

Jadwiga Lukas
Krystyna Onak

Do dzieta!

PODRĘCZNIK DO PLASTYKI
DLA KLASY PIĄTEJ SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Twoje mocne strony

Droga Nowa Ero,

Nigdy bym nie publikowała publicznie książek wydawnictw, które działają na uczciwych zasadach.

Wasza firma jednak promuje masowy dodruk, całkowicie niepotrzebnych książek, które mogłyby zastąpione wersjami elektronicznymi!

Co prawda e-booki są dostępne na waszej stronie, jednak:

- W przeciwieństwie do fizycznej książki, licencja na e-book kończy się po roku. Oznacza to, że jeżeli moja córka chciałaby powtórzyć sobie całą wiedzę do matury, musiałabym jej kupić wszystkie wasze książki od nowa.
- Waszych e-booków nie da się pobrać! Wymagają one dostęp do internetu, co uniemożliwia ich użycie na naszej wsi, gdzie zasięg jest ograniczony.
- Wasze e-booki sprzedawane są **po tej samej (albo wyższej) cenie** co regulame książki. Cena e-booka powinna być niższa, gdyż e-booki wymagają elektronicznego czytnika (tabletu)!

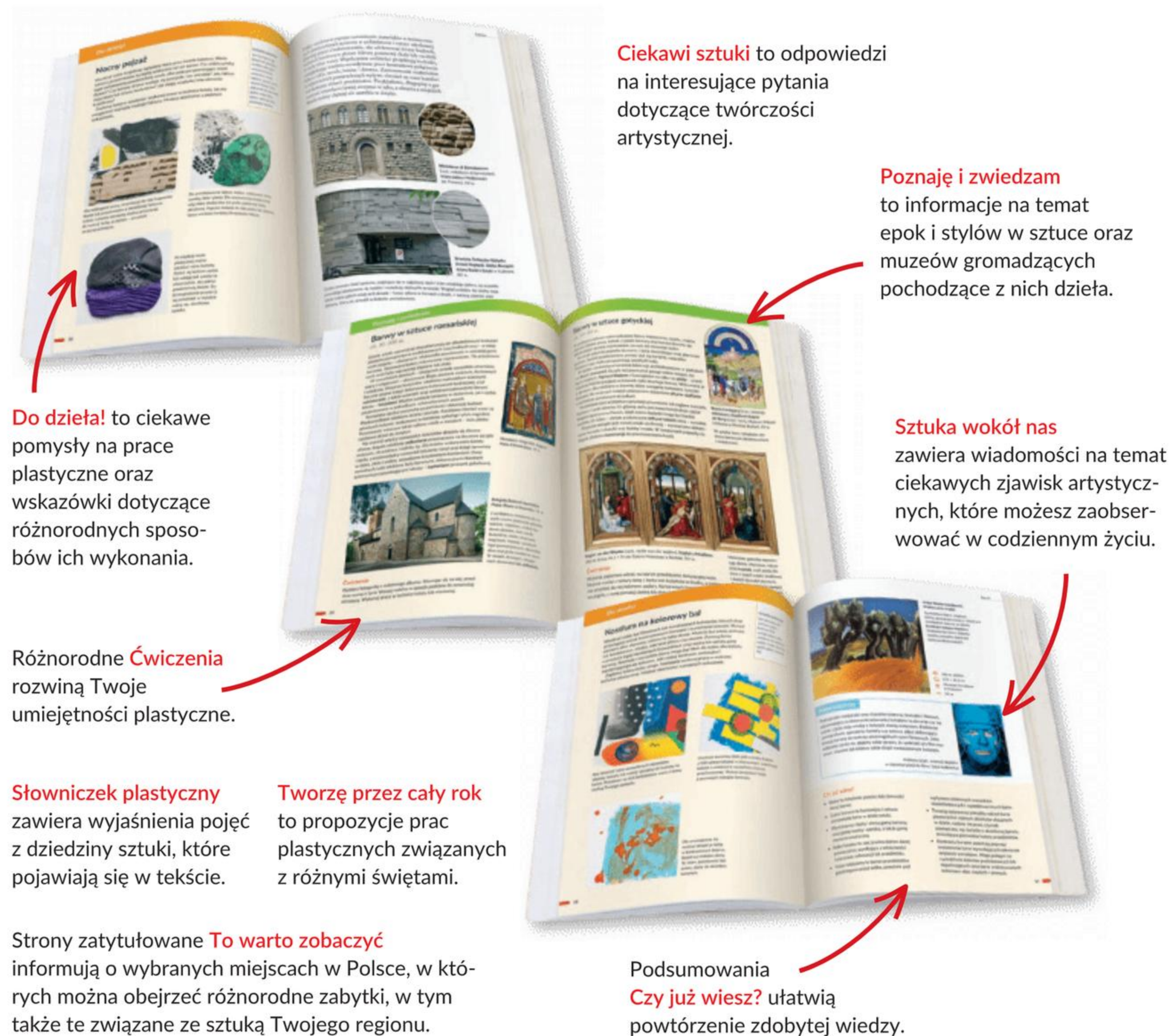
Czas rozpocząć nową erę (o ironio), w której papier nie jest beczelnie marnowany dla pieniędzy. Przedstawiam e-book, który spełnia wszystkie oczekiwania uczniów.

Dbajmy o środowisko, zróbmy to dla młodych pokoleń.

Jak korzystać z podręcznika?

Podręcznik „Do dzieła! 5” zaznajomi Cię z podstawowymi elementami abecadła plastycznego, takimi jak walor, gama barwna, faktura i kształt. Pomoże zrozumieć, czym jest kompozycja w sztuce oraz jakie jej rodzaje wyróżniamy w dziełach malarskich. Ciekawe reprodukcje ułatwią zrozumienie nowych zagadnień, a różnorodne ćwiczenia pomogą w doskonaleniu Twoich umiejętności i poszukiwaniu pomysłów na działania plastyczne.

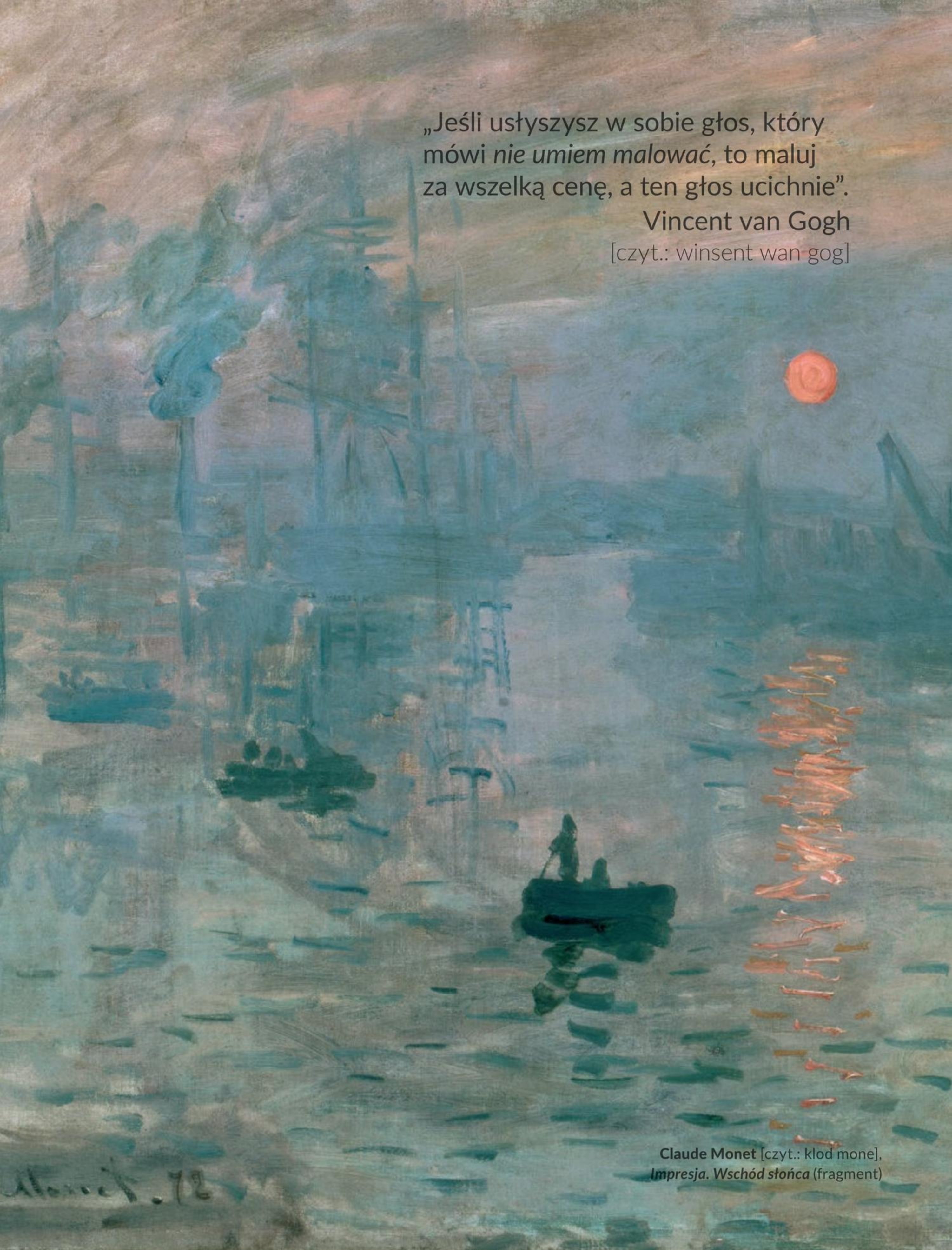
O tym się dowiesz informuje, czego nauczysz się na danej lekcji.

Znaki przy fotografiach dzieł sztuki informują o:

- narzędziach rysunkowych i podłożu,
- technice malarskiej i podłożu,
- materiale rzeźbiarskim,
- technice mieszanej,

- wymiarach dzieła,
- miejscu, w którym znajduje się dzieło,
- czasie, w którym powstało dzieło.

The background of the entire page is a reproduction of a painting by Claude Monet, titled 'Impression, Sunrise' (Impresja. Wschód słońca). It depicts a hazy, atmospheric scene of a river in Paris at dawn. A small boat with a single figure is visible in the lower center, and a bridge can be seen in the distance. The sky is a pale, hazy blue, and a small, bright red sun is positioned in the upper right quadrant. The water is rendered with soft, blended brushstrokes in shades of blue and green, with a vertical streak of orange and yellow reflecting the sun's light. The overall style is characteristic of Impressionism, with a focus on light and color over fine detail.

„Jeśli usłyszysz w sobie głos, który
mówi *nie umiem malować*, to maluj
za wszelką cenę, a ten głos ucichnie”.

Vincent van Gogh
[czyt.: winsent wan gog]

Claude Monet [czyt.: kłod mone],
Impresja. Wschód słońca (fragment)

Spis treści

■ ABC sztuki	6
■ Barwa	12
Do dzieła! Kostium na kolorowy bal	18
Poznaję i zwiedzam – Barwy w sztuce romańskiej	20
Poznaję i zwiedzam – Barwy w sztuce gotyckiej	21
Poznaję i zwiedzam – Dwa style w sztuce średniowiecza	22
■ Faktura	24
Do dzieła! Nocny pejzaż	30
■ Kształt, forma, bryła	33
Do dzieła! Statek kosmiczny	39
Poznaję i zwiedzam – Proporcje form w sztuce renesansu	42
■ Kompozycja	44
Kompozycja centralna	46
Kompozycja symetryczna i asymetryczna	47
Do dzieła! Zwierzęta w ruchu	49
Kompozycja otwarta i zamknięta	50
Kompozycja statyczna i dynamiczna	52
Do dzieła! Wichura	54
Poznaję i zwiedzam – Kompozycja dynamiczna w sztuce baroku	56
Poznaję i zwiedzam – Kompozycja statyczna w sztuce klasycyzmu	58
Kompozycja rytmiczna	60
Do dzieła! Na stadionie	61
Układy form w naturze	63
■ Tworzę przez cały rok – Dekoracje na różne święta	65
■ To warto zobaczyć – Polskie zabytki z XII–XVIII w.	66
■ Słowniczek plastyczny	68
■ Spis reprodukcji	71

ABC sztuki

■ Związki różnych dziedzin sztuki

Sztuki plastyczne łączą się z wieloma dziedzinami, m.in. teatrem, tańcem, filmem, literaturą, muzyką. Czasem związki te są wyraźne – np. w obrazach ukazujących wydarzenia z utworów literackich – a czasem jedynie się ich domyślamy.

We wszystkich dziedzinach sztuki i ich dziełach występują elementy abecadła plastycznego. Jednym z nich jest przemyślany układ części, wynikający z pomysłu twórcy, czyli **kompozycja**. Swoją kompozycję mają zarówno obrazy czy rzeźby, jak i wiersze, powieści, sztuki teatralne, kadry filmowe i utwory muzyczne. Podobnie twórcy wielu dziedzin posługują się zaskakującymi zestawieniami, które mają zaciekać odbiorcę – **kontrastami**. Mogą to być kontrasty barw, walorów, kształtów czy dźwięków, ale też charakterów postaci literackich, teatralnych lub filmowych, z których jedna jest bohaterem pozytywnym, a druga – negatywnym.

Dzieła plastyczne, teatralne, filmowe, muzyczne czy literackie powstają ponadto w tym samym celu – aby oddziaływać na nas, odbiorców, i by przekazać nam określone przesłanie twórcy oraz wywołać emocje. Mogą nas zachwycić bądź zastanowić albo też możemy odbierać je jako brzydkie, nieciekawe. Kontakt z różnorodnymi przykładami sztuki sprawia, że rozwijamy się, pobudzamy wyobraźnię, zdobywamy wiedzę, stajemy się wrażliwsi, dostrzegamy piękno i często sami zaczynamy odczuwać potrzebę tworzenia.

O tym się dowiesz

- Jakie są powiązania pomiędzy sztukami plastycznymi i innymi dziedzinami sztuki?
- Czym są zabytki?
- Jak działają i jakie zadania mają muzea, galerie i centra sztuki?
- Jakie są rodzaje wystaw?

Ciekawi sztuki

Co łączy plastykę i muzykę?

Muzyka, podobnie jak plastyka i pozostałe dziedziny sztuki, ma swoje abecadło. Niektóre jego elementy są wspólne dla dzieł sztuki i utworów muzycznych. Przykładowo, gama występuje w plastyce jako zestaw określonych barw, a w muzyce – jako uporządkowanie dźwięków. Mówi się także o barwie i fakturze dźwięku czy o plamach brzmieniowych. W obrazie dany element może się powtarzać w pewnym rytmie, podobnie jak dźwięk w piosence. Malarstwo i muzykę łączy nawet wspólna nazwa rodzaju dzieł: istnieją nokturny muzyczne, czyli nastrojowe utwory, oraz nokturny malarskie – obrazy ukazujące świat po zmierzchu.

Aleksander Gierymski,
nokturn *Most Ludwika w Monachium*, XIX w.

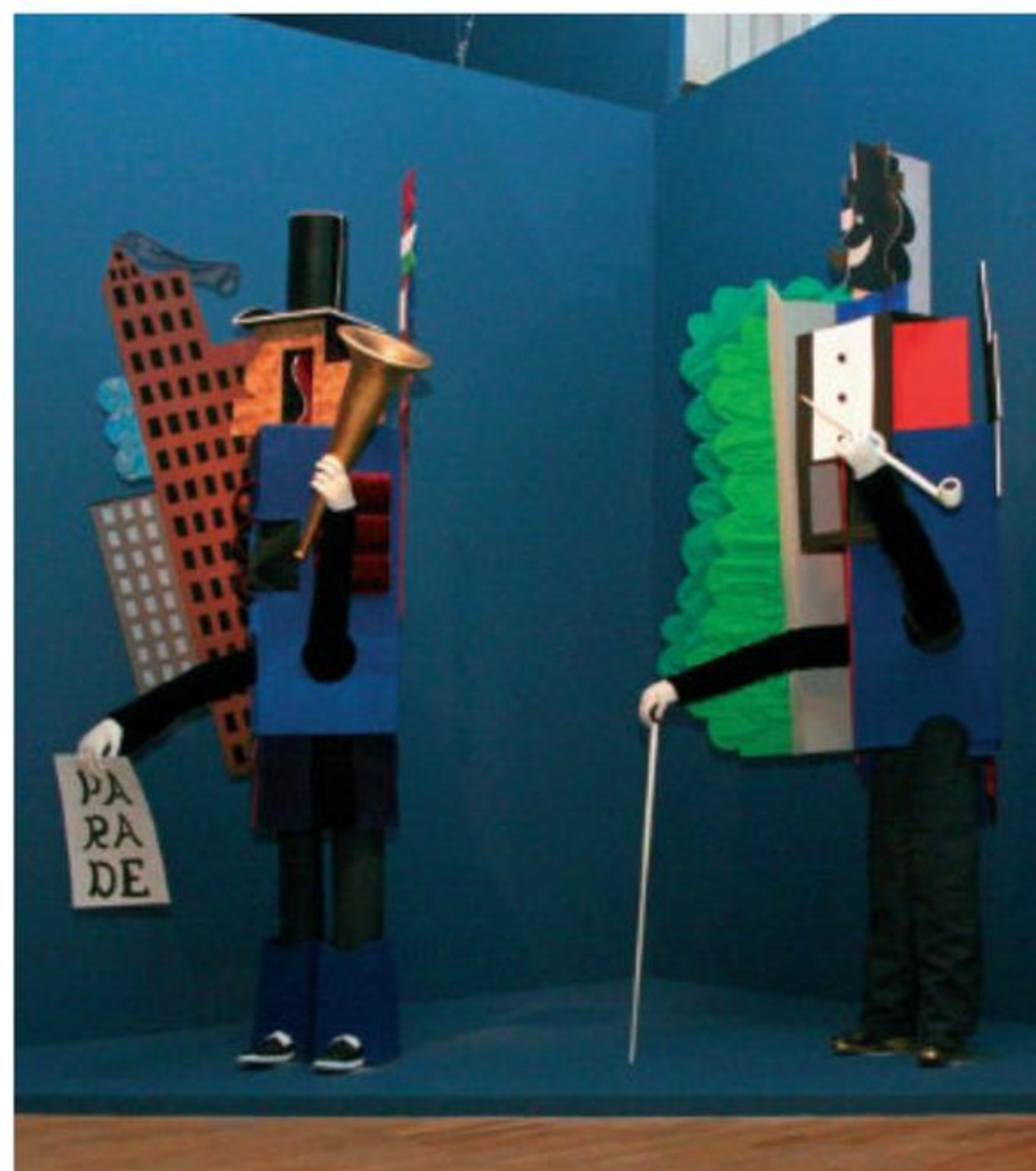

Philip Engleheart
[czyt.: filip engelhart],
scenografia do spektaklu
Metamorphosis
[czyt.: metamorfozis]
w reżyserii Gary'ego
[czyt.: garego] Seftona,
Teatr ONO, Sussex
[czyt.: saseks] w Wielkiej
Brytanii, XXI w.

Sztuki plastyczne, muzyka, literatura i taniec często spotykają się w teatrze. Podczas tworzenia wystroju sceny – zwanego **scenografią** – uwzględnia się większość elementów abecadła plastycznego. Dekoracja sceniczna stanowi połączenie malarstwa, rzeźby i architektury. Scenografowie dobierają barwy i kształty tak, aby w ramach sceny stworzyć całość przypominającą obraz. Dążą do tego, by podkreślić treść spektaklu oraz wywołać emocje u widzów. Często też inspirować się najnowszą sztuką.

Michail Łarionow, projekty kostiumów
do baletu *Błazen*, XX w.

Pablo Picasso [czyt.: pikasso], projekty kostiumów
do baletu *Parada*, XX w.

Podczas tworzenia kostiumów teatralnych i filmowych projektanci uwzględniają elementy języka plastyki. Ważna jest kolorystyka i dekoracyjne wzory strojów. Często ubiory sceniczne przestają być wygodnym odzieniem, a stają się przestrzennym, rzeźbiarskim kształtem.

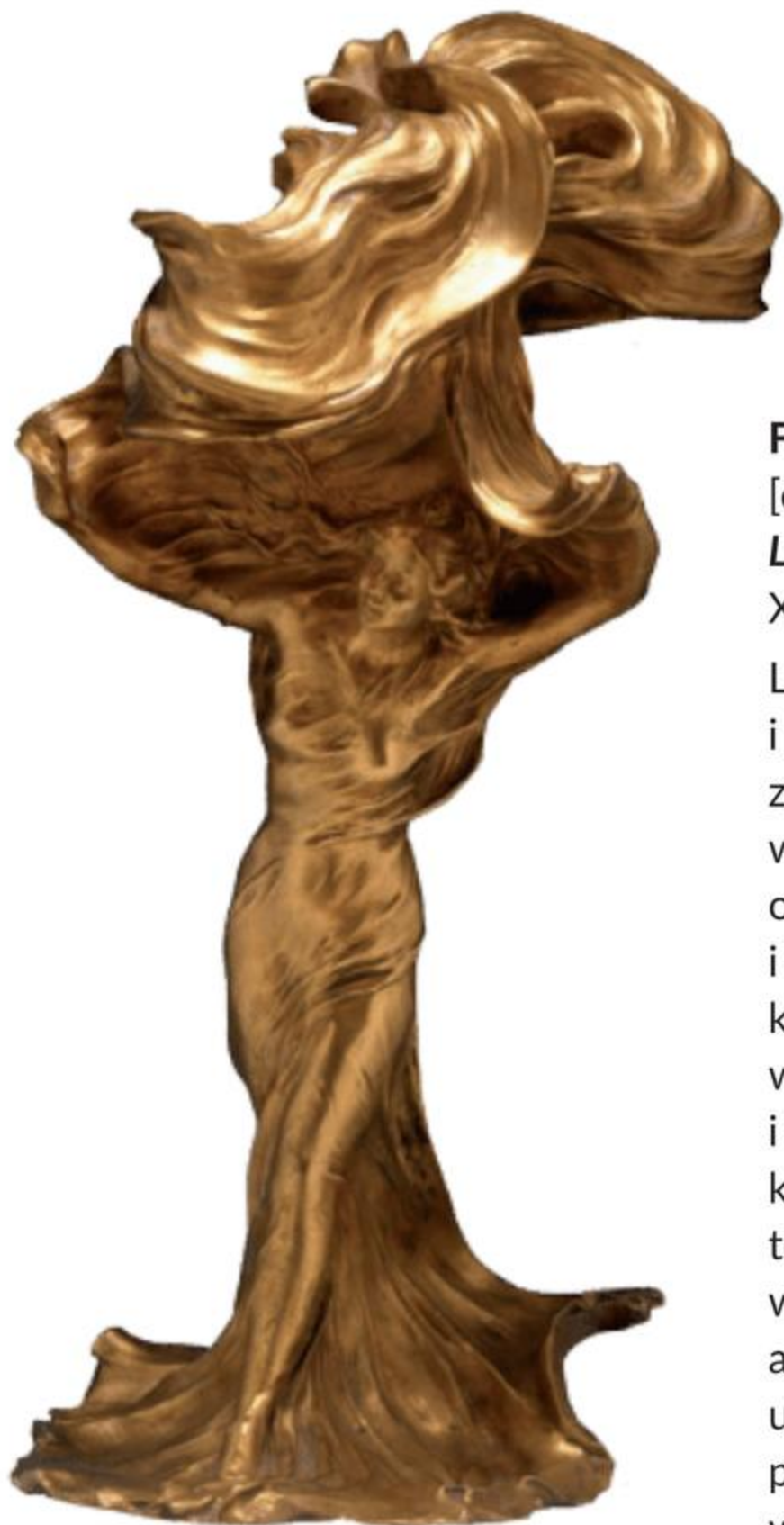

Caravaggio [czyt.: karawadzio], *Muzycy*, XVI w.

Edgar Degas [czyt.: dega],
Orkiestra w operze, XIX w.

Artyści sztuk plastycznych od wieków fascynują się muzyką. Wielu malarzy tworzyło, słuchając ulubionych utworów. Próbowali oni znaleźć w języku sztuki środki pomagające zilustrować dźwięki, którym czasem przypisywano określone barwy i kształty. W muzyce, podobnie jak w sztuce, poszukiwano harmonii i doskonałości. Popularne rozrywki, jakimi są koncertowanie, słuchanie muzyki czy chodzenie do teatru, były częstym tematem dzieł sztuki.

François-Raoul Larche
[czyt.: fransuła raul larsz],
Loie Fuller [czyt.: loi fuler],
XIX w.

Loie Fuller była aktorką i tancerką, która zapoczątkowała rewolucję w teatrze tanecznym – odrzuciła tradycyjne pozy i ruchy oraz ciężkie kostiumy, przebrała się w zwiewne szaty i występowała w świetle kolorowych lamp. Robiło to na widzach ogromne wrażenie. Francuski artysta postanowił uwiecznić niezwykłą, pełną ruchu sylwetkę w formie rzeźby.

Léon Bakst, projekt okładki do programu baletu
Popołudnie Fauna, XX w.

Artyści często współpracują z producentami filmów i teatrami oraz wydawnictwami i czasopismami. Tworzą projekty kostiumów, scenografii, ilustracji, plakatów i innych materiałów promocyjnych towarzyszących wydarzeniom kulturalnym.

■ Muzea, wystawy i festiwale sztuki

Dzieła sztuki można oglądać przede wszystkim w muzeach. Na wystawach muzealnych, zwanych **ekspozycjami**, stykamy się nie tylko z dziełami sztuki, lecz także z **zabytkami**, czyli przedmiotami, które stanowią ważny ślad minionych czasów, mają dużą wartość historyczną i naukową. Zabytkami nazywamy także budowle, a nawet całe miasta. Mówi się o nich również, że są **dobrem kultury** lub **pomnikiem historii**. Zabytki podlegają ochronie. Często są to przedmioty stare i delikatne, które łatwo uszkodzić. Dlatego w muzeach najczęściej nie można dotykać zgromadzonych tam obiektów, czyli **ekspонатów**.

Opiekę nad zbiorami muzealnymi sprawuje **kustosz**. Zniszczonym dziełom pierwotny wygląd przywracają **konserwatorzy**. Zabezpieczają oni także dzieła przed działaniem szkodliwych czynników, np. przed wilgocią. Wystawy czasowe w muzeach i galeriach sztuki organizują **kuratorzy**, czyli pracownicy muzeów lub zaproszeni eksperci i artyści decydujący, które dzieła i w jaki sposób zostaną zaprezentowane. Uroczyste otwarcie wystawy, często połączone ze spotkaniem z kuratorem albo artystą, nosi nazwę **wernisażu**.

Plakaty z wystawy *W Muzeum wszystko wolno*

Kuratorami zwykle są znawcy danej dziedziny sztuki, ale współczesne muzea mają także inne pomysły na ciekawe ekspozycje. W 2016 r. w Muzeum Narodowym w Warszawie odbyła się wystawa *W Muzeum wszystko wolno*, przygotowana przez zespół młodych kuratorów. Grupa 69 dzieci w wieku 6–14 lat przez sześć miesięcy uczestniczyła w projekcie edukacyjnym, w którego trakcie poznawała muzeum i pracowała nad ekspozycją. Dzieci wybrały blisko 300 eksponatów prezentowanych na wystawie i zaplanowały wszystkie jej elementy. Wzięły udział w opracowaniu animacji, filmu i wizualizacji towarzyszących wystawie oraz zaprojektowały scenografię ekspozycji, nagrały audioprzewodniki i zreagowały podpisy do dzieł. Na wystawie można było zobaczyć rozmaite obiekty: zabytki sztuki starożytnej i orientalnej, przykłady rzemiosła artystycznego, rzeźby dawne i współczesne, fotografie, rysunki i grafiki, monety i medale, ubiory oraz obrazy pochodzące z różnych epok.

Istnieją muzea, w których można obejrzeć dzieła tylko z określonego czasu – np. prehistoryczne czy współczesne. Inne gromadzą sztukę danego kraju lub regionu bądź jedynie obrazy, rysunki albo sztukę użytkową. W galeriach sztuki możemy natomiast nie tylko podziwiać dzieła sztuki, lecz także je kupić. Różne formy sztuki najnowszej zwykle prezentowane są w centrach sztuki współczesnej. Można w nich dotykać niektórych eksponatów, a inne wymagają aktywności odbiorcy, np. włączenia nagrania gestem dłoni lub ruchem ciała.

Jednak gromadzenie zbiorów, ich badanie, ochrona i prezentowanie to nie wszystkie zadania współczesnych muzeów, galerii i centrów sztuki. Dzisiaj coraz częściej instytucje te łączą funkcje domów kultury, kin, bibliotek, księgarni, kawiarni, miejsc widowisk artystycznych, organizują też zajęcia i warsztaty. Można w nich nie tylko spotkać się ze sztuką i z ciekawymi ludźmi, lecz także odpocząć, zdobyć wiedzę i umiejętności, przyjemnie spędzić czas ze znajomymi oraz spróbować sił w twórczości artystycznej.

Kontakt z dziełami sztuki umożliwiają nam również liczne wydarzenia organizowane cyklicznie – co kilka miesięcy lub lat. Są to **festiwale** i **targi sztuki**, a także **biennale** – wystawy powtarzające się co dwa lata – lub **triennale** – ekspozycje organizowane co trzy lata. Podczas tego typu zdarzeń prezentowane są najnowsze dzieła różnych dziedzin i twórców z wielu krajów. Często wystawom tym towarzyszą konkursy, w których artyści walczą o nagrody.

Wnętrze kawiarni na biennale w Wenecji, XXI w.

Polski pawilon na biennale w Wenecji, XX w.

Najważniejszym i najstarszym festiwalem sztuki jest Międzynarodowe Biennale w Wenecji, organizowane od 1895 r. Co dwa lata Polskę reprezentuje na tej wystawie inny rodzimy artysta, który tworzy dzieło przeznaczone do ekspozycji w polskim pawilonie.

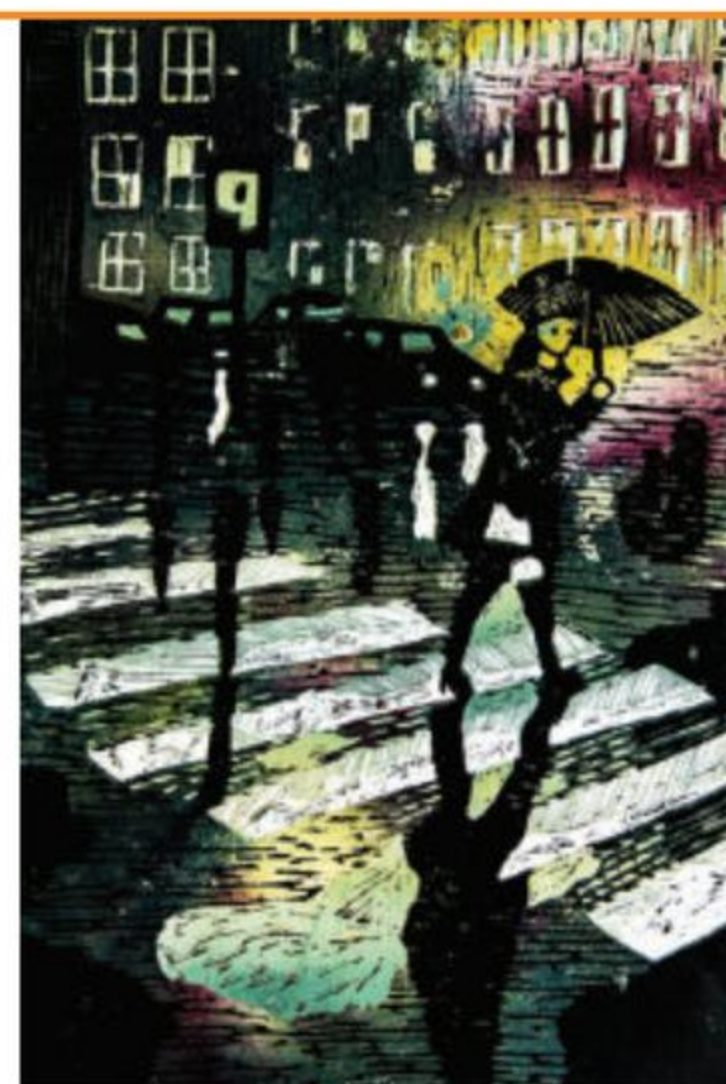
W Polsce najstarszym biennale jest Międzynarodowe Biennale Plakatu w Warszawie – pierwszy na świecie konkurs tego typu dla plakacistów, odbywający się od 1966 r.

Ciekawi sztuki

Czy wystawy są tylko dla dorosłych artystów?

W Toruniu w 2016 r. odbyło się XX Międzynarodowe Biennale Grafiki Dzieci i Młodzieży, zorganizowane przez toruńską Galerię i Ośrodek Plastycznej Twórczości Dziecka. Na jeden z konkursów przysłano 9616 prac w różnych technikach, rozmiarach i o różnorodnej tematyce. Wśród nagrodzonych znaleźli się młodzi artyści z Polski, Brazylii, Czech, Indii, Niemiec, Słowacji i Rosji. Prace zwycięzców można było podziwiać na wystawie.

Wyróżniona praca 16-letniej
Hanny Wróblewskiej z Rybnika

Ćwiczenia

1. Stwórz album dzieł, które szczególnie Ci się podobają i byłyby warte zobaczenia z bliska. W tym celu obejrzyj w dostępnych źródłach reprodukcje. Wybrane prace wydrukuj lub skseruj i wytnij. Następnie ułóż je w określonym porządku oraz uzupełnij własnymi opisami i rysunkami nawiązującymi do umieszczonych w albumie reprodukcji.
2. Wykonaj plakat informujący o biennale sztuki dzieci i młodzieży, organizowanym z okazji Międzynarodowego Dnia Teatru lub Dnia Kina. Zastosuj dowolną technikę plastyczną.
3. Przeprowadź eksperyment malarsko-muzyczny. Zilustruj na obrazie swój ulubiony utwór muzyczny. Jakie punkty, linie, barwy i plamy najlepiej wyrażą to, co słyszysz, i Twoje emocje?

Co będzie potrzebne?

zeszyt formatu A4 lub album zdjęciowy, reprodukcje, kartki z bloku rysunkowego, ołówki, kredki, klej

kartka z bloku technicznego, farby, kredki, flamastry, pędzel

kartka z bloku technicznego, farby, pędzel

Czy już wiesz?

- Sztuki plastyczne oraz teatr, literatura, film, muzyka i taniec łączą się ze sobą. Artyści tych dziedzin inspirują się nawzajem swoimi dokonaniem. Ponadto tworzą w tych samych celach: aby wywoływać emocje w odbiorcach i przekazać im określone przesłanie.
- Niektóre elementy języka sztuki, jak np. kompozycja, są wspólne dla wielu dyscyplin artystycznych.
- Zabytek to przedmiot lub budynek, który stanowi ważny ślad danego czasu czy zdarzenia, ma dużą wartość historyczną, naukową i artystyczną oraz podlega ochronie. Zabytki nazywamy również dobrami kultury lub pomnikami historii.
- Ekspozatami nazywamy przedmioty prezentowane w muzeach.
- Opiekę nad zbiorami muzealnymi sprawuje kustosz.
- Konserwatorzy zabytków przywracają zniszczonym dziełom pierwotną formę i zabezpieczają je przed uszkodzeniami.
- Kurator to pracownik muzeum lub znawca danej dziedziny przygotowujący wystawę – wybiera dzieła, które mają być na niej zaprezentowane, oraz ustala ich układ.
- Biennale to wystawa sztuki, czasem połączona z konkursem, powtarzana co dwa lata, natomiast triennale jest ekspozycją organizowaną co trzy lata.

Barwa

■ Walor

Niektóre kolory sprawiają wrażenie jaśniejszych, lżejszych, a inne – ciemniejszych i cięższych. Natężenie jasności lub ciemności danej barwy nazywamy **walorem**. Przykładowo, kolory żółty i pomarańczowy mają walor lżejszy, słabszy niż ciemny niebieski i fioletowy. Można zatem powiedzieć, że dwie pierwsze barwy mają więcej światła niż dwie kolejne. Walorem odznaczają się też odcienie barw neutralnych: bieli, szarości i czerni – szarość ma walor cięższy, mocniejszy niż biel. Walorem będą się także różnić odcienie jednego koloru.

W zależności od tego, jak malarz dobierze barwy, jego obraz może być zróżnicowany walorowo lub zrównoważony walorowo. Walorem posługują się też rysownicy, gdy stopniają zagęszczenie linii i nacisk narzędzia rysunkowego. Uzyskują dzięki temu płaszczyzny oraz linie ciemniejsze i jaśniejsze, czyli o mocniejszym lub słabszym walorze. Zastosowanie tego elementu języka plastyki pomaga osiągnąć wrażenie trójwymiarowości znajdujących się w dziele sylwetek i obiektów.

- Jak możemy zmieniać walor?

Walor danej barwy możemy zmienić, dodając do wybranego koloru inne barwy. Może to wpłynąć na jego nasycenie – sprawić, że stanie się on ciemniejszy lub złamany. W tym przypadku do czystej barwy żółtej (A) dodano niewielką ilość koloru zielonego (B1) i pomarańczowego (B2).

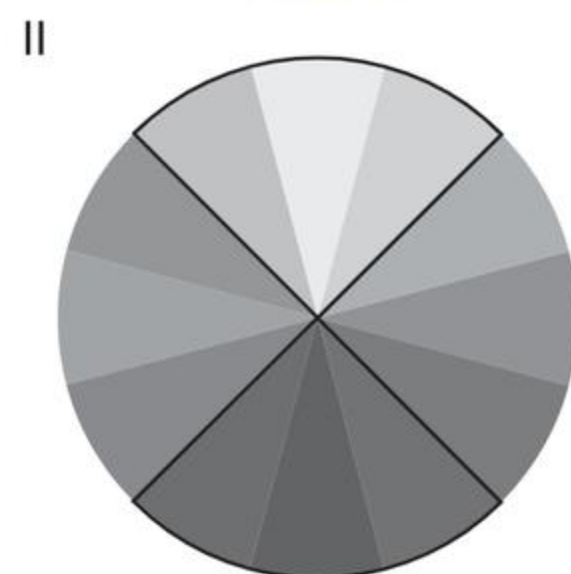
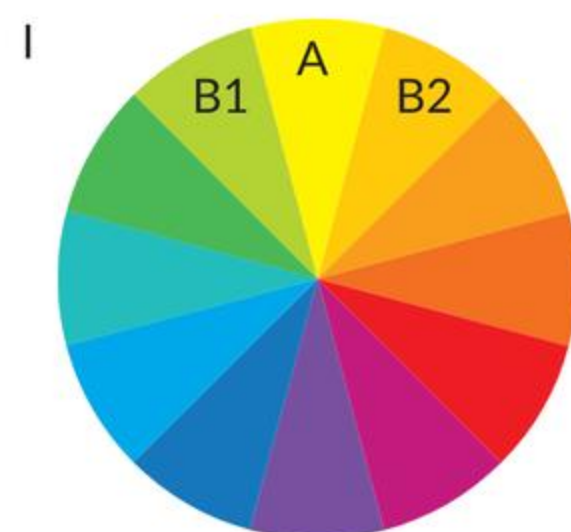
Na walor wpływamy też, rozrzedzając farbę wodą – w ten sposób zmniejszamy nasycenie danej barwy, czyli osłabiamy jej walor. Staje się ona mniej intensywna.

Innym sposobem na zmianę waloru jest rozjaśnianie farby czarnej białą (osłabienie waloru) lub przyciemnianie farby białej czarną (wzmocnienie waloru). Możemy także mieszać barwy z niewielką ilością czerni bądź bieli.

O tym się dowiesz

- Czym jest walor?
- Co nazywamy gamą barwną?
- Czym jest kolor lokalny?
- Czym jest tonacja barwna?
- Na czym polegają kontrasty barw?

Koło barw w skali szarości (II) umożliwia porównanie różnic walorowych pomiędzy barwami znajdującymi się w wersji kolorowej (I). Możemy dostrzec, że najlżejszy walor mają trzy barwy w górnej części koła, a najcięższy – trzy kolory w jego dolnej części.

■ Gama barwna

Świadome, harmonijne zestawienie barw przez twórcę w danym dziele nazywamy **gamą barwną** lub kolorystyczną. Istnieją różne gamy barwne, np. zimna, ciepła, szeroka i wąska. Zestaw barw składający się z zimnych odcieni wybranych kolorów to **zimna gama barwna**. Natomiast **ciepłą gamę barwną** tworzą ciepłe odcienie danych kolorów.

Malarze dobierają gamę barwną w zależności od tematu dzieła oraz od tego, jaki nastrój zamierzają nadać przedstawionej scenie i jakie emocje chcą wywołać w widzach.

Vincent van Gogh

[czyt.: winsent wan gog],

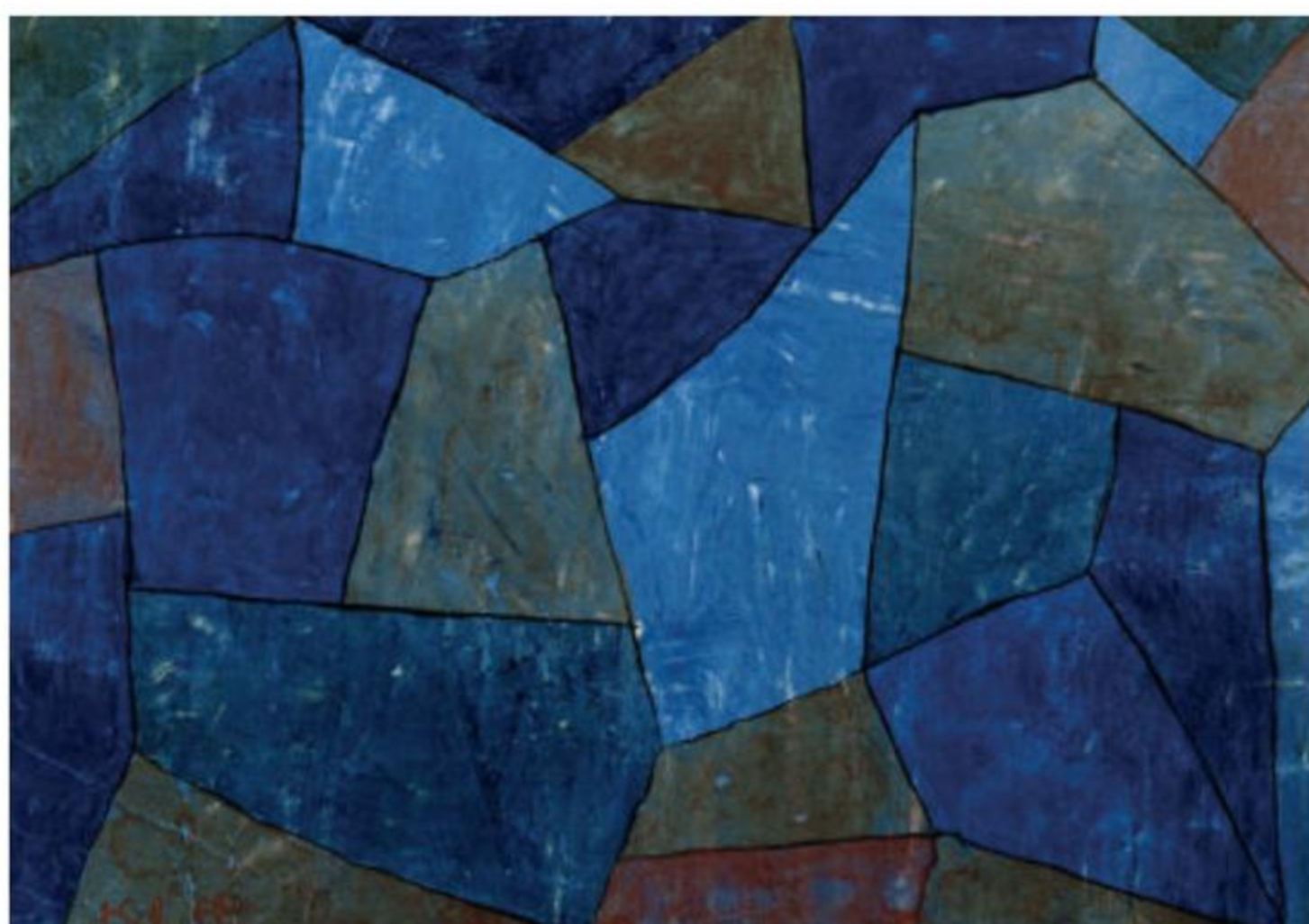
Słoneczniki

Obraz został namalowany w ciepłej gamie barwnej. Słoneczniki kojarzą się z latem i ze słońcem, dzięki czemu dzieło może wywoływać pozytywny nastrój.

Ciepła gama barwna

- olej na płótnie
- 93 × 73 cm
- Galeria Narodowa w Londynie
- XIX w.

Paul Klee [czyt.: pał kle], Skały w nocy

Artysta zdecydował się na zimną gamę barwną. Kolory zostały dobrane ze względu na temat pracy, ukazującej w uproszczony sposób nocny krajobraz.

Zimna gama barwna

- akwarela i tusz na papierze
- 27,6 × 36,2 cm
- Muzeum Guggenheima [czyt.: gugenhajma] w Nowym Jorku
- XX w.

Jeżeli zestaw barw składa się z wielu kolorów, zarówno zimnych, jak i ciepłych, mówimy o **szerokiej gamie barwnej**. Natomiast zestaw kilku barw w podobnym odcieniu to **wąska gama barwna**. Powstają też dzieła w kilku zbliżonych odcieniach jednej barwy, sprawiające wrażenie jednokolorowych. Mówimy wówczas o **gamie monochromatycznej**. Artyści najczęściej łączą gamy barwne, aby uzyskać ciekawsze efekty plastyczne.

Maria Jarema, bez tytułu – przykład zastosowania szerokiej gamy barwnej

tempera na papierze
105 × 72 cm
Muzeum Narodowe w Krakowie
XX w.

Mark Rothko [czyt.: rotko], Nr 5/Nr 22 – przykład zastosowania wąskiej gamy barwnej

olej na płótnie
297 × 272 cm
Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Nowym Jorku
XX w.

Ćwiczenia

1. Namaluj scenę z cyrkowcami w jaskrawych strojach. Posłuż się wybraną gamą barwną. W tym celu użyj farb akwarelowych, kredek lub pasteli na kolorowym papierze – jego barwa będzie prześwitywać przez warstwę farb i zmieniać jej wygląd. Możesz też wykonać rysunek kredkami – ich ślady przykryją barwę papieru w różnym stopniu, zależnym od siły nacisku.
2. Wykonaj w dowolnej technice dwie prace: jedną w szerokiej gamie barwnej, a drugą – w wąskiej. Zaczynij od wymyślenia tematyki prac, dostosowanej do danej gamy. Możesz ukazać np. letnie popołudnie w ogrodzie oraz miasto w mglisty i deszczowy wieczór. Następnie porównaj uzyskane efekty i opowiedz o swoich wrażeniach.

Co będzie potrzebne?

kartka z kolorowego bloku technicznego lub akwarelowego, farby, kredki, pastele, pędzle

kartki z bloku technicznego, farby, kredki, pastele, pędzle

Każda powierzchnia ma określoną barwę, wynikającą z właściwości danego przedmiotu, tworzywa lub substancji, np. węgiel jest czarny, a trawa – zielona. Naturalny kolor danego obiektu nazywamy **kolorem lokalnym**. Może on sprawiać wrażenie mniej lub bardziej intensywnego w sąsiedztwie innych barw. Może też zmienić się w inny kolor pod wpływem światła. Przykładowo, twarz czy śnieg w cieniu będą wydawały się niebieskie albo fioletowe, a w czasie zachodu słońca – pomarańczowe, różowe lub czerwone. Kiedy barwne światło pada na przedmioty i powierzchnie o różnych kolorach lokalnych, zmienia ich pierwotne barwy i nadaje im wspólny odcień zwany **tonacją**. Wpływa ona na atmosferę dzieł sztuki.

Francisco de Goya
[czyt.: fransisko de goja],
Parasolka

 olej na płótnie
 104 × 152 cm
 Muzeum Prado
w Madrycie
 XVIII w.

W wyniku działań przeprowadzonych za pomocą komputera uzyskano różne tonacje fragmentów reprodukcji dzieła. Lewej części obrazu nadano tonację chłodną, a prawej – ciepłą. Dzięki temu zabiegowi można porównać, jak zmienia się nastrój oryginalnego dzieła pod wpływem zmiany tonacji. Goya nadał swojemu obrazowi tonację ciepłą.

Ćwiczenia

1. Namaluj wymyślone rośliny w różnych barwach. Przedstaw każdy element na osobnym arkuszu papieru, tak aby powstał zbiór ilustracji. Postaraj się, aby kolory się nie powtarzały. Na koniec uszereguj prace w grupach według barw – ich temperatury, waloru albo tonacji.
2. Wykonaj ilustrację do książki o mieszkańcach krajów dalekiej północy. Wyobraź sobie obiekty, które mogą oni zbudować ze śniegu i lodu. Przedstaw swój pomysł w wybranej tonacji – możesz ukazać zimowy krajobraz zabarwiony światłem słońca lub księżyca.

Co będzie potrzebne?

kartki z bloku technicznego, farby, pędzle

kartka z bloku technicznego, farby, pędzle

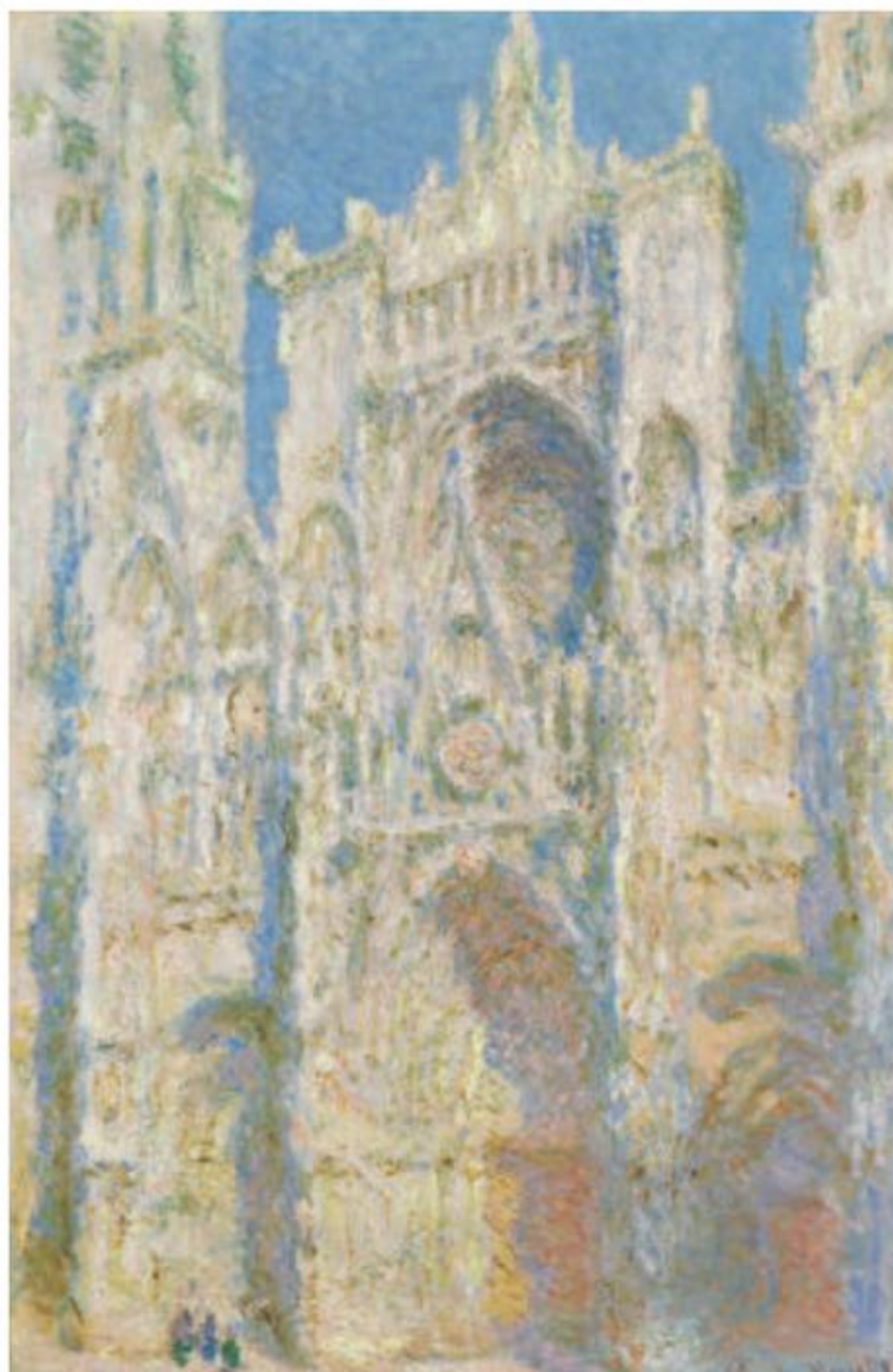

Caspar David Friedrich [czyt.: kaspar dawid fridriś], *Morze lodu*, olej na płótnie, 96,7 × 126,9 cm, Dom Sztuki w Hamburgu, XIX w.

Julian Fałat, *Śnieg*, olej na tekturze, 70 × 86 cm, Muzeum Narodowe w Krakowie, XX w.

Zaprezentowane obrazy są przykładem tego, w jak wielu różnych barwach i odcieniach można ukazać lód i śnieg, których kolorem lokalnym jest biel. W zależności od światła postrzegamy ten kolor inaczej. Friedrich oprócz bieli użył głównie żółci, beżów i szarości – dzień jest ponury i mglisty, natomiast Fałat biel uzupełnił niebieskim i różem, ponieważ w ukazanym przez niego widoku płaszczyzny mocno nasłonecznione stykają się z zacienionymi.

Claude Monet [czyt.: kłod mone], dwa obrazy z cyklu *Katedra w Rouen* [czyt.: rułą]

W latach 1892–1894 malarz stworzył ok. 30 płócien przedstawiających tę samą katedrę. Na każdym z obrazów budowla wygląda inaczej, ponieważ artysta ukazywał świątynię o różnych porach dnia i roku. Światło jest tak zmienne, że w dziełach widzimy zarówno ciepłą, jak i zimną gamę barwną. Lokalny beżowy kolor kamienia, z którego wzniesiono katedrę, dzięki wpływowi warunków pogodowych zmienia się w kilkadziesiąt innych barw.

■ Kontrasty kolorystyczne

Kontrast kolorystyczny występuje w zestawieniach barw, które postrzegamy jako różne. Kontrasty mogą być słabe lub silne.

W kontrastowym zestawie plamy danej barwy bywają bardziej wyraziste od plam innych kolorów – jedna plama może dominować w całym dziele. Dzięki temu zwraca uwagę widza, a jej kształty wydają się widzowi mocniej zarysowane. Czasem barwy są równie mocno nasycone i wtedy powodują złudzenie migotania, wibrowania. Najsilniejsze kontrasty występują pomiędzy barwami dopełniającymi, czyli parami barw leżących naprzeciwko siebie na kole barw. Kolorem kontrastowym dla żółtego jest fioletowy, dla czerwonego – zielony, a dla niebieskiego – pomarańczowy. Kontrasty powstają także w układach barw o odmiennym tonie, walorze, nasyceniu lub temperaturze.

Kontrasty służą artystom do zwiększania wyrazistości barw oraz **ekspresji**, czyli wzmocnienia siły oddziaływania dzieła na widzów.

Stanisław Wyspiański, *Widok z okna pracowni artysty na kopiec Kościuszki*, pastel, 90 × 59,5 cm, Muzeum Narodowe w Warszawie, XX w.

Artysta posłużył się **kontrastem walorowym**, występującym pomiędzy jasnymi a ciemnymi plamami barw.

Józef Pankiewicz, *Wóz z sianem*, olej na płótnie, 50,5 × 69 cm, Muzeum Narodowe w Krakowie, XIX w.

Malarz zestawił ze sobą nasycone, zróżnicowane barwy nałożone drobnymi pociągnięciami, co daje efekt mienienia się kolorów. Dostrzegamy **kontrast temperaturowy** pomiędzy barwami ciepłymi (żółtą, pomarańczową) a chłodnymi (zieloną, niebieską) oraz kontrast pomiędzy parą barw dopełniających: niebieską a pomarańczową.

Ćwiczenie

Wyobraź sobie rośliny i zwierzęta w świecie, w którym wszystko jest kontrastowe. Możesz je namalować albo wyciąć z kolorowego papieru. Zaplanuj podział tła i rozmieszczenie na nim przygotowanych wcześniej barwnych kształtów. Po zakończeniu pracy wskaż kontrastowe miejsca.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku technicznego, farby, kolorowy papier, klej, nożyczki, pędzle

Kostium na kolorowy bal

Wyobraź sobie bal filmowych lub komiksowych bohaterów, których stroje przyciągają wzrok kontrastowymi barwami i wyrazistymi wzorami. Wymyśl element albo elementy ubioru na taką okazję. Może to być suknia, peleryna lub kombinezon, maska, nakrycie głowy czy obuwie. Zastosuj formy o prostych bądź nierównych krawędziach oraz wąską lub szeroką gamę barwną. Rozmyte i wyraziste plamy mogą być tłem dla wzoru albo kształtu wyróżniającego się kolorem. Jaki rodzaj kontrastu zastosujesz?

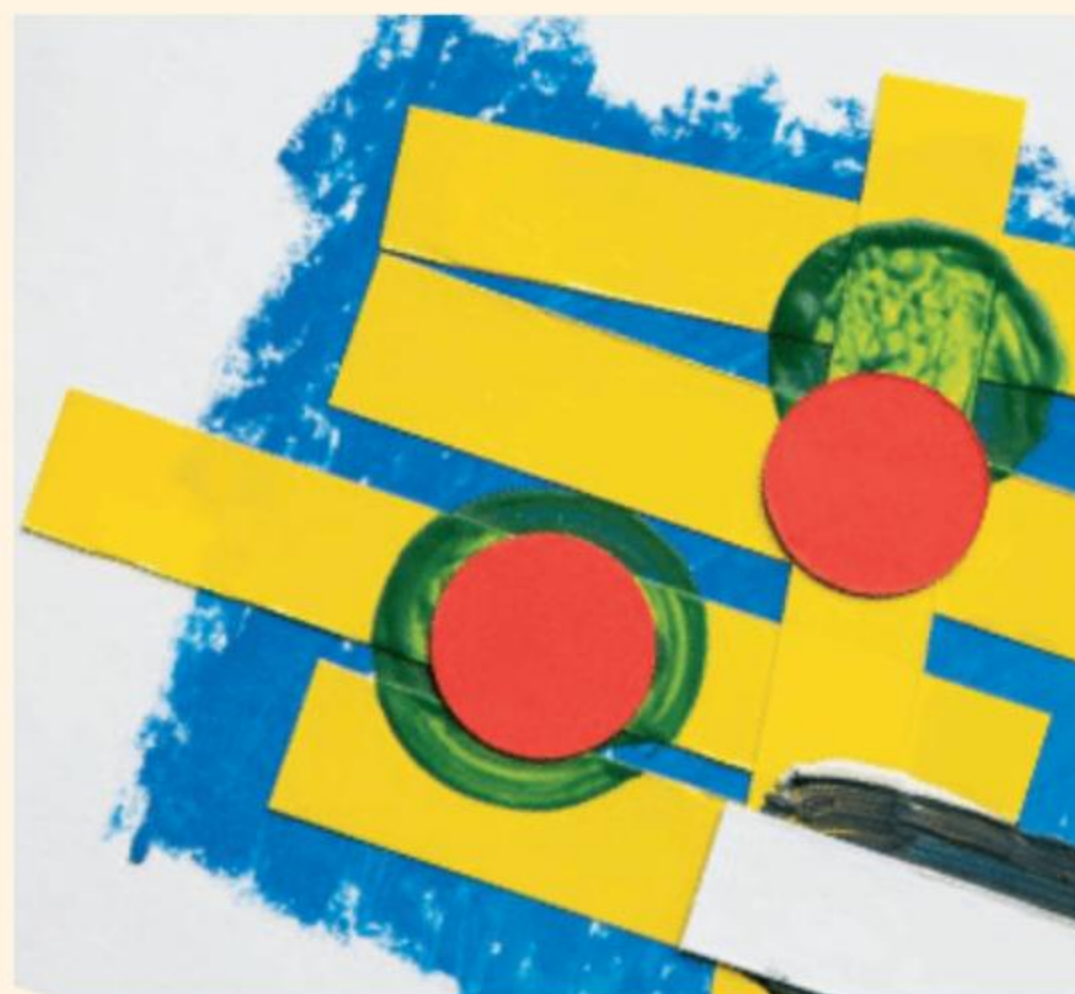
Zaplanuj kolorystykę stroju. Następnie wykonaj pracę w wybranej technice plastycznej. Możesz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

blok techniczny A4,
kolorowy papier,
kolorowe folie
samoprzylepne, farby
plakatowe lub akrylowe,
pastele, kredki, flamastry,
pędzle, gąbka, nożyczki,
klej

Aby stworzyć zarys wymyślonych elementów ubrania, namaluj lub wytnij i przyklej ich kształty na kartce. Przedstaw na nich kontrastowe wzory i formy według Twojego pomysłu.

Uzyskasz wyrazisty efekt, jeśli wytniesz kształty z folii samoprzylepnej w intensywnym, świetlistym kolorze i umieścisz je na podłożu o barwie przeciwstawnej. Możesz zastosować każdy z poznanych rodzajów kontrastu.

Dla urozmaicenia tła możesz skropić je farbą w kontrastowym kolorze. Rozetrzyj niektóre plamy. Te, które pozostawisz bez zmian, staną się akcentem barwnym.

Artur Nacht-Samborski,
Drzewa przy drodze

Sąsiedztwo barw ciepłych (żółtej, pomarańczowej) z chłodnym niebieskim tworzy w dziele **kontrast temperaturowy**. Zestawienie żółci i błękitu tworzy ponadto kontrast barw podstawowych.

- olej na płótnie
- 37,5 × 45,5 cm
- Muzeum Narodowe w Poznaniu
- XX w.

Sztuka wokół nas

Do stworzenia sztuki teatralnej i filmu niezbędna jest praca makijażystów lub charakteryzatorów. Odpowiadają oni za wizerunek bohatera na ekranie czy na scenie. Często mają wiedzę o kolorach równą malarzom. Podobnie scenografowie, operatorzy kamery czy autorzy zdjęć dobierający tonację barwną do nastroju poszczególnych scen filmowych. Jako widzowie często nie zdajemy sobie sprawy, że spektakl czy film nas smuci, niepokoi lub śmieszy także dzięki zastosowanym kolorom.

Anthony [czyt.: antony] Hopkins
w charakteryzacji do filmu *Tytus Andronikus*

Czy już wiesz?

- Wolor to natężenie jasności lub ciemności danej barwy.
- Gama barwna to harmonijne i celowe zestawienie barw w dziele sztuki.
- Wyróżniamy ciepłą i zimną gamę barwną oraz gamę wąską i szeroką, a także gamę monochromatyczną.
- Kolor lokalny to rzeczywista barwa danej powierzchni, wynikająca z właściwości tworzywa, substancji lub przedmiotu.
- Tonacją nazywamy jednolity odcień barw powierzchni różnych obiektów ukazanych w dziele, nadany im przez czynnik zewnętrzny, np. światło o określonej barwie, zmieniające pierwotne kolory przedmiotów.
- Kontrasty barwne powstają poprzez zestawienia barw wywołujących odmienne wrażenia wzrokowe. Mogą polegać na sąsiedztwie kolorów podstawowych lub dopełniających oraz barw zróżnicowanych wolorowo albo ciepłych i zimnych.

Barwy w sztuce romańskiej

ok. XI–XIII w.

W dziełach romańskich stosowane były płaskie plamy barw podstawowych i pochodnych oraz – w mniejszym stopniu – złamanych. Plamy te obrysowywano wyraźnym konturem. Malowidła powstawały w szerokiej gamie barwnej. Używano kolorów intensywnych i kontrastowych. Tło przedstawianych scen było najczęściej błękitne lub złote.

W romańskich dziełach – służących przede wszystkim umacnianiu wiary i religijności – ukazywano Boga, postacie świętych, duchownych i władców. Wnętrza kościołów zdobiono malowidłami ściennymi. Ręcznie pisane księgi dekorowano kolorowymi ilustracjami, czyli **miniaturami**, a także wzorami oraz ozdobnymi pierwszymi literami tekstu – **inicjałami**. Postacie zarówno w malarstwie, jak i rzeźbie prezentowano w jednolitych, schematycznych pozach.

Romańska rzeźba stanowiła uzupełnienie i dekorację budowli. Płaskorzeźbami zdobiono ściany i **portale**, czyli wejścia do budynków. Rzeźbiono również wzory na głowicach kolumn, wykuwano w kamieniu sarkofagi i płyty nagrobne. Powstawały wówczas także odlewy rzeźb w metalach – m.in. płaskorzeźbione drzwi do świątyń.

Na wystrój wnętrza romańskich kościołów składały się złoczone ołtarze, bogato zdobione **relikwiarze** przeznaczone na szczątki świętych, chrzcielnice i kielichy. Dla królów wykonywano korony i berła, a możni władcy zamawiali biżuterię i broń oraz księgi oprawione w skórę, złoto i srebro, wysadzone kosztownymi kamieniami. Domy zamożnych ludzi zdobione były barwnymi, dekoracyjnymi tkaninami ściennymi przypominającymi obrazy – **tapiseriami** (arrasami, gobelinami).

Miniatura z księgi króla Aragonii Piotra II Katolickiego, XII w.

Kolegiata Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Kruszwicy, XII w.

Z architektury romańskiej do naszych czasów przetrwały głównie kościoły i klasztory, a także budowle obronne, m.in. zamki. Budynki te, niskie i masywne, mają bryłę złożoną z prostych figur geometrycznych, niewielkie okna oraz grube kamienne mury. W oknach, drzwiach i sklepieniach stosowano **łuk półkolisty**.

Ćwiczenie

Wybierz fotografię z rodzinnego albumu. Wzorując się na niej, przedstaw scenę z życia Waszej rodziny w sposób podobny do romańskiej miniatury. Wykonaj pracę w technice kolażu lub mieszanej.

Barwy w sztuce gotyckiej

ok. XII–XV w.

W gotyku początkowo wykorzystywano barwy intensywne, czyste, a także złocenia i płaskie plamy. Jednak z czasem kontury oraz barwy stawały się delikatniejsze i bardziej zróżnicowane, zaczęto też stosować walor.

W sztuce gotyckiej pojawiły się sceny z życia dworskiego oraz pierwsze portrety. Sposób przedstawiania postaci stał się bardziej naturalny: Chrystus i Maryja przypominają zwykłych ludzi.

W rzeźbie udoskonalano kamienne dekoracje architektoniczne w portalach i w oknach, zwane **maswerkami**. Zaczęły też powstawać posągi wolno stojące, np. figury świętych, **Pięknych Madonn** z Dzieciątkiem na ręku czy **piety** – przedstawienia Marii trzymającej na kolanach ciało zmarłego Jezusa. Wykuwano je w kamieniu albo rzeźbiono w drewnie, które następnie malowano żywymi barwami. We wnętrzach świątyń umieszczano drewniane **ołtarze szafiaste** z ruchomymi, zamykanymi skrzydłami.

Przykładami dzieł architektury gotyckiej są kamienne lub ceglane kościoły, klasztory i zamki obronne. Ich główną cechą jest nowa konstrukcja: ciężar sklepień spoczywa na filarach, dzięki czemu budynki mogą być bardzo wysokie, ich ściany – cieńsze, a zakończone **ostrymi łukami** okna – duże.

W gotyku nastąpił także rozwój sztuki użytkowej – wytwarzano dekorowane naczynia i szkatułki oraz tkaniny i meble. W świątyniach pojawiły się bogato zdobione **monstrancje** do przechowywania hostii.

Bracia Limbourg [czyt.: limburg], miniatura z *Godzinek księcia de Berry* [czyt.: beri], Muzeum Wiktorii i Alberta w Wielkiej Brytanii, XV w.

W gotyku karty rękopisów zdobiono barwnymi obramowaniami i miniaturami.

Rogier van der Weyden [czyt.: rochir wan der wejden], *Tryptyk z Miraflores*, olej na desce, 44,5 × 74 cm, Galeria Malarstwa w Berlinie, XV w.

Ćwiczenie

Wykonaj papierowy witraż, na którym przedstawisz dekoracyjny wzór. Możesz wyciąć z tektury ramę z konturami kształtów w środku, a następnie przykleić do niej kolorowe papiery. Na barwnych fragmentach narysuj szczegóły, a ramę pomaluj ciemną lub złotą farbą.

Malarstwo gotyckie reprezentują obrazy ołtarzowe, najczęściej **tryptyki**, czyli dzieła złożone z trzech części: środkowej i dwóch skrzydeł bocznych. Powstawały wówczas również okienne **witraże** – kompozycje z kawałków szkła, osadzonych w ołowianych ramach.

Dwa style w sztuce średniowiecza

Stylem w sztuce nazywamy charakterystyczne cechy dzieł malarskich, rzeźbiarskich, architektonicznych i innych, powstałych w danym czasie i regionie. Dzieła te mogą mieć podobną tematykę lub przedstawiać postacie i przedmioty w zbliżony sposób. Możemy także w dziełach jednego stylu dostrzec podobieństwa w sposobie zastosowania języka plastyki, np. linii, plam, barw. Mówi się również o stylu wybitnego artysty, władcy, na którego dworze dany styl się rozwijał, czy regionu geograficznego. Dzieła określonego stylu odzwierciedlają życie, problemy i zainteresowania ludzi żyjących w danej epoce. Są świadectwem historii, rozwoju nauki i techniki.

Średniowiecze trwało w Europie prawie 1000 lat (V–XV w.). Był to czas powstawania państw i kształtowania się kultury europejskiej, której podstawę stanowiła religia chrześcijańska. Sztuka tego okresu rozwijała się odmiennie w różnych krajach i przeszła wiele przemian, w wyniku czego obiekty z początku tej epoki bardzo się różnią od dzieł powstałych u jej schyłku. Z tego powodu w sztuce średniowiecza wyodrębnia się dwa style: romański i gotycki.

Romańska Matka Boska z Baroille [czyt.: baroil] we Francji, XIII w.

Gotycka Piękna Madonna z Kruźlowej, XV w.

Gotyckie rzeźby przybierały delikatniejsze, smuklejsze i bardziej eleganckie kształty niż rzeźby romańskie. Matka Boska z Kruźlowej stoi w swobodniejszej pozycji, zbliżonej do litery S – **kontrapoście** – i ma bardziej naturalny wygląd. Ponadto szaty postaci ukazanych w gotyckich dziełach są bardzo pofałdowane, układają się w skomplikowane wzory i załamania.

Romański portal kościoła św. Krzysztofa w Beget [czyt.: beziet] w Hiszpanii, X/XII w.

Gotycki portal katedry w Amiens [czyt.: amię] we Francji, XIII w.

Romańskie portale różnią się od gotyckich kształtem łuków oraz ilością zdobień. W romanizmie dekoracje były prostsze, bardziej masywne i mniej liczne niż w budowlach gotyckich.

Sztuka średniowieczna w Narodowym Muzeum Sztuki Katalońskiej w Barcelonie

Muzeum znajduje się w Pałacu Narodowym – pawilonie Wystawy Światowej z 1929 r., który po zakończeniu ekspozycji pomieścił dorobek kulturowy Katalonii. Należąca do placówki kolekcja sztuki średniowiecznej zalicza się do najważniejszych na świecie. Dział poświęcony sztuce romańskiej prezentuje liczne malowidła ściennie i ołtarzowe. Obrazy i inne dzieła wyeksponowano w specjalnie zaprojektowanych wnętrzach. Muzealne zbiory sztuki gotyckiej obfitują w dzieła malarstwa i rzeźby z całej Europy. Na stronie internetowej muzeum znajduje się bogaty katalog eksponatów.

Kapitel ze szpitala św. Mikołaja
w Barcelonie, marmur,
28 × 26 × 23,5 cm, XIII w.

Matka Boska z Dzieciątkiem,
kość słoniowa, 18,2 × 9 × 9 cm,
XIV w.

Poliptyk (ołtarz o wielu częściach)
św. Jana Ewangelisty, drewno, olej na
desce, 200 × 139 × 51,5 cm, XV w.

W Polsce

Muzeum Narodowe we Wrocławiu

Muzeum założono w 1946 r. Licząca ponad 400 eksponatów kolekcja średniowiecznych dzieł należy do najcenniejszych w Europie. Zgromadzono tu zarówno zabytki sztuki romańskiej, jak i gotyckiej. W muzeum można obejrzeć pozostałości romańskiego opactwa benedyktynów na Ołbinie, gotyckie obrazy na deskach, fragmenty ołtarzy, rzeźby kamienne i drewniane, książęce nagrobki i zabytki sztuki użytkowej. Na stronie internetowej muzeum znajduje się ilustrowany przewodnik po zbiorach.

Relikwiarz św. Doroty, XV w.

Faktura

Wszystkie otaczające nas obiekty mają powierzchnie o określonych cechach. Cechy te wynikają z rodzaju tworzywa, z którego powstały dane obiekty, oraz – w wypadku przedmiotów stworzonych przez człowieka – ze sposobu obróbki materiału. Te właściwości powierzchni obiektów nazywamy **fakturą**. W naturze różnorodne powierzchnie mają np. skały, kora i liście drzew, futro i skóra zwierząt. W dziełach sztuki faktura jest celowo tworzoną lub dobieraną przez artystów elementem abecadła plastycznego, służącym do wywoływania u odbiorców określonych wrażeń wzrokowych i dotykowych oraz złudzenia trójwymiarowości obiektów. Często charakterystyczna faktura obrazu czy rzeźby pomaga rozpoznać styl danego artysty.

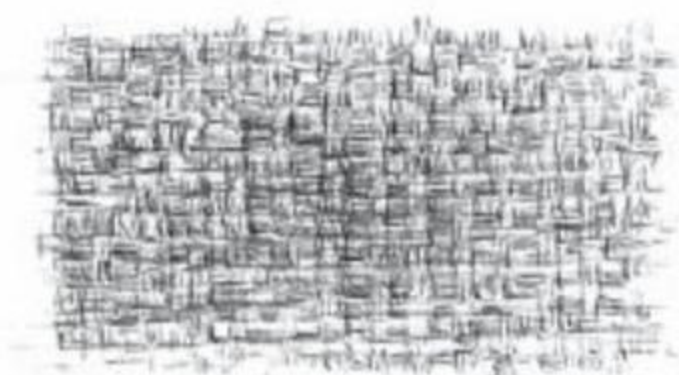
Faktura pojedynczego przedmiotu lub dzieła sztuki może być zarówno jednorodna, jak i zróżnicowana. Możemy o niej powiedzieć, że jest np. gładka, szorstka, chropowata, matowa lub błyszcząca, śliska, wypukła albo płaska.

O tym się dowiesz

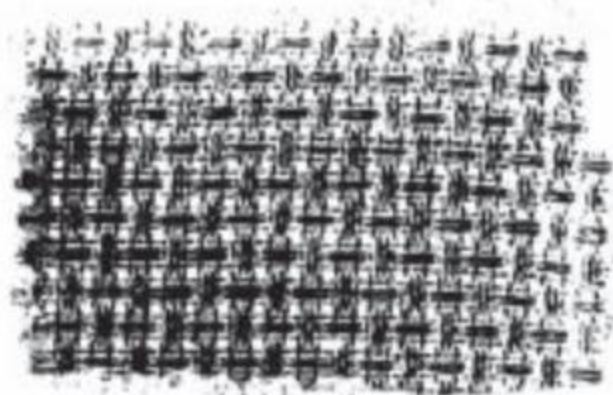
- Czym jest faktura?
- Jakie są rodzaje faktur?
- Jak ukazać fakturę w różnych technikach plastycznych?
- Jaką rolę odgrywa faktura w różnych dziedzinach sztuki?

■ Jak przedstawić fakturę w różnych technikach plastycznych?

- za pomocą odpowiednio stawianych kresek

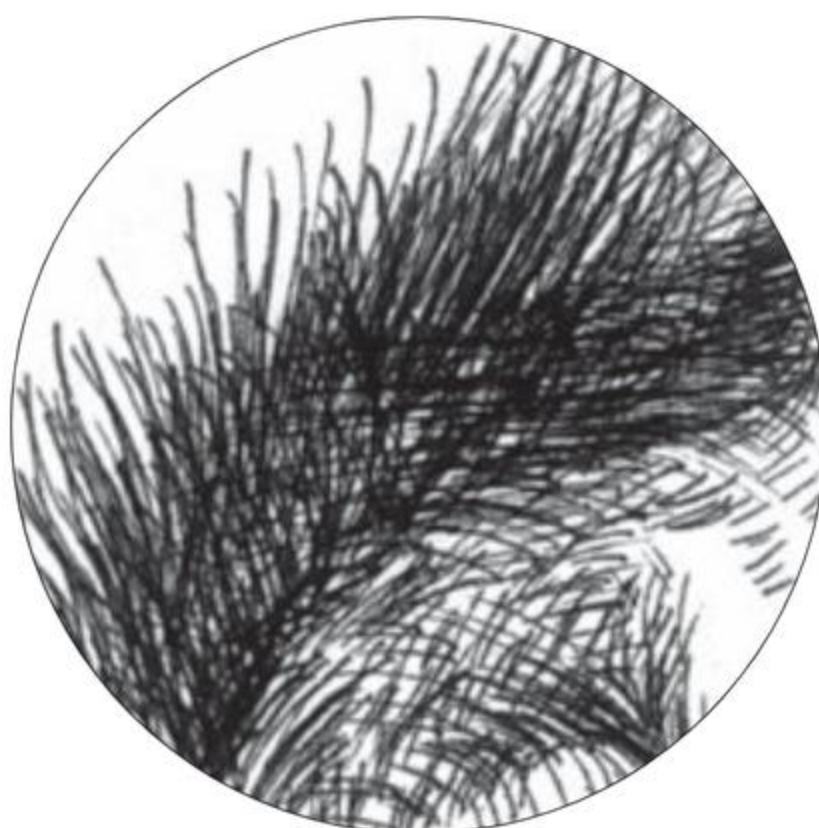
- przez odciski na papierze pokrytej farbą powierzchni danego przedmiotu

Max [czyt.: maks] Ernst,
frotaż z cyklu
Historia naturalna, XX w.

Różnorodne faktury można ukazać za pomocą **frotażu**. Wynaleziona przez Maxa Ernsta technika polega na pocieraniu ołówkiem lub innym narzędziem rysunkowym papieru położonego na powierzchni o wyrazistej fakturze. W ten sposób na arkuszu pojawia się wzór.

Futro wiewiórki ukazanej na zdjęciu wydaje się gęste i puszyste. Jego fakturę w technice rysunkowej można oddać za pomocą gęsto kładzionych, krótkich linii o ostrych krawędziach.

W rysunkach, obrazach i grafikach wrażenie faktury ukazanych obiektów jest tworzone za pomocą odpowiednio stawianych śladów narzędzi plastycznych. Również obrazy jako przedmioty wyróżniają się określoną fakturą, zależną od rodzaju płótna, zastosowanych technik i narzędzi oraz grubości warstwy farby i sposobu jej nałożenia. Dzięki wyraźnym śladom pędzla lub innego narzędzia powierzchnia staje się urozmaicona. Kiedy malarz nakłada wypukłe warstwy farby, np. szpachlę, mówimy, że maluje **impastami**. Niektórzy twórcy, aby jeszcze bardziej zróżnicować fakturę, dodają do farb np. piasku, gipsu lub kleju. Do grubej warstwy farby można przymocować fragmenty przedmiotów i tkanin, co także pozwala wzbogacić powierzchnię pracy, która staje się wówczas kolażem.

Ćwiczenia

1. Zgromadźcie drobne przedmioty, skrawki tkanin oraz formy naturalne o różnych powierzchniach. W tekturowym pudełku wytnijcie otwór wielkości dłoni. Niech wybrana osoba kolejno chowa w środku obiekty, a Wy – dotykając ich – opowiedzcie o ich fakturze. Dopiero po opisanie cech powierzchni możecie otworzyć pudełko i zobaczyć, jak wygląda przedmiot. Następnie na podstawie doświadczenia narysujcie lub namalujcie wybrane faktury.
2. Wykonaj kolaż ukazujący widok morskiego brzegu po sztormie. Połącz w swojej pracy techniki malarskie i rysunkowe. Najpierw przygotuj podłoże i podział tła, a następnie uzupełnij przedstawienie skrawkami tkanin oraz elementami o różnych fakturach.
3. Zbierz kilka płaskich obiektów o ciekawych, wyrazistych fakturach, np. kawałki kory, i ułóż je w wybrany przez Ciebie sposób. Następnie połóż na nie kartkę i pocieraj ją ołówkiem lub innym narzędziem rysunkowym tak, aby powstał frotaż. Na tak przygotowanym tle narysuj wymyśloną scenę lub krajobraz.

Co będzie potrzebne?

drobne przedmioty, kawałki tkanin, kamienie, gałązki, kora, mech, tekturowe pudełko, nożyczki, farby, flamastry, ołówki, kredki, pastele, pędzle

kartka z bloku technicznego, ołówki, węgiel, kredki, farby, pastele, różne tkaniny, drobne przedmioty, klej, pędzle

kartka z bloku rysunkowego, różne przedmioty, ołówki, węgiel, kredki

Rembrandt van Rijn

[czyt.: rembrant fon rejn],

Autoportret, XVII w.

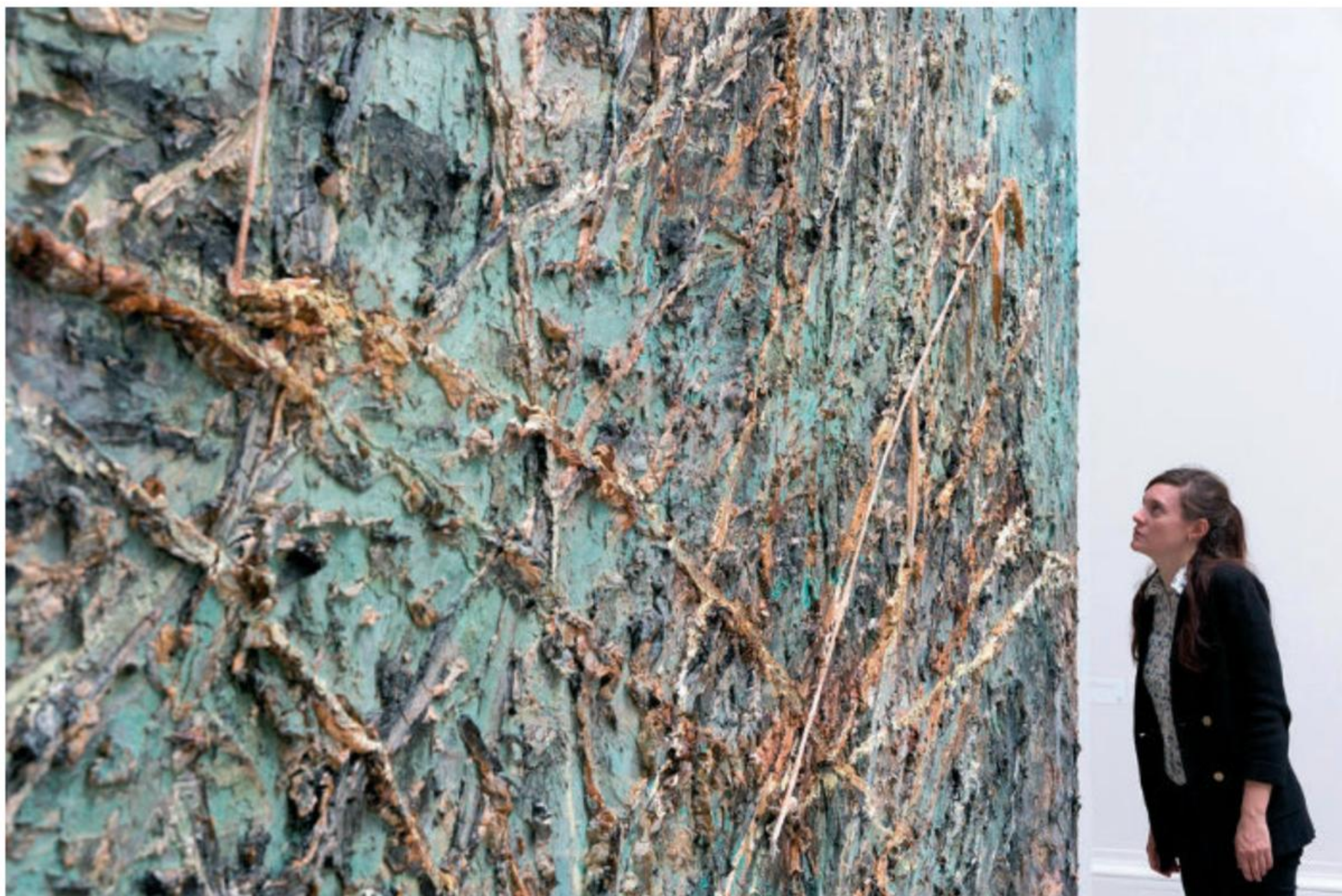
Na powiększeniu fragmentu obrazu można zauważyć, w jaki sposób artysta opracował powierzchnię płótna, by ukazać swoją twarz. Farba nałożona została dość grubo i wypukło, drobnymi pociągnięciami pędzla. Prawdopodobnie malarz dążył nie tylko do dokładnego oddania kolorystyki swojej skóry i jej oświetlenia, lecz także do wiernego przedstawienia niedoskonałego wyglądu osoby w podeszłym wieku.

Karel Appel
[czyt.: karel apol],
bez tytułu, XX w.

O sile wyrazu pracy decyduje **impastowa faktura** – bardzo grubo nałożona, gęsta farba najmocniej przyciąga uwagę patrzącego. Na przybliżeniu jednego z dzieł widać, że artysta zdecydowanymi, szerokimi pociągnięciami pędzla mieszał różne barwy bezpośrednio na powierzchni obrazu. Ponadto w niektórych miejscach dzieła nałożył kilka warstw farby.

Wystawa Anselma Kiefera [czyt.: anzelma kifera] w Królewskiej Akademii Sztuki w Londynie

Wyrazista i chropowata faktura obrazów wywiera na widzach silne wrażenie i może zmieniać ich postrzeganie prac plastycznych. Dlatego, aby w pełni doświadczać sztuki, niezbędny jest bezpośredni kontakt z dziełami. W tym celu warto odwiedzać muzea i galerie sztuki.

Alberto Burri, Worek S 3

Wiele dzieł sztuki powstałych w XX w. ma ciekawe i zaskakujące faktury, ponieważ w nowych formach sztuki artyści eksperymentują z różnymi tworzywami. Efektem takich działań są prace o wypukłych powierzchniach i materiałach nietypowych dla tradycyjnych dzieł.

technika mieszana

kolekcja artysty

XX w.

Faktura jest środkiem wyrazu silnie wpływającym na odbiór rzeźby. Rodzaj powierzchni dzieł tej dziedziny zależy od tworzywa i narzędzi wybranych przez artystę, a także od tematu pracy i pomysłu rzeźbiarza. Przykładowo, dzięki zastosowaniu marmuru można uzyskać zarówno wyrazistą fakturę włosów czy fałd szaty, jak i idealną, połyskliwą gładkość skóry postaci. W odlewie z brązu natomiast można oddać charakter powierzchni różnorodnych materiałów – gliny, wosku, a nawet drewna czy plastiku. Brąz można także wypolerować tak, by nadać mu lustrzaną fakturę.

Honoré Daumier [czyt.: onore domje], **Popiersie Vienneta** [czyt.: wieneta], malowana glina, Muzeum Orsay [czyt.: orse] w Paryżu, XIX w.

Rzeźba Berniniego wykonana w marmurze z mistrzowską dokładnością oddaje zróżnicowane powierzchnie gładkiej twarzy, kręconych włosów i pofałdowanych szat. Daumier posłużył się natomiast odlewem gipsowym rzeźby w glinie. Artysta wybrał miękkie materiały, umożliwiające pozostawienie nierówności i chropowatości. Dzieło miało być niedoskonałe i odróżniać się w ten sposób od rzeźb z marmuru.

Gianlorenzo [czyt.: dzianlorenco] **Bernini**, **popiersie Franciszka d'Este** [czyt.: dest], marmur, Pałac Muzeów w Modenie we Włoszech, XVII w.

Henry Moore [czyt.: henri mur], **Leżąca pofałdowana matka i dziecko**, brąz, 139,7 × 265,4 × 144,8 cm, Getty Center [czyt.: geti senter] w Los Angeles [czyt.: andżeles], XX w.

Henry Moore stworzył swoją pracę w formie dwóch odlewów z brązu. W miejscach wklęsłych faktura dzieła jest szorstka, porysowana, a na wypukłych krawędziach została wypolerowana, przez co jest lśniąca. Raoul Hausmann natomiast urozmaicił fakturę gładkiej wyrzeźbionej z drewna głowy przez dodanie do niej gotowych przedmiotów o różnych kształtach i powierzchniach.

Raoul Hausmann [czyt.: raul hałsman], **Mechaniczna głowa**, drewno, Centrum Pompidou [czyt.: pompidu] w Paryżu, XX w.

Auguste Rodin [czyt.: ogist rodę], *Ręka Boga*, marmur, 94 × 82,5 × 54,9 cm, Muzeum Rodina [czyt.: rodena] w Paryżu, XIX w.

Jim Hodges [czyt.: dżim hodżes], *bez tytułu*, głązy, stal nierdzewna, Gladstone Gallery [czyt.: gledstołn galeri] w Nowym Jorku, XXI w.

Rzeźbiarze często korzystają z efektu, jaki daje kontrast faktur. Rodin pozostawił fragmenty grubo ociosanego marmuru ze śladami narzędzi, z którego wyłania się gładko wypolerowana dłoń Boga, jakby stwarzająca ludzi z nicości. Jim Hodges zestawiał naturalne, chropowate i matowe formy głazów z połyskującą, śliską i gładką kolorową blachą.

Ciekawi sztuki

Czy powierzchnia rzeźb może być miękka?

Jesteśmy przyzwyczajeni do tego, że rzeźby są twarde. Polska rzeźbiarka i autorka nowych form sztuki Maria Pinińska-Bereś postanowiła tworzyć inaczej. Wykonywała swoje dzieła z gąbek obszytych materiałem, pikowanych tkanin, kołder i poduszek. Zamiast rzeźbić, szyła swoje prace, wypychała je, modelowała i pokrywała kolorem. Powstawały w ten sposób miękkie, zaokrąglone i delikatne formy.

Maria Pinińska-Bereś, *De-konstrukcja krzywej wieży II*

Ćwiczenie

Wykonaj portret wymyślonej postaci w technice mieszanej z zastosowaniem różnorodnych faktur. W tym celu zgromadź kawałki tkanin, gąbki, tektury falistej czy drewna i kory. Wytnij lub wydrzyj kształty, ułóż i przyklej je na sztywnym podłożu, tak aby powstała twarz. Na koniec pomaluj pracę farbą w jednym kolorze, np. białym.

Co będzie potrzebne?

tektura falista i zwykła, kawałki tkanin, gąbki, drewna, kory, nożyczki, klej, farba, pędzle

Nocny pejzaż

Wyobraź sobie krajobraz oglądany nocą przy świetle księżyca. Wtedy faktury przedmiotów są lepiej widoczne niż ich barwy. Czy widzisz gładką bądź pofalowaną powierzchnię wody albo pole przypominające miękki dywan? Czy korony drzew wydają się puszyste, czy szorstkie? Jaką fakturę mają skały lub ściany budynków? Jak mogą wyglądać inne elementy krajobrazu?

Zaplanuj kolejne działania i wykonaj pracę w technice kolażu, tak aby uwzględnić rozmaite rodzaje faktury. Możesz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

blok techniczny lub tektura A4, plastelina, modelina albo glina samoutwardzalna, elementy o różnej fakturze, piasek, kasza, skrawki tkanin, farby plakatowe lub akrylowe, pędzle, szpachelka, patyki, nożyczki, klej, plastikowa butelka

Aby wzbogacić pracę, przymocuj do niej fragmenty tkanin lub przedmiotów o określonej fakturze. Lekkie i płaskie elementy można przycisnąć do mokrej farby, a cięższe – przykleić po jej wyschnięciu.

Do przedstawienia faktury możesz zastosować różne punkty, linie i plamy. Dla urozmaicenia powierzchni użyj masy plastycznej lub grubo położonej farby akrylowej. Poprzez dodanie do niej piasku lub drobnej kaszy uzyskasz bardziej chropowatą fakturę.

W miękkiej masie plastycznej można odciskać różne kształty. Posłuż się końcem pędzla lub odbijaj bok patyka na płaszczyźnie, aby pokryć powierzchnię liniami. Do jej wygładzenia przyda Ci się przedmiot w kształcie walca, np. plastikowa butelka.

Efekty uzyskiwane poprzez zastosowanie materiałów o zróżnicowanych powierzchniach są istotne w architekturze i sztuce użytkowej. Dawniej artyści i budowniczowie, aby udekorować ściany budowli, nadawali kamiennym płytom fakturę porowatej skały lub rzeźbili w nich różne wzory. Współcześnie architekci projektują budynki, uwzględniając wrażenia wywoływane przez kontrastowe połączenia faktur szkła, metalu, betonu i drewna. Zastosowanie materiałów o odpowiednich powierzchniach wpływa również na nasz komfort użytkowania różnych przedmiotów. Przykładowo, długopisy z gumowymi wstawkami łatwiej utrzymać w ręku, a ubrania z miękkich tkanin nosimy chętniej niż szorstkie w dotyku.

Michelozzo di Bartolommeo
[czyt.: mikelocco di bartolomeo],
ściana pałacu Medyceuszy
we Florencji, XV w.

**Krystyna Tołłoczko-Różyska,
Antoni Hajdecki, Stefan Borzęcki,**
ściany Bunkra Sztuki w Krakowie,
XX w.

Grubo ociosane bloki kamienia, znajdujące się w najniższej części ścian włoskiego pałacu, są wypukłe, powodują załamywanie się światła i wywołują niezwykle wrażenie. Wygląd podobny do rzeźby mają także ściany galerii sztuki w Krakowie – beton odlano w formach z desek, a surowy, szorstki wzór drewna, który się utrwalił na betonie, pozostawiono.

Eva Zeisel [czyt.: ewa cajzel], **solniczka i pieprznica**, porcelana, XX w.

Elementy zastawy stołowej mają gładką powierzchnię, dzięki której wygodnie układają się w dłoni. Na powierzchni kubków natomiast znajdują się ostre kolce, co może utrudniać korzystanie z naczyń, jednak sprawia, że nie wysuną się z ręki. Ponadto ich dekoracyjna faktura zwraca uwagę użytkownika.

Kina Gorska, **kubki z kolcami**, porcelana, XXI w.

Ron Arad, **Fotel dobrze ukształtowany**, stal, XX w.

Blacha, z której wykonano fotel, jest sprężysta i dopasowuje się do kształtu ciała. Jednak twarda i zimna powierzchnia mebla nie sprzyja wypoczynkowi. Natomiast fotel z miękkich, pluszowych zabawek wydaje się idealnym – choć nietypowym – miejscem do siedzenia.

Fernando i Humberto Campana [czyt.: umberto kampana], **Fotel balowy**, maskotki, metalowy stelaż, XXI w.

Czy już wiesz?

- Fakturą nazywamy charakter i właściwości powierzchni przedmiotów, wynikające z rodzaju tworzywa i sposobu jego obróbki.
- W rysunkach, obrazach i grafikach wrażenie faktury ukazanych obiektów jest tworzone za pomocą odpowiednio stawianych śladów narzędzi plastycznych.
- Obrazy wyróżniają się fakturą zależną od rodzaju podłoża, zastosowanych technik i narzędzi oraz grubości warstwy farby i sposobu jej nałożenia.
- Impast to gruba, wypukła warstwa farby, nakładana na podłoże np. szpachlę.
- Faktura jest ważnym środkiem wyrazu wpływającym na odbiór rzeźb – rodzaj powierzchni zależy od tworzywa, narzędzi i tematu pracy.
- Zestawienia materiałów o różnorodnych powierzchniach odgrywają ważną rolę w architekturze – wpływają na ogólny wygląd budowli.
- Właściwości powierzchni tworzyw są wykorzystywane w projektowaniu przedmiotów sztuki użytkowej – faktura obiektów wpływa na ich charakter i wygodę korzystania z nich.

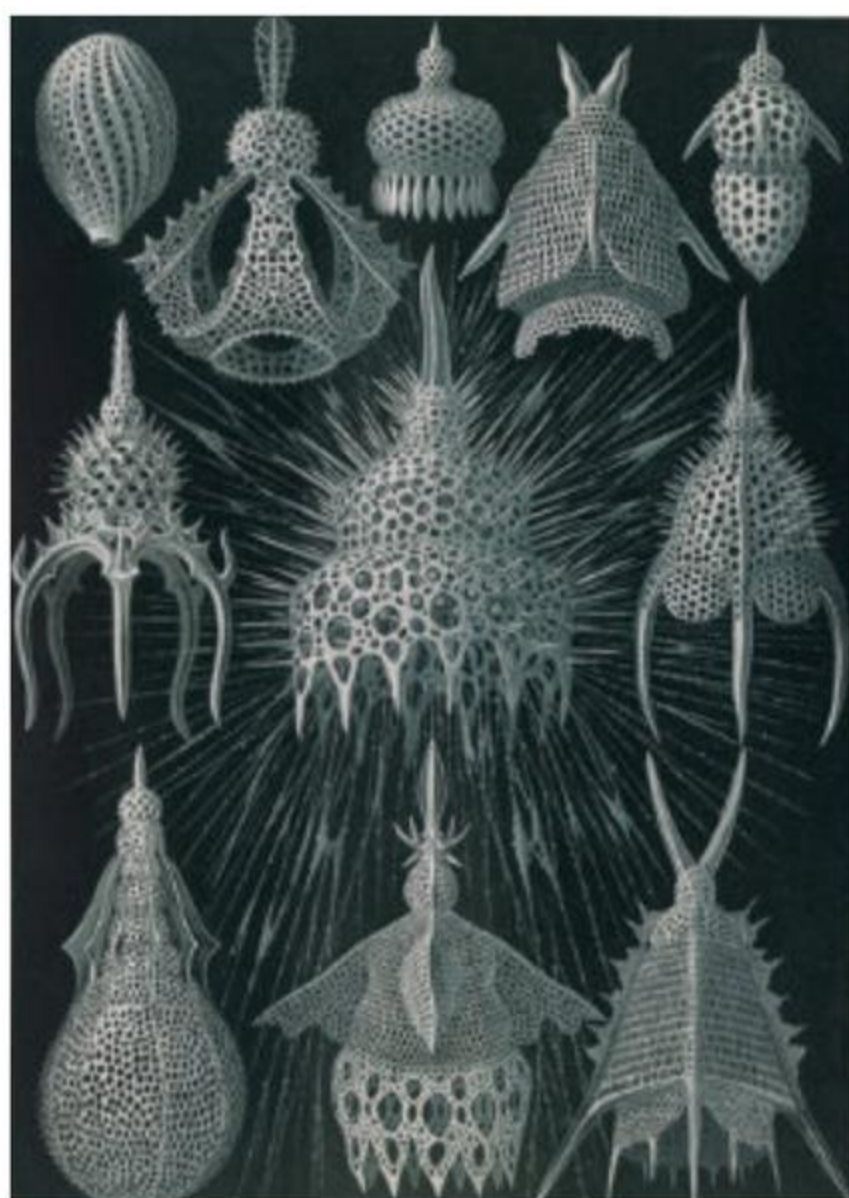
Kształt, forma, bryła

Kształt, inaczej **forma**, to zewnętrzny wygląd obiektów, w tym również dzieł stworzonych przez artystów. Mówimy, że twórca nadał swojej pracy określoną formę.

W otaczającym nas świecie rozróżniamy dwa podstawowe rodzaje form: **formy naturalne** i **sztuczne**. Formy naturalne powstały w wyniku procesów zachodzących w przyrodzie. Formy sztuczne w różnych celach tworzy człowiek. Nadaje im **funkcje użytkowe** (praktyczne) lub **estetyczne** (artystyczne, dekoracyjne), a czasem obie jednocześnie.

O tym się dowiesz

- Czym są kształty, formy i bryły?
- Co nazywamy formami naturalnymi, a co – sztucznymi?
- Na czym polegają proporcje i kontrasty form?

Ernst Haeckel [czyt.: hekel], grafika ukazująca organizmy widoczne pod mikroskopem, XIX w.

René Binet [czyt.: bine], **Wielka Brama na Wystawie Światowej** w Paryżu, XIX w.

Żywe organizmy – przykłady form naturalnych – fascynują budową oraz bogactwem kształtów zarówno naukowców, jak i artystów. Ernst Haeckel połączył pracę odkrywcy nieznanych dotychczas stworzeń z talentem rysownika. Jego plansze ukazujące różne organizmy zainspirowały francuskiego architekta do zaprojektowania formy użytkowej o funkcji estetycznej – fantazyjnej bramy na Wystawę Światową.

Ćwiczenie

Wyobraź sobie ozdobny lampion, który utworzysz z form naturalnych oraz sztucznych, połączonych ze stworzonymi przez Ciebie elementami plastycznymi. Narysuj na kolorowych kartkach różne kształty, np. koła, prostokąty, trójkąty. Wytnij poszczególne elementy. Ponacinaj lub pozaginaj wycięte formy w dowolny sposób i połącz je ze zgromadzonymi przez Ciebie przedmiotami w zaplanowany kształt.

Co będzie potrzebne?

kawałki drewna, skrawki tkanin, kolorowe kartki, arkusz brystolu, ołówki, linijka, cyrkiel, nożyczki, klej, taśma klejąca

Forma sztuczna o funkcji użytkowej – rower – zyskała funkcję estetyczną dzięki pokrowcowi z włóczki. Z roweru nie można już skorzystać, ale zwraca on uwagę dekoracyjnym wyglądem. Tym samym zwykły przedmiot stał się obiektem artystycznym.

W dziełach sztuki artyści dążą do ukazania realnych form obiektów i postaci albo do ich przekształcenia. Powstają w ten sposób dzieła prezentujące zdarzenia i widoki z rzeczywistości lub postaci i obiekty fantastyczne, a także formy istniejące tylko w danym dziele sztuki. Za pomocą kształtów artyści przekazują nam swoje wizje i określone treści. Dzieła ukazujące przekształcone formy po to, aby poddać krytyce negatywne ludzkie zachowania czy w humorystyczny sposób wyolbrzymić charakterystyczne cechy postaci, nazywamy **karykaturami**.

Formy, które w naturze są trójwymiarowe, czyli mają trzy wymiary: wysokość, szerokość i głębokość, po przeniesieniu na płaszczyznę w rysunku, malarstwie czy grafice stają się kształtami płaskimi. Aby sprawiały wrażenie trójwymiarowych, artysta musi umiejętnie posłużyć się elementami abecadła plastycznego.

Rafaël, studium do obrazu *Przemienienie Pańskie*, czarna i biała kreda, 49,9 × 36,4 cm, Muzeum Ashmolean [czyt.: aszmolien] w Oxfordzie [czyt.: oksfordzie], XVI w.

Pablo Picasso, portret Paula Eluarda [czyt.: pola eluarda], grafika, kolekcja prywatna, XX w.

Rafaël posłużył się m.in. linią, walorem i kształtem tak, aby uzyskać wrażenie w pełni trójwymiarowych postaci. Picasso natomiast celowo stworzył wizerunek w formie uproszczonej, płaskiej i geometrycznej, składający się jedynie z wyraźnych, mocno zaznaczonych linii.

Hieronim Bosch [czyt.: bos], fragment części *Piekło* z tryptyku *Ogród rozkoszy ziemskich*, olej na drewnie, 220 × 389 cm, Muzeum Prado w Madrycie, XV w.

Giuseppe Arcimboldo [czyt.: dżjuzeppe arcimboldo], *Portret mężczyzny z owoców*, olej na płótnie, 55,9 × 41,6 cm, kolekcja French & Company w Nowym Jorku, XVI w.

Artyści często posługują się wymyślonymi kształtami, chętnie też ukazują je w nietypowy, zaskakujący sposób. Hieronim Bosch malował fantastyczne, tajemnicze i przerażające istoty. Arcimboldo natomiast tworzył dzieła mylące wzrok widzów. W układzie kształtów pojedynczych owoców, warzyw czy innych elementów można dostrzec zarys twarzy. Gdyby odwrócić obraz, okazałoby się, że przedstawia on owoce w koszu.

W rzeźbie, architekturze, sztuce użytkowej i nowych praktykach sztuki kształty są trójwymiarowe. Wyjątkiem są płaskorzeźby, w których ukazane postacie i obiekty są jedynie częściowo przestrzenne. Takie formy, które zajmują określoną ilość miejsca w otoczeniu i można je zobaczyć z każdej strony, nazywamy **bryłami**. Wśród dzieł rzeźbiarskich wyróżnia się **bryły zamknięte** i **otwarte**.

Posąg w świątyni Ramzesa w Luksorze w Egipcie, XIII w. p.n.e.

Barbara Hepworth [czyt.: barbra hepłorf], *Rzeźba parkowa*, XX w.

Starożytny egipski posąg jest przykładem bryły zamkniętej, czyli takiej, którą postrzega się jako pełną w środku, zwartą, czasem masywną. Postać faraona ma ręce i nogi tylko częściowo wyodrębnione z bloku skalnego, w którym wykuto rzeźbę. Dzieło Barbary Hepworth jest bryłą otwartą, ażurową, pustą w środku i pełną otworów, przez które widać otoczenie obiektu. Dzięki temu wydaje się, że bryła jest lekka i przenika się z przestrzenią.

Bryła jest najważniejszym elementem języka architektury. Budowlę postrzegamy jako układy brył o różnych kształtach. Sposób, w jaki są one połączone ze sobą i jak wyglądają w otoczeniu innych budynków i natury, wpływa na nasze codzienne życie i samopoczucie.

Piet [czyt.: pit] Blom, Domy-kostki
w Rotterdamie w Holandii, XX w.

Holenderski architekt postanowił zerwać z typową formą bloku mieszkalnego jako bryły ustawionej poziomo lub pionowo na jednym boku. Dlatego na szczycie zaprojektowanych przez siebie budynków umieścił bryły ułożone na krawędziach. Takie rozwiązanie wywołuje ciekawy efekt dla oglądających budowlę na zewnątrz, zmienia także sposób użytkowania jej wnętrza.

Ćwiczenia

1. Wykonajcie wiszące rzeźby, np. ptaki, smoki, latawce czy samoloty. Do sznurka rozwieszonego w klasie przywiążcie formy z cienkich listewek, słomek, miękkiego drutu i bibuły albo papieru czy tkaniny. Określcie, czy stworzyliście bryły otwarte, czy zamknięte.
2. Wyobraź sobie miasto przyszłości. Uformuj jego budynki z folii aluminiowej. Aby materiał był twardszy, możesz połączyć kilka warstw. Owijaj przedmioty kawałkami folii i dociskaj ją ze wszystkich stron, aby przybrała kształt danego obiektu. Następnie formuj folię palcami, zaginaj i zginiataj krawędzie, aby połączyć poszczególne elementy oraz uzyskać zamierzony wygląd poszczególnych brył.

Co będzie potrzebne?

sznurek, cienkie listewki, plastikowe słomki, drut florystyczny, bibuła, papier, tkanina

folia aluminiowa, sztywna podkładka, przedmioty i formy naturalne do odciskania

W sztuce współczesnej często mamy do czynienia z **formami przestrzennymi**. Nazywamy tak niektóre rzeźby, ale głównie dzieła reprezentujące nowe formy sztuki. Prace tego typu zwykle nie powstały w typowy dla rzeźb sposób – nie są wykonane z drewna czy kamienia. Mogą składać się np. z połączonych elementów płaskich, wypukłych, prostych i giętych, wykonanych z jednego tworzywa lub kilku materiałów, ale też będących przedmiotami znanymi z codziennego życia. Formy przestrzenne często zaskakują kształtem i kolorem, a także niezwykłymi materiałami, z których zostały wykonane.

Magdalena Abakanowicz, *Abakan czerwony* – autorska nazwa tkanej formy przestrzennej, XX w.

Jerzy Jarnuszkiewicz, bez tytułu, metal, 130 × 32 × 64 cm, kolekcja Zachęty – Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie, XX w.

Jean Tinguely
[czyt.: żan tęgeli],
Trycykl,
Muzeum Sztuki
Nowoczesnej
i Współczesnej
w Tuluzie we Francji,
XX w.

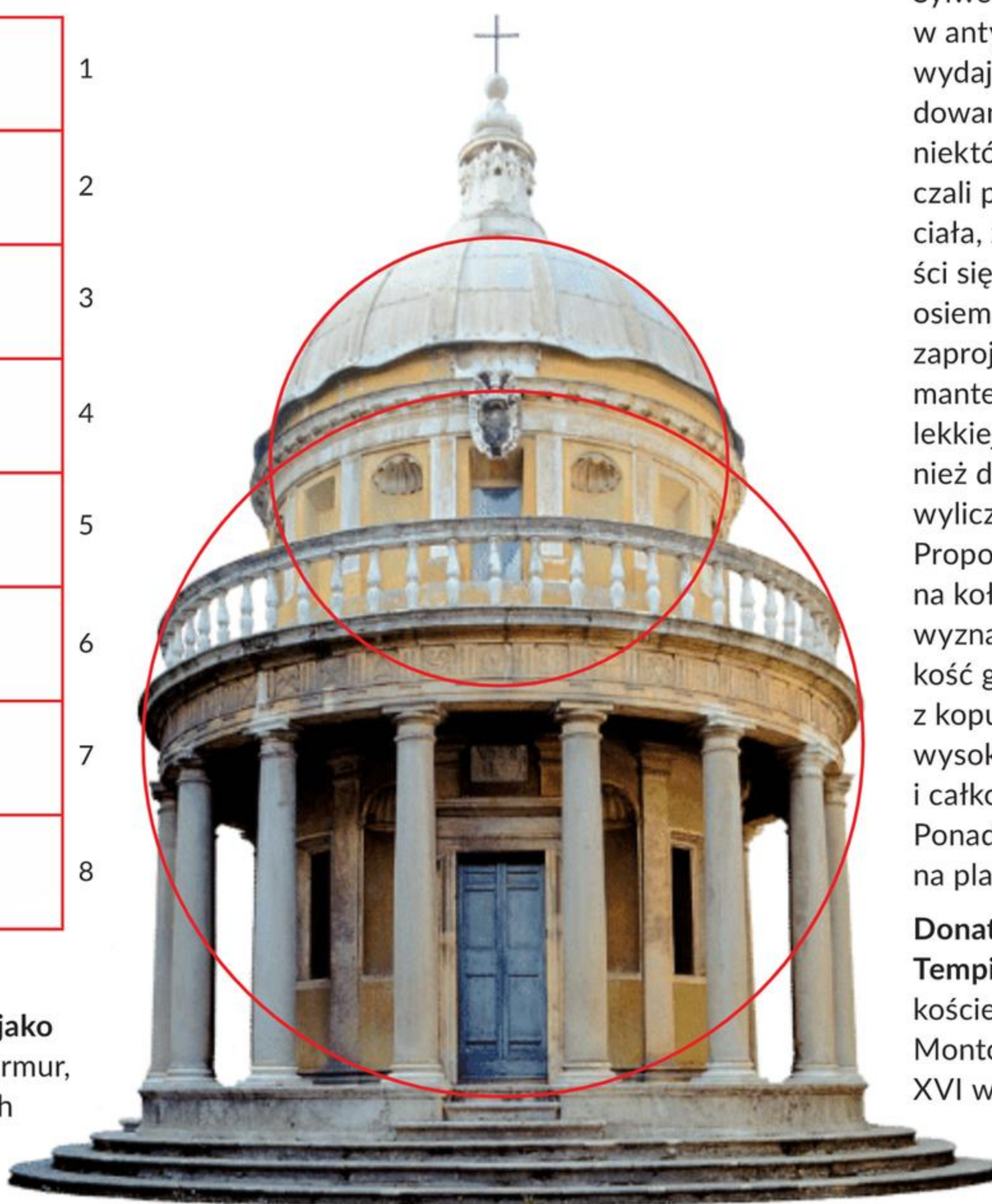
■ Proporcje i kontrasty form

Kształty pojedynczych obiektów i ich układów mogą być **proporcjonalne** lub **kontrastowe**. O formach, bryłach i całych dziełach sztuki możemy powiedzieć, że są proporcjonalne, kiedy ich poszczególne części mają odpowiednią wielkość w stosunku do siebie i względem całości. Wówczas widz, który ogląda dany obiekt, odnosi wrażenie porządku i równowagi. Harmonię kształtów i brył uzyskiwano dawniej dzięki matematycznym obliczeniom. Dokonywano ich w różny sposób, m.in. dlatego dzieła z kolejnych epok wyglądają inaczej.

Formy, podobnie jak barwy, mogą także bardzo się różnić, budzić sprzeczne odczucia i wywoływać wrażenie niepokoju, ruchu. Wtedy mówimy o nich, że kontrastują ze sobą. Kontrastowe zestawienie może polegać np. na połączeniu elementów o kształtach zaokrąglonych, miękkich z częściami ostrymi, kanciastymi albo na zespoleniu kształtów małych z dużymi.

Pomnik cesarza Augusta jako najwyższego kapłana, marmur, Wielki Pałac przy Termach Dioklecjana w Rzymie, I w. n.e.

Sylwetki ukazywane w antycznych rzeźbach wydają się harmonijnie zbudowane i smukłe, ponieważ niektórzy artyści tak wyliczali proporcje ludzkiego ciała, że długość głowy mieści się w wysokości ciała osiem razy. Mała świątynia zaprojektowana przez Bramantego sprawia wrażenie lekkiej i zgrabnej bryły również dzięki matematycznym wyliczeniom i geometrii. Proporcje budowli oparto na kołach. Mniejsze koło wyznacza wysokość i szerokość górnej części budynku z kopułą, a większe – wysokość obydwu pięter i całkowitą szerokość. Ponadto świątynia powstała na planie koła.

Donato Bramante,
Tempietto przy kościele San Pietro in Montorio w Rzymie, XVI w.

Statek kosmiczny

Wyobraź sobie, że udało Ci się znaleźć statek kosmiczny, który spadł na Ziemię. Może on być zwartą formą przestrzenną albo luźnym układem wielokształtnych brył. Może też się składać z pofalowanych lub zygzakowatych płaszczyzn o różnych krawędziach. Gładkie bądź chropowate powierzchnie mogą być ozdobione plamami albo wzorami w różnych kolorach, a także przezroczystymi i lustrzanymi elementami.

Zaplanuj kolejne działania. Następnie wykonaj model pojazdu kosmicznego złożony z co najmniej dwóch kształtów o kontrastowych cechach. Możesz zastosować szeroką, wąską, ciepłą lub zimną gamę kolorystyczną oraz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

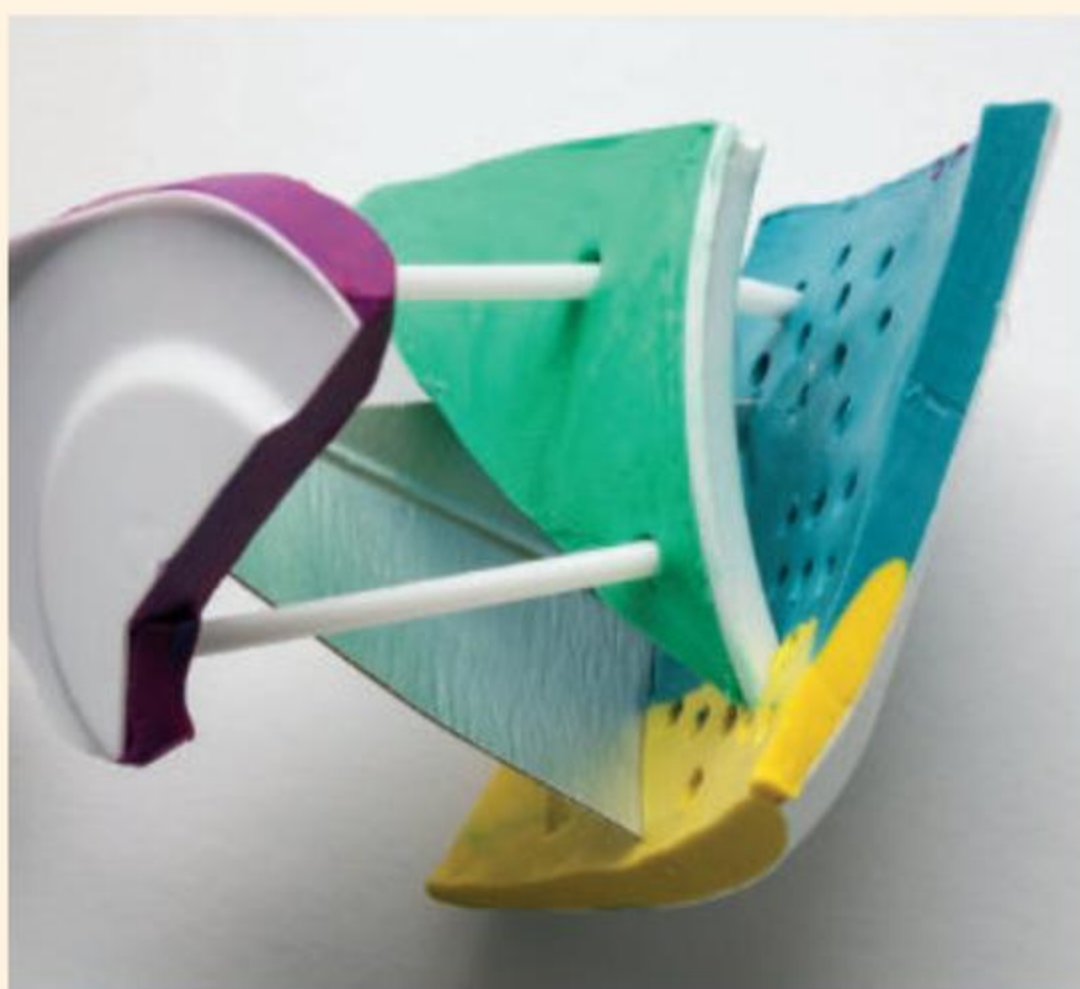
opakowania, blok techniczny, tektura, papier kolorowy, folia samoprzylepna, gazety, plastelina albo glina samoutwardzalna, farby plakatowe lub akrylowe, pędzle, gąbka, nożyczki, zszywacz, klej, taśma klejąca, sznurek, wykałaczki, słomki

Do wykonania form możesz użyć różnych opakowań. Ukształtujesz je przez cięcie i zaginanie. Zestawiasz rozmaite kształty na wiele sposobów. Dzięki sklejeniu prostych, pofalowanych lub pozaginanych kawałków papieru możesz uzyskać bryłę otwartą albo zamkniętą.

Aby zróżnicować powierzchnię formy przestrzennej, możesz ją okleić papierem, pomalować, odbić na niej kształty albo wykonać różne otwory. Rysowanie patykami lub odciskanie faktury w grubej warstwie farby nada gładkiej powierzchni inny charakter.

Niektóre bryły możesz uformować z masy plastycznej i połączyć, np. wykałaczką lub słomką. Aby odbić na ich powierzchni określoną fakturę czy kształt przedmiotu, przyciśnij odpowiednią formę do miękkiej masy.

Peter Cook [czyt.: piter kuk], **Colin Fournier** [czyt.: kolin furnie],
Centrum Sztuki Współczesnej
w Grazu [czyt.: gracu] w Austrii,
XXI w.

Renzo Piano [czyt.: renco],
Kalifornijska Akademia Nauk
w San Francisco [czyt.: san
fransisko], XXI w.

Budowla w Grazu silnie kontrastuje z otoczeniem, zarówno pod względem kształtu, jak i koloru oraz tworzywa. Obłą, ciemna i połyskliwa plastikowa bryła z zagadkowymi wypustkami wyraźnie odcina się od zabytkowych kamienic z ceglanymi, czerwonymi dachami. Natomiast budynek Renza Piana widziany z góry upodabnia się do okolicy – jego płaski dach pokryty trawą wydaje się łąką wśród drzew.

Fernando Botero,
Pani Rubens

- olej na płótnie
- 183 × 178 cm
- kolekcja prywatna
w Niemczech
- XX w.

Obraz Fernanda Botera zwraca uwagę mocno zaburzonymi proporcjami. Namalowana kobieta ma zniekształcone rysy twarzy i kształty – wielkość jej podbródka, twarzy i całej głowy nie jest proporcjonalna w stosunku do reszty ciała, przez co dzieło wydaje się karykaturą.

Ćwiczenia

1. Wykonaj formę przestrzenną przedstawiającą urządzenia, pojazdy lub budynki. Wykorzystaj niepotrzebne opakowania, np. kartony po mleku, plastikowe butelki i kolorowe nakrętki. Potnij je na fragmenty i zastanów się, jakie bryły można z nich skonstruować. Wybrane elementy możesz połączyć plasteliną, sznurkiem, spinaczami lub taśmą klejącą.
2. Przedstaw wymyślone zwierzę lub roślinę. Wyginaj i skręcaj ze sobą kawałki miękkiego drutu, aby wykonać szkielet. Z bibuły w różnych kolorach stwórz pióra lub futro zwierzęcia albo liście i kwiaty rośliny. Możesz ją marszczyć, gnieść i drzeć oraz ciąć nożyczkami. Do łączenia elementów przydadzą się sznurek, spinacze, taśma klejąca lub klej.
3. Zbuduj z pudełek formę przestrzenną, np. model samochodu przyszłości. Opakowania możesz wkładać jedno w drugie, a także rozkładać na części i sklejać. Po połączeniu wszystkich elementów pomaluj całość farbami.
4. Przyjrzyj się uważnie bryle budowli widocznej na zdjęciu. Jakie kształty i płaszczyzny dostrzegasz? Czy jest to bryła zamknięta, czy ażurowa? Wykonaj szkic obiektu, a następnie skonstruuj podobną formę z pofalowanych arkuszy papieru i folii.

Co będzie potrzebne?

opakowania, plastelina, sznurek, spinacze, taśma klejąca, nożyczki

miękki drut, bibuła, sznurek, spinacze, taśma klejąca, klej

pudełka po zapałkach, klej, farby plakatowe, pędzel

kartka z bloku rysunkowego, ołówki, flamastr, opakowania, karton i tektura, arkusze folii, klej, sznurek, spinacze, taśma klejąca, nożyczki

Frank O. Gehry [czyt.: geri],
hotel Marques de Riscal
[czyt.: marques de riskal]
w Elciego [czyt.: elsjego]
w Hiszpanii, XXI w.

Czy już wiesz?

- Kształt, czyli forma, to zewnętrzny wygląd obiektów, w tym dzieł sztuki.
- Formy naturalne powstały w wyniku procesów zachodzących w przyrodzie.
- Formy sztuczne są wytworami człowieka, pełniącymi funkcje użytkowe i estetyczne.
- Bryła to trójwymiarowy kształt w rzeźbie, architekturze i sztuce użytkowej.
- Formą przestrzenną nazywamy trójwymiarowy układ elementów o różnych kształtach, często wykonany z kilku materiałów i w wielu kolorach.
- Dzieła sztuki są proporcjonalne, kiedy ich części mają względem siebie odpowiednią wielkość, a rozmiary wszystkich elementów są harmonijnie powiązane z rozmiarem całości.

Proporcje form w sztuce renesansu

poł. XV – koniec XVI w.

W sztuce renesansu – czyli **odrodzenia** – zarówno w malarstwie, rzeźbie, jak i w architekturze szczególną wagę przywiązywano do prostoty i porządku form. Starano się nadać kształtom miękkość, gładkość i elegancję. Układy form miały być spokojne, harmonijne i proporcjonalne. Dążenia te wynikały z fascynacji artystów sztuką starożytną oraz z potrzeby ukazania świata i ciała człowieka jako doskonałych dzieł Boga.

W malarstwie artyści zaczęli precyzyjnie przedstawiać rzeczywistość, pojawiły się ponadto nowe tematy, jak pejzaż oraz sceny mitologiczne czy historyczne. Twórcy coraz wierniej ukazywali w malowidłach trójwymiarowe przestrzenie. Kolorystyka obrazów została wzbogacona dzięki rozwojowi techniki olejnej. Ściany pomieszczeń powszechnie zdobiono freskami.

W rzeźbie renesansowej dominowała tematyka religijna i mitologiczna. Ciało ludzkie prezentowano na wzór rzeźb antycznych – w spokojnych pozach oraz jako idealne i proporcjonalnie zbudowane. Nadal dekorowano płaskorzeźbami ściany budowli i portale, tworzone nagrobki i sarkofagi, jednak w tej epoce popularność zyskały rzeźby wolno stojące, m.in. pomniki i fontanny.

Dziełami sztuki użytkowej coraz częściej zdobiono nie tylko kościoły, klasztory i zamki możnowładców, lecz także domy mieszczan. Tworzono rzeźbione ławy, skrzynie i krzesła. Tkano dywany i arrasy, a odzież dekorowano haftami. Na wyposażenie domów składały się zdobione naczynia z różnych metali oraz malowana wielobarwna ceramika.

Ćwiczenie

Wykonaj projekt budynku o zrównoważonych proporcjach, takich jak w stylu renesansowym. Zastosuj technikę kolażu. W tym celu zgromadź wydrukowane lub skserowane zdjęcia renesansowych zabytków. Powycinaj z nich elementy w kształcie kwadratu, prostokąta, trójkąta, koła i półkola. Następnie ułóż wycięte fragmenty w zaplanowanym układzie. Otoczenie obiektu namaluj lub narysuj.

Andrea Palladio, Villa Rotonda koło Vicenzy [czyt.: wicency] we Włoszech

Benvenuto Cellini [czyt.: benwenuto czellini], **popiersie Kosmy Medyceusza**, brąz, Muzeum Narodowe Bargello we Florencji, XVI w.

Rafaël, Zaślubiny Marii, olej na desce, 170,1 × 118 cm, Pinakoteka Brera w Mediolanie, XVI w.

W architekturze renesansu najwyraźniej zaznaczył się powrót do osiągnięć starożytności – ponownie pojawiły się budowle z kolumnadą, półkolistymi łukami i kopułami. W dalszym ciągu ważną rolę odgrywała architektura sakralna – kościoły wznoszono na planie koła lub krzyża równoramiennego. Powstawały też budowle o przeznaczeniu świeckim: pałace, wille, ratusze, kamienice i twierdze. Wielką wagę zaczęto przywiązywać do architektury miejskiej – dążono do stworzenia wzoru miasta idealnego.

Sztuka renesansu w Galerii Uffizi

[czyt.: ufici] we Florencji

Muzeum prezentuje najwspanialszą na świecie kolekcję renesansowego malarstwa, rysunku i grafiki. Zbiory te należały do rodu Medyceuszy – władców włoskiego regionu zwanego Toskanią. Zamawiali oni dzieła u najbardziej utalentowanych artystów. W renesansie należeli do nich m.in.: Leonardo da Vinci [czyt.: winczi], Rafael, Michał Anioł, Sandro Botticelli [czyt.: boticelli] i Tycjan. Pałac, w którym dziś mieści się muzeum, zaprojektował w stylu renesansowym architekt Giorgio Vasari [czyt.: dżjordżjo wazari]. Budynek był niegdyś biurem rządu Toskanii (wł. *ufficio* – biuro, urząd). Z prywatną siedzibą książęcą łączy go długi, zadaszony trakt, zwany korytarzem Vasariego, w którym mieści się galeria autoportretów. Na stronie internetowej muzeum można obejrzeć wnętrza pałacu i wybrane dzieła z kolekcji.

Michał Anioł, Święta Rodzina z małym św. Janem, tempera na desce, 120 cm, XVI w.

Leonardo da Vinci, Zwiastowanie, olej i tempera na desce, 98 x 217 cm, XV w.

W Polsce

Zamek Królewski na Wawelu

Dawna siedziba polskich władców łączy cechy stylów romańskiego i gotyckiego z renesansowym. W duchu odrodzenia zamek przebudowano pod kierunkiem Włochów z Toskanii: Bartłomieja Berecciego [czyt.: berecziego] i Franciszka zwanego Florentczykiem. Dziedziniec zamkowy i kaplica Zygmuntowska, mieszcząca grobowce królów z dynastii Jagiellonów, należą do najwybitniejszych renesansowych zabytków w Polsce. W muzeum mieści się największa rodzima kolekcja malarstwa epoki odrodzenia, zawierająca dzieła o tematyce religijnej i portrety europejskich arystokratów, m.in. Medyceuszy. W zamkowych zbiorach znajdują się też dzieła Lucasa Cranacha [czyt.: lukasa kranacha] młodszego oraz obrazy powstałe w pracowniach wybitnych artystów epoki. Ponadto na zamku można oglądać zbiór arrasów z XVI w., które utkano w Brukseli.

Kubek, srebro złoczone, orzech kokosowy, XVI w.

Kompozycja

Artysta, przed przystąpieniem do tworzenia dzieła, planuje, jak rozmieści jego poszczególne elementy. Taki świadomie zaplanowany układ elementów na płaszczyźnie lub w przestrzeni to **kompozycja**.

W rysunku, malarstwie i grafice kompozycja to płaski układ linii, plam, kształtów, stref oświetlonych i zaciemionych oraz wiodące kierunki wyznaczone przez te elementy w dziele. Na wygląd kompozycji wpływają także barwy, faktury oraz proporcje i kontrasty form. Środki plastyczne służą rysownikom, malarzom i grafikom do rozmieszczania w obszarze pracy podziałów tła oraz postaci, przedmiotów i elementów otoczenia albo do tworzenia kompozycji linii, kształtów i barwnych plam nieprzypominających niczego z rzeczywistego świata.

O tym się dowiesz

- Czym jest kompozycja?
- Jak stosują kompozycję artyści różnych dziedzin?
- Jakie są rodzaje kompozycji?
- Czy kompozycja występuje w naturze?

Johannes Vermeer [czyt.: fermer], *Mleczarka*, olej na płótnie, 45,5 × 41 cm, Rijksmuseum [czyt.: reksmuzejem] w Amsterdamie, XVII w.

Joan Miró [czyt.: dżułan miro], *Port*, XX w.

Zarówno dawny obraz ukazujący kobietę we wnętrzu, jak i współczesne dzieło prezentujące układ plam oraz linii mają kompozycję wymyśloną i zaplanowaną przez artystę.

Ćwiczenie

Zgromadź wydrukowane i skserowane reprodukcje dzieł sztuki i fotografie. Zaobserwuj, jak na poszczególnych przedstawieniach poustawiane zostały postacie, przedmioty i budynki. Następnie przeprowadź eksperyment – zmień układy zebranych reprodukcji i zdjęć poprzez wycinanie elementów, doklejanie nowych albo przycinanie krawędzi przedstawień.

Co będzie potrzebne?

reprodukcje dzieł sztuki, zdjęcia, kartka z bloku technicznego, nożyczki, klej

W rzeźbie i architekturze artyści komponują trójwymiarowe formy, czyli bryły i płaszczyzny, które łączą się i przecinają w przestrzeni. Twórcy zwracają przy tym uwagę na to, jak dzieło ma wyglądać i czemu ma służyć. Ważne jest także wzajemne dopasowanie elementów. Można zatem powiedzieć, że architekt, projektując np. osiedle mieszkaniowe, tworzy kompozycję – rozmieszcza w różnych układach bryły budynków.

Kompozycja podkreśla wymowę i nastrój dzieła. Charakteryzuje się tak przemyślanym układem elementów, że widz dostrzega, iż każda część znalazła się w dziele celowo. Nie uznaje żadnej z nich za niepotrzebną, ponieważ wszystkie do siebie pasują i tworzą całość.

Ze względu na różne układy elementów wyróżniamy kilka rodzajów kompozycji: **centralną, symetryczną i asymetryczną, otwartą i zamkniętą, statyczną i dynamiczną** oraz **rytmiczną**. Możemy także mówić o kompozycji prostej albo skomplikowanej, pionowej, poziomej, ukośnej lub spiralnej, zwartej bądź luźnej, a także jedno-planowej lub wieloplanowej. W niektórych dziełach można dostrzec kompozycję, w której elementy układają się w figurę geometryczną, np. trójkąt. Często różne typy kompozycji łączą się ze sobą – praca może mieć jednocześnie układ centralny, symetryczny i statyczny albo asymetryczny i dynamiczny.

Frank Lloyd Wright [czyt.: frank lojd łrajt], **dom Fallingwater** [czyt.: folinłoter] w Pensylwanii w Stanach Zjednoczonych, XX w.

Rzeźbę i budowlę łączy kompozycja oparta na prostych, geometrycznych formach. Prostokątne płaszczyzny w dziele Lipchitza przecinają się i łączą ukośnie, w bryle budynku natomiast płaszczyzny ustawione są pionowo i poziomo pod kątem prostym.

Jacques Lipchitz [czyt.: żak lipszic], **Gitarzysta**, brąz, Muzeum Lehmbrucka [czyt.: limbruka] w Duisburgu [czyt.: dizburgu] w Niemczech, XX w.

■ Kompozycja centralna

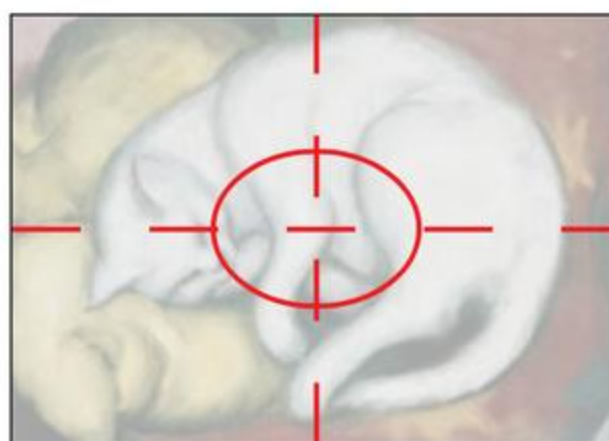
Kompozycja, która skupia uwagę widza na środku płaszczyzny dzieła, to **kompozycja centralna**. Umieszczany jest tam główny, wyróżniający się element, zwany **akcentem plastycznym**. Może to być np. postać, przedmiot lub jaskrawa plama. Pozostałe elementy są rozłożone po obu stronach płaszczyzny z zachowaniem równowagi.

- olej na płótnie
- 152,5 × 99 cm
- Kolekcja Samuela H. Kressa
- XVII w.

Peter Paul [czyt.: piter pol]
**Rubens, Portret markizy
Brygidy Spinoli Dorii**

Dzieło jest przykładem kompozycji centralnej, pionowej. Postać kobiety, umieszczona na środku płaszczyzny, stanowi główny element obrazu. Uwaga widza skupia się na niej dzięki połyskowi eleganckiej sukni odbijającej światło i czerwieni zasłony znajdującej się za markizą.

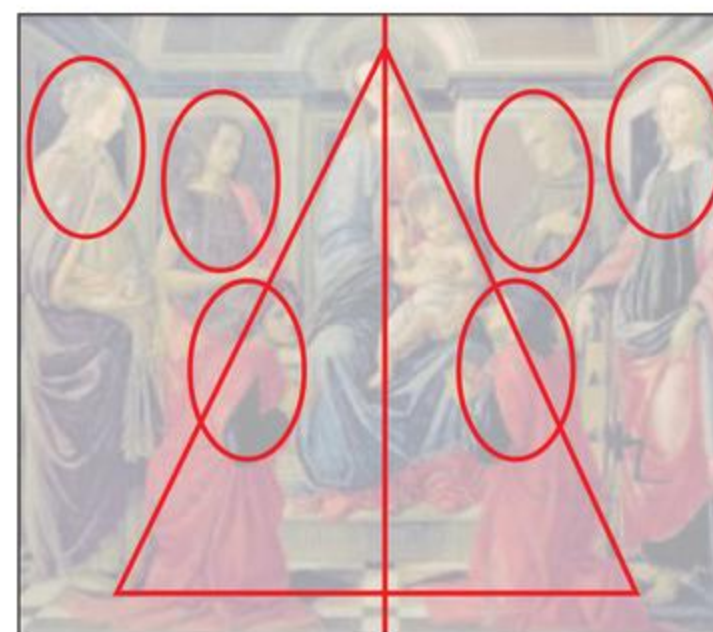
Franz Marc [czyt.: franc mark], **Biały kot**

- olej na tekturowym panelu
- 48,8 × 60 cm
- Galeria Miejska w Moritzburgu [czyt.: moricburgu] w Niemczech
- XX w.

Uwaga widza koncentruje się na sylwetce śpiącego kota, która zajmuje środkową, największą część zorientowanej poziomo kompozycji. Ciało zwierzęcia dominuje jako duża biała plama, uzupełniona żółcią poduszki i kontrastową czerwienią.

■ Kompozycja symetryczna i asymetryczna

Kompozycja symetryczna powstaje wtedy, gdy po obu stronach płaszczyzny, podzielonej na pół pionową lub poziomą osią, elementy plastyczne są rozłożone jednakowo lub bardzo podobnie albo ich kształty, wielkości, liczba i układ odpowiadają sobie nawzajem.

Sandro Botticelli,
*Madonna z Dzieciątkiem
i świętymi*

- tempera na desce
- 170 × 194 cm
- Galeria Uffizi
we Florencji
- XV w.

Główna postać znajduje się w centrum, a po jej obu stronach symetrycznie rozmieszczone zostały pozostałe sylwetki. Ich czerwone szaty są akcentem barwnym podkreślającym zrównoważony układ. Kompozycja wynika z treści obrazu: Maryja i Jezus są najważniejsi, a święci okalający tron oddają im hołd oraz modlą się do nich.

Francisco de Zurbarán
[czyt.: fransisko de surbaran],
*Martwa natura z cytrynami,
pomarańczami i różą*

- olej na płótnie
- 62,2 × 107 cm
- Muzeum Nortona Simona
[czyt.: sajmona] w Pasadenie
[czyt.: pasedinie] w Stanach
Zjednoczonych
- XVII w.

W obrazie Zurbarána uwagę przykuwają ciepłe barwy i duże rozmiary pomarańczy w centralnie umieszczonym koszu i cytryn na talerzu po lewej stronie dzieła. Elementy te odróżniają się od chłodnej bieli niewielkiej, delikatnej filiżanki ze spodkiem i różą po prawej stronie obrazu, ale wszystkie te obiekty tworzą zrównoważony układ.

Kompozycja asymetryczna jest przeciwieństwem kompozycji symetrycznej. Prawa i lewa strona kompozycji asymetrycznej bardzo się od siebie różnią – większość znaczących, wyrazistych elementów znajduje się po jednej stronie dzieła, dlatego przykuwa ona uwagę widza mocniej, najczęściej akcentem plastycznym. W drugiej części obrazu są zwykle przedstawiane mniej istotne elementy albo niewielka ich liczba w tle.

Postacie zostały ukazane na pierwszym planie po lewej stronie płótna. Podwójny portret uzupełniony jest widokiem krajobrazu, który zajmuje prawą stronę dzieła. Elementy przyrody ukazano w ten sposób, by najważniejsze w przedstawieniu były sylwetki portretowanych. Ponieważ to one dominują, kompozycja pracy jest asymetryczna.

Thomas Gainsborough
[czyt.: tomas gejnzbورو],
Państwo Andrews
[czyt.: endrjus]

olej na płótnie
69,8 × 119,4 cm
Galeria Narodowa
w Londynie
XVIII w.

Kompozycja pracy składa się jedynie z plam farby w kilku kolorach, wykonanych różnymi narzędziami plastycznymi. Kształty stworzone przez artystę wyraźnie skupiają się w prawym dolnym rogu płótna.

Georges Mathieu
[czyt.: żorż matje],
bez tytułu

olej na płótnie
96,5 × 161,3 cm
Muzeum Guggenheima
w Nowym Jorku
XX w.

Zwierzęta w ruchu

Wyobraź sobie ławicę ryb, rój owadów lub chmarę ptaków, które zmierzają w stronę pokarmu albo uciekają przed drapieżnikiem. Czy elementy widoku tworzą spójną całość? Jakie jest ich rozmieszczenie na kartce? W jakich barwach są sylwetki zwierząt? Wyglądają tak samo czy różnią się kształtem?

Zaplanuj kolejne działania, a następnie przedstaw zwierzęta za pomocą uproszczonych, geometrycznych form. Zastosuj kompozycję asymetryczną. Zaczynij od podziału tła na kolorowe pola. Możesz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

kartki bloku technicznego A4 lub przycięte w kształcie kwadratu, papiery kolorowe, farby plakatowe lub akrylowe, nożyczki, pędzle, gąbka, klej

Naszkicuj kształty na różnych kawałkach papieru, a następnie przesuwaj na podłożu – w ten sposób wypróbujesz kilka wersji kompozycji.

Możesz wykonać kolaż, a także rysować i malować kształty, odbijać je za pomocą wyciętych szablonów albo przygotowanych przez Ciebie pieczętek.

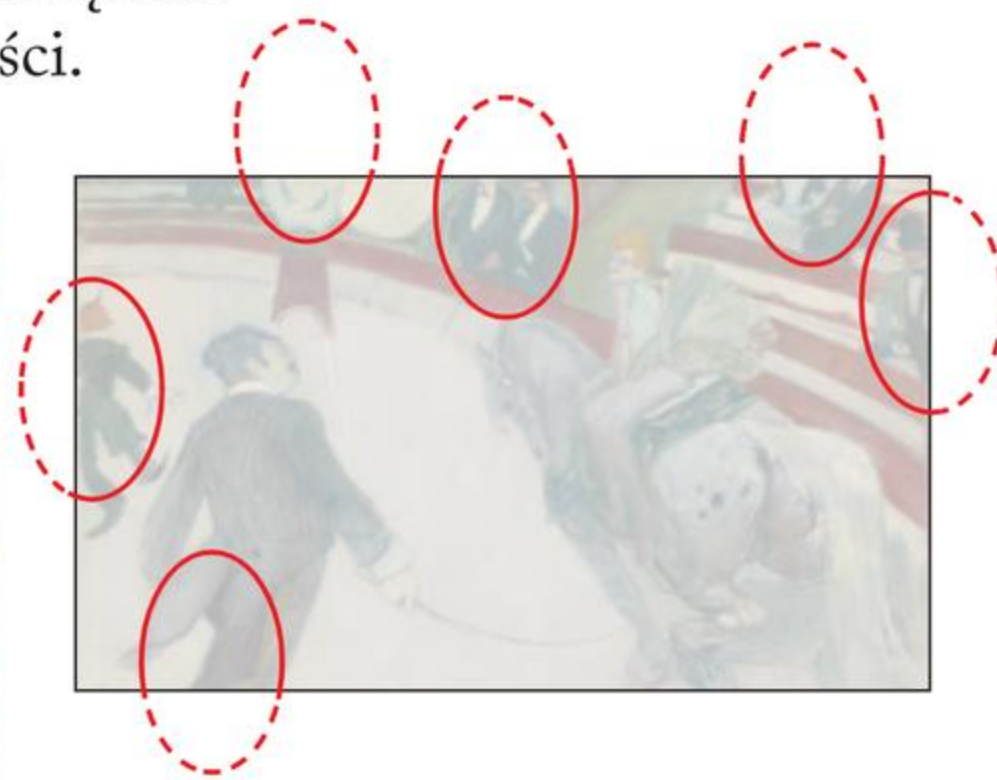
Dzięki zastosowaniu w kompozycji wyrazistych i kontrastowych kolorów podkreślisz jej asymetryczny układ.

■ Kompozycja otwarta i zamknięta

Kompozycja otwarta to taki układ elementów plastycznych, który sprawia wrażenie, jakby nie kończył się na płaszczyźnie obrazu, lecz rozciągał poza nią. Dzieje się tak dlatego, że artysta ukazał w pracy zarówno całe postacie i obiekty, jak i ich fragmenty – możemy sobie zatem wyobrazić, że pozostałe części znajdują się poza obrębem dzieła, które ukazuje tylko określony wycinek rzeczywistości.

Dzieło o kompozycji otwartej trafnie oddaje punkt widzenia oglądającego przedstawienie. Kiedy obserwuje on arenę, na której odbywają się występy, zawsze dostrzega jedynie fragment sceny i widowni, jego wzrok przesuwa się w różne miejsca.

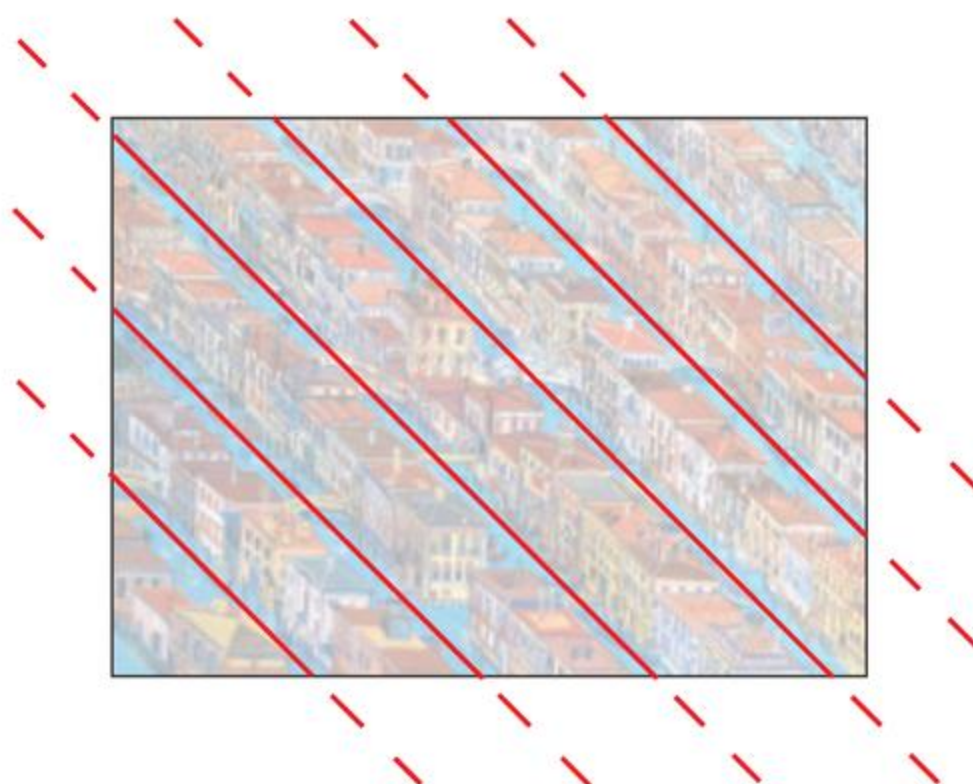

Henri de Toulouse-Lautrec
[czyt.: anri de tuluz lotrek],
W „Cyrku Fernando”

- olej na płótnie
- 100,3 × 161,3 cm
- Instytut Sztuki
w Chicago [czyt.: szikago]
- XIX w.

Obraz ukazujący miasto również jest przykładem kompozycji otwartej. Dzieło wywołuje złudzenie, że przedstawione elementy rozciągają się we wszystkich kierunkach poza obszar płótna.

Edward Dwurnik,
Wenecja

- olej na płótnie
- 150 × 200 cm
- Muzeum Narodowe
w Warszawie
- XX w.

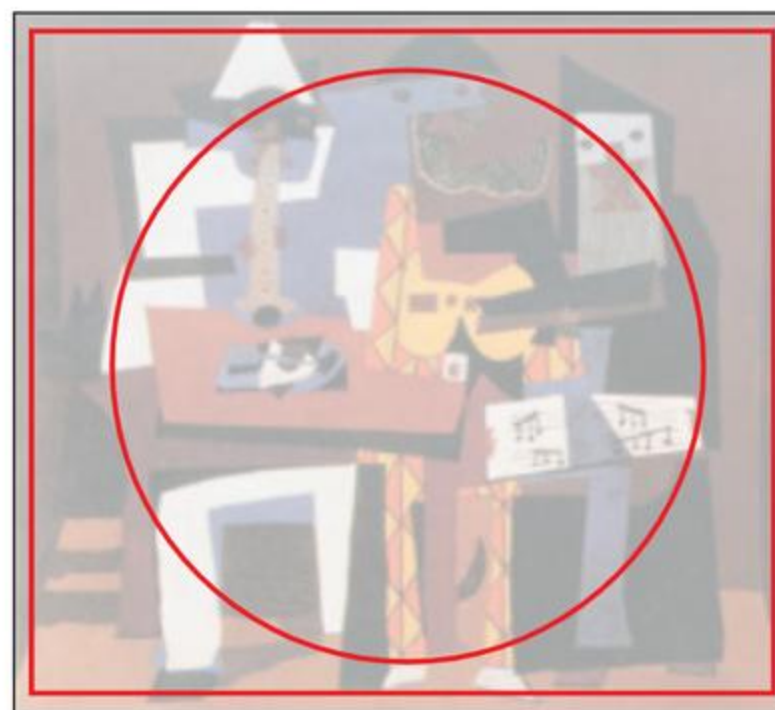
Kompozycja zamknięta to układ, w którym elementy przedstawione na obrazie są widoczne w całości i ustawione tak, że tworzą wyodrębnioną z otoczenia grupę. Uwaga odbiorcy skupia się na tym zestawieniu, np. na akcencie plastycznym. Kompozycja zamknięta nie sprawia wrażenia, że mogłaby być kontynuowana poza obrębem dzieła.

Juan Sánchez Cotán
[czyt.: hułan sanczez kotan],
Pigwa, kapusta, melon i ogórek

Malarz umieścił kompozycję elementów w częściowo widocznej ramie, co wzmacnia wrażenie ograniczenia przestrzeni, zamknięcia wewnątrz niej ukazanych przedmiotów. Kompozycja jest prosta, pojedyncze obiekty są ułożone osobno i widoczne w całości w obrębie dzieła, a jej akcentem plastycznym jest melon – największy i najjaśniejszy element przedstawienia.

- olej na płótnie
- Muzeum Sztuki w San Diego [czyt.: san dijego] w Stanach Zjednoczonych
- XVII w.

Pablo Picasso,
Trzej muzykanci

- olej na płótnie
- 201 × 223 cm
- Muzeum Sztuki Współczesnej w Nowym Jorku
- XX w.

Postacie na obrazie ukazano w zwartej grupie otoczonej tłem. Żaden element nie wykracza wyraźnie poza obręb przedstawienia, dlatego możemy nazwać tę kompozycję zamkniętą.

■ Kompozycja statyczna i dynamiczna

Kompozycję, która sprawia wrażenie równowagi, niezmienności i spokoju, nazywamy **kompozycją statyczną**. Charakteryzuje się ona uporządkowanymi elementami pionowymi i poziomymi oraz najczęściej stonowanymi kolorami albo wąską gamą barwną.

Dzieci stoją w spokojnych pozach, towarzyszące im psy również pozostają w bezruchu. Kompozycja statyczna, podobnie jak eleganckie stroje i dostojne pozy modeli, ma podkreślać godność królewskiej rodziny.

Antoon van Dyck [czyt.: anton wan dek],
Pięcioro najstarszych dzieci Karola I

- olej na płótnie
- 163,2 × 198,8 cm
- Kolekcja Królewska,
Zamek Windsor [czyt.:
tindsor] w Londynie
- XVII w.

Nieruchome postacie są ledwo widoczne w krajobrazie, a roślinność zlewa się w plamy w wąskiej gamie barwnej, zatem żaden obiekt nie narusza spokoju kompozycji. Dostrzegalne jest przeciwstawienie podziałów poziomych, wyznaczanych przez linię horyzontu, i pionowych, akcentowanych przez pnie drzew.

John Constable
[czyt.: dżon kanstebl],
*Widok z wrzosowiska
w Hampstead* [czyt.: hempsted]
na Harrow [czyt.: haroł]

- olej na papierze nałożonym
na płótno
- 25,8 × 31,2 cm
- Centrum Sztuki Brytyjskiej
Uniwersytetu Yale [czyt.: jejl]
w Stanach Zjednoczonych
- XIX w.

Kompozycja dynamiczna charakteryzuje się tym, że gdy na nią patrzymy, odnosimy wrażenie ruchu, niepokoju. Tworzą ją ukośne podziały płaszczyzny, ostre, szarpane kształty i plamy oraz kręte lub krzywe linie. Elementy układają się ukośnie, wyżej, niżej bądź nachodzą na siebie. Kompozycja dynamiczna odznacza się silnymi kontrastami, uzyskanymi zarówno przez zestawienia barw, jak i form.

Artysta osiągnął efekt dynamiki dzięki uchwyceniu tłumu postaci w gwałtownych ruchach wykonywanych w różnych kierunkach. Na dynamikę dzieła wpływa także zróżnicowanie walorowe jasnych i ciemnych elementów przedstawienia. Sylwetki zaprezentowano na wielu planach, więc niektóre są częściowo zasłonięte. Typ kompozycji odpowiada dramatyzmowi ukazywanych wydarzeń.

Nicolas Poussin [czyt.: nikola pusę],
Porwanie Sabinek

- olej na płótnie
- 154,6 × 209,9 cm
- Metropolitalne Muzeum Sztuki w Nowym Jorku
- XVII w.

Wrażenie dynamiki w dziele zostało uzyskane dzięki nagromadzeniu wyraźnych linii ukośnych, łukowatych i prostych biegnących w różne strony. Część z nich oznacza kolejne fazy ruchu ostrzy szpad walczących szermierzy. Linie stanowią wyznaczniki przeciwnych kierunków nacierających na siebie zawodników.

Leon Chwistek,
Szermierka

- olej na tekturze
- 70 × 100 cm
- Muzeum Narodowe w Krakowie
- XX w.

Wichura

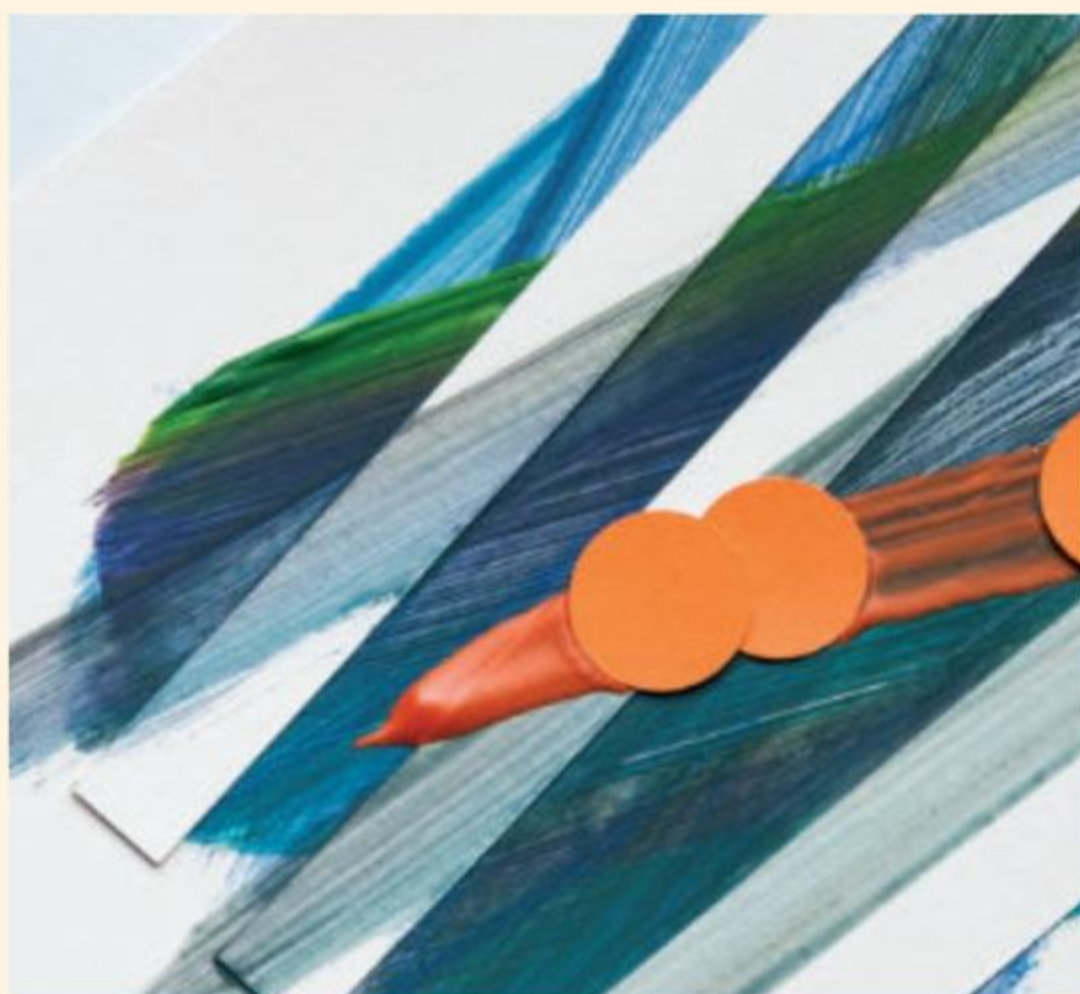
Wyobraź sobie krajobraz, przez który przetacza się silny, porywisty wiatr i ulewa. Drzewa gną się i falują, a strugi deszczu zalewają teren. Liście i inne drobne przedmioty unoszą się w powietrzu i wirują. W jakich kierunkach się poruszają? Jakie mają kształty i jak ruch wpływa na ich wygląd? Czy formy są zniekształcone, a ich krawędzie – rozmyte?

Jak wygląda tło?

Zaplanuj kolorystykę widoku i zakomponuj dynamiczny układ. Połącz technikę kolażu z malowaniem. Możesz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

kartki bloku technicznego A4 lub przycięte w kształcie kwadratu, gazety, małe fragmenty opakowań, papiery kolorowe, folia aluminiowa, przezroczyste i kolorowe folie, farby plakatowe lub akrylowe, nożyczki, pędzle, gąbka, klej uniwersalny

Dla wzmocnienia wrażenia ruchu w kompozycji podziel tło na ukośne, wydłużone, kolorowe pola. Możesz też rozmyć granice niektórych obszarów, a następnie przedstawić kolejne etapy zmian położenia, kształtu czy koloru elementów widoku i wybranych form.

Rozrzuć na podłożu kilka kontrastowych kształtów. Obróć każdy pod nieco innym kątem, a następnie przyklej. Możesz również namalować elementy niesione przez wiatr oraz zaznaczyć kierunek padającego deszczu.

Niewielkie formy przestrzenne wzmocnią dynamikę kompozycji. Cienie i rozbłyski powstałe wskutek użycia przezroczystych albo błyszczących elementów mogą wywołać wrażenie ruchu lub przekształcić wygląd kompozycji, kiedy zmieni się światło.

Ćwiczenia

1. Przyklej w dowolnym miejscu po lewej lub prawej stronie arkusza papieru skserowaną bądź wydrukowaną fotografię krajobrazu. Następnie namaluj albo narysuj widok tej przestrzeni rozciągający się poza naklejonym fragmentem we wszystkich kierunkach. Możesz przedstawić symetrycznie to, co znajduje się na zdjęciu, lub domalować ciąg dalszy pejzażu z zastosowaniem asymetrii.
2. Wykonaj kompozycję symetryczną. Najpierw przygotuj tło – może to być dowolny układ barwnych plam. Następnie złoż kartkę na pół i ponakłuwaj ją cyrklem tak, by powstał wzór. Rozłóż papier i zaznacz miejsca po nakłuciach, po czym połącz wszystkie punkty liniami o różnej grubości.
3. Odbijaj na kartce ślady różnych narzędzi. Możesz też przykleić do arkusza kawałki kolorowego papieru i gazet. Następnie przygotuj kwadratowy szablon, mniejszy od kartki. Odrysuj jego kształt w wybranym miejscu gotowej pracy i wytnij ten fragment. Przyjrzyj się, jak są rozmieszczone elementy kompozycji, i określ, czy jest ona zamknięta, czy otwarta.
4. Stwórz kompozycję statyczną, przedstawiającą np. centralnie umieszczony kwadrat lub koło. Następnie potnij swoją pracę na fragmenty o regularnych lub zróżnicowanych kształtach. Wybrane elementy przyklej na kolejnej kartce, tak by utworzyły układ dynamiczny.
5. Wykonaj w technice mieszanej pracę ukazującą wnętrze wulkanu. Zastosuj kompozycję dynamiczną. Możesz rozpocząć działanie od zamalowania tła pastelami. Ciekawy efekt uzyskasz, gdy plamy z farby rozdmuchasz przez słomkę. Powstaną wówczas nierówne, poszarpane krawędzie warstw koloru.
6. Przyjrzyj się uważnie obu obrazom, a następnie wykonaj na kartkach schematy ich kompozycji. W tym celu zaobserwuj układ linii i kształtów widocznych w dziełach oraz ustal, jakie kierunki dostrzegasz w pracach. Nazwij kompozycję obrazów.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku rysunkowego, fotografia, farby, kredki, pastele

kartka z bloku rysunkowego, cyrkiel, ołówek, kredki, flamastry, pastele

blok techniczny, papier kolorowy, gazety, ołówek, kredki, farby plakatowe, pędzle, gąbka, nożyczki

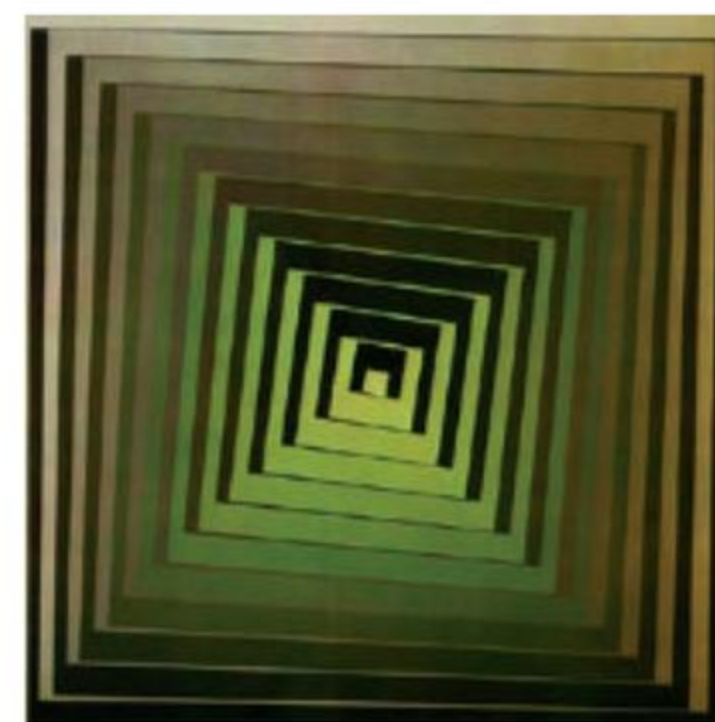
blok techniczny, kredki, flamastry, pastele olejne, nożyczki, klej

kartka z bloku rysunkowego, plastikowa słomka, pastele olejne, farby plakatowe, pędzel

kartki z bloku rysunkowego, ołówek lub flamaster

Umberto Boccioni [czyt.: boczonj], *Dynamizm cyklisty*, olej na płótnie, 70 × 95 cm, Kolekcja Peggy Guggenheim [czyt.: pegi gugenhajm] w Wenecji, XX w.

Wiktor Vasarely [czyt.: wazareli], *Vonal Zoeld* [czyt.: wonal zeld], XX w.

Kompozycja dynamiczna w sztuce baroku

II poł. XVI–I poł. XVIII w.

Barokowe dzieła charakteryzują się asymetrycznymi układami form, pełnymi ruchu i dramatyzmu, sprawiającymi wrażenie braku równowagi. W kompozycji dominują kierunki ukośne, krzyżujące się lub spiralne. Dostrzegane w dziełach linie wyginają się i falują.

Malarze epoki dążyli do tego, by wzbudzać u widza emocje oraz go zaskakiwać. Dlatego tworzyli malowidła ściennie lub sufitowe wywołujące złudzenie trójwymiarowych przestrzeni. Malowali też obrazy tak dokładnie ukazujące przedmioty, że sprawiają one wrażenie prawdziwych. Malarze chętnie posługiwali się kontrastami barwnymi i walorowymi. Tworzono wówczas obrazy religijne, historyczne, mitologiczne, portrety i pejzaże. Barokowi artyści malowali także martwe natury ukazujące zarówno piękno różnorodnych przedmiotów, jak i ich krótkotrwałość.

W baroku powstawały posągi i popiersia władców, dostojników oraz pomniki świętych i bohaterów mitologicznych. Postacie najczęściej ukazywano w gwałtownym ruchu, z mocno pofałdowanymi szatami. Tworzono także ozdobne nagrobki i fontanny.

W epoce tej nastąpił rozkwit sztuki użytkowej. Powstały ośrodki wyspecjalizowane w produkcji mebli, dekoracyjnych tkanin czy biżuterii. W tym czasie opracowano w Europie recepturę wytwarzania **porcelany**.

Gianlorenzo Bernini, *Pluton i Prozerpina*, marmur, 255 cm, Galeria Borghese [czyt.: borgeze] w Rzymie, XVII w.

Francesco Borromini [czyt.: francesko boromini], **sklepienie kościoła San Carlo alle Quattro** [czyt.: san karlo alle kłatro] **Fontane** w Rzymie, XVII w.

Architektura baroku to urządzone z przepychem kościoły, pałace i rezydencje. Świątynie wznoszono na planie koła lub owalu, a ich ściany były pełne wypukłości, krzywizn i załamów, które uzupełniano dekoracją rzeźbiarską.

Ćwiczenie

Wykonaj pracę o dynamicznej kompozycji, wzorowanej na barokowych dziełach. Możesz ukazać bitwę na śnieżki lub grę w piłkę. Przedstaw tło i zaznacz na nim kierunki ułożenia poszczególnych elementów. Następnie namaluj plamy odpowiadające sylwetkom postaci i przedmiotom.

Caravaggio, *Złożenie do grobu*, olej na płótnie, 203 × 300 cm, Muzea Watykańskie, XVII w.

Sztuka baroku w Rijksmuseum w Amsterdamie

Działalność muzeum rozpoczęła się w 1800 r., kiedy utworzono w Hadze Narodową Galerię Sztuki. Placówkę w obecnym gmachu w Amsterdamie otwarto w 1885 r. Na początku zbiory liczyły ok. 200 przedmiotów, dzisiaj kolekcja obejmuje blisko milion eksponatów. W salach muzeum można oglądać ok. 8 tys. zabytków, podzielonych na dzieła sztuki, rzemiosła oraz obiekty historyczne. Na szczególną uwagę zasługują arcydzieła malarstwa z terenów dzisiejszej Holandii i Belgii. Namalowane w tych regionach barokowe portrety, martwe natury i pejzaże należą do najważniejszych w historii sztuki.

Adam van Vianen [czyt.: wan wianen],
kielich pamiątkowy, XVII w.

Rembrandt van Rijn, *Straż nocna (Wymarsz strzelców)*,
olej na płótnie, 363 × 437 cm, XVII w.

Jan Davidsz de Heem
[czyt.: jan dawidsz de hejm],
Feston z owoców i kwiatów,
olej na płótnie,
74 × 60 cm,
XVII w.

W Polsce

Muzeum w pałacu króla Jana III Sobieskiego w Wilanowie

Barokową siedzibę monarchy zaprojektował architekt Augustyn Wincenty Locci [czyt.: loczci]. W późniejszych czasach właścicielami rezydencji byli Aleksandra z Lubomirskich Potocka i Stanisław Kostka Potocki. W 1805 r. z ich inicjatywy w Wilanowie powstało jedno z pierwszych publicznych muzeów w Polsce. Udostępniono zwiedzającym królewskie komnaty mieszczące pamiątki po rodzinie Sobieskich oraz należące do niej zbiory dzieł sztuki. W pałacu można zobaczyć m.in. dzieła włoskiego i francuskiego malarstwa epoki baroku. Posiadłość wraz z ogrodem, którego część utrzymywana jest w stylu z czasów króla Sobieskiego, jest ważnym przykładem architektury barokowej w Polsce.

Bartłomiej Strobel, *Portret Władysława Dominika Zasławskiego-Ostrogskiego*, XVII w.

Kompozycja statyczna w sztuce klasycyzmu

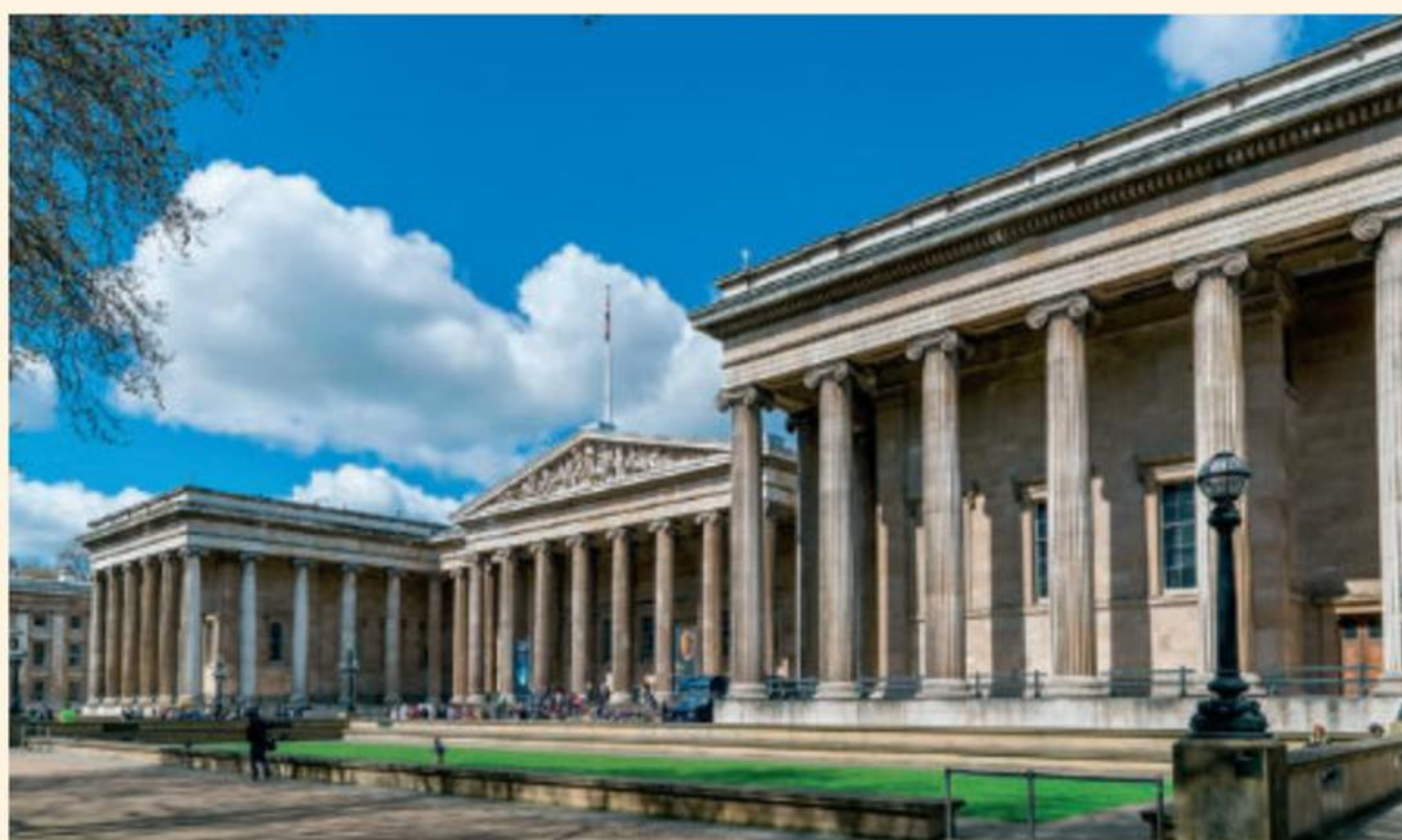
poł. XVIII – pocz. XIX w.

W sztuce klasycyzmu stosowano spokojne, zrównoważone i symetryczne układy kształtów oraz brył. Kompozycje, oparte na kierunkach poziomych i pionowych, były starannie zaplanowane, uporządkowane i pozbawione gwałtownego ruchu.

W malarstwie elegancki, dostojny wygląd postaci miał odzwierciedlać ich zalety duchowe. Przedstawiano poważne, wzniosłe sceny, ukazujące bohaterów mitologicznych lub współczesnych. Statyczna kompozycja dzieł była podkreślana przez stonowane barwy, brak ostrych kontrastów i gładko nakładaną farbę.

Klasycystyczni rzeźbiarze tworzyli popiersia i pomniki upamiętniające władców, uczonych, artystów. Przedstawiali ich w sztywnych, pełnych powagi pozach. Postacie były smukłe i miały idealny wygląd, a ich wyrzeźbione w marmurze ciała i starannie ułożone szaty odznaczały się gładką powierzchnią.

Dzieła sztuki użytkowej tego czasu charakteryzują się bogatymi zdobieniami nawiązującymi do sztuki Grecji, Cesarstwa Rzymskiego i Egiptu. Masywne meble były dekorowane złożonymi orłami, uskrzydłonymi boginiami, sfinksami, lwami i wieńcami laurowymi. Wytwarzano także naczynia inspirowane wzorami ceramiki antycznej.

Siedziba Muzeum Brytyjskiego w Londynie, XIX w.

Budowle epoki były wzorowane na starożytnych budynkach z kopułami i kolumnami. Kompozycja bryły była prosta, symetryczna i uporządkowana. Wznoszono podobne do antycznych pałace i wille oraz bramy i łuki triumfalne upamiętniające ważne wydarzenia. Budynki rządowe, teatry, biblioteki i muzea miały podkreślać majestat władzy.

Ćwiczenie

Wykonaj kompozycję statyczną, nawiązując do stylu klasycystycznego. W tym celu wykorzystaj fragmenty zdjęć wybranych dzieł sztuki i budowli. Układaj elementy i przyklejaj je na kartce w pionie i poziomie. Możesz też użyć farb, flamastrow albo przestrzennych obiektów dla urozmaicenia pracy.

Jacques-Louis David [czyt.: żak lui dawid], *Portret państwa Lavoisier* [czyt.: lawłazje], olej na płótnie, 256 × 195 cm, Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku, XVIII w.

Fotel, drewno, pozłacany brąz, tkanina, Francja, XIX w.

Sztuka klasycyzmu w Luwrze w Paryżu

Pałac, w którym znajduje się muzeum, to dawna siedziba królów Francji. Obecnie jest to jedno z najpopularniejszych i najczęściej odwiedzanych muzeów na świecie – średnio przyjmuje 15 tys. osób dziennie. Królewską kolekcję udostępniono obywatelom w 1793 r. – był to pierwszy taki przypadek w historii. Obecnie do zbiorów muzeum należy ok. 380 tys. zabytków. Na co dzień odwiedzający mogą podziwiać ok. 35 tys. eksponatów, podzielonych na działy: sztuki Bliskiego Wschodu, starożytnego Egiptu, Grecji, Etrurii i Rzymu oraz islamu, a także rzeźby, rzemiosła artystycznego, malarstwa oraz rysunku i grafiki. W pałacu znajdują się ważne zabytki epoki klasycyzmu, np. obrazy takich twórców jak Jacques-Louis David i Jean-Auguste-Dominique Ingres [czyt.: żan ogist dominik ęgr] oraz rzeźby Antonia Canovy [czyt.: kanowy].

Jean-Antoine Houdon
[czyt.: żan antuań udą],
popiersie Woltera,
marmur, 48 × 44 × 35 cm,
XVIII w.

Jacques-Louis David,
Portret pani Récamier
[czyt.: reklamje],
olej na płótnie,
173 × 243 cm, XVIII w.

W Polsce

Łazienki Królewskie w Warszawie

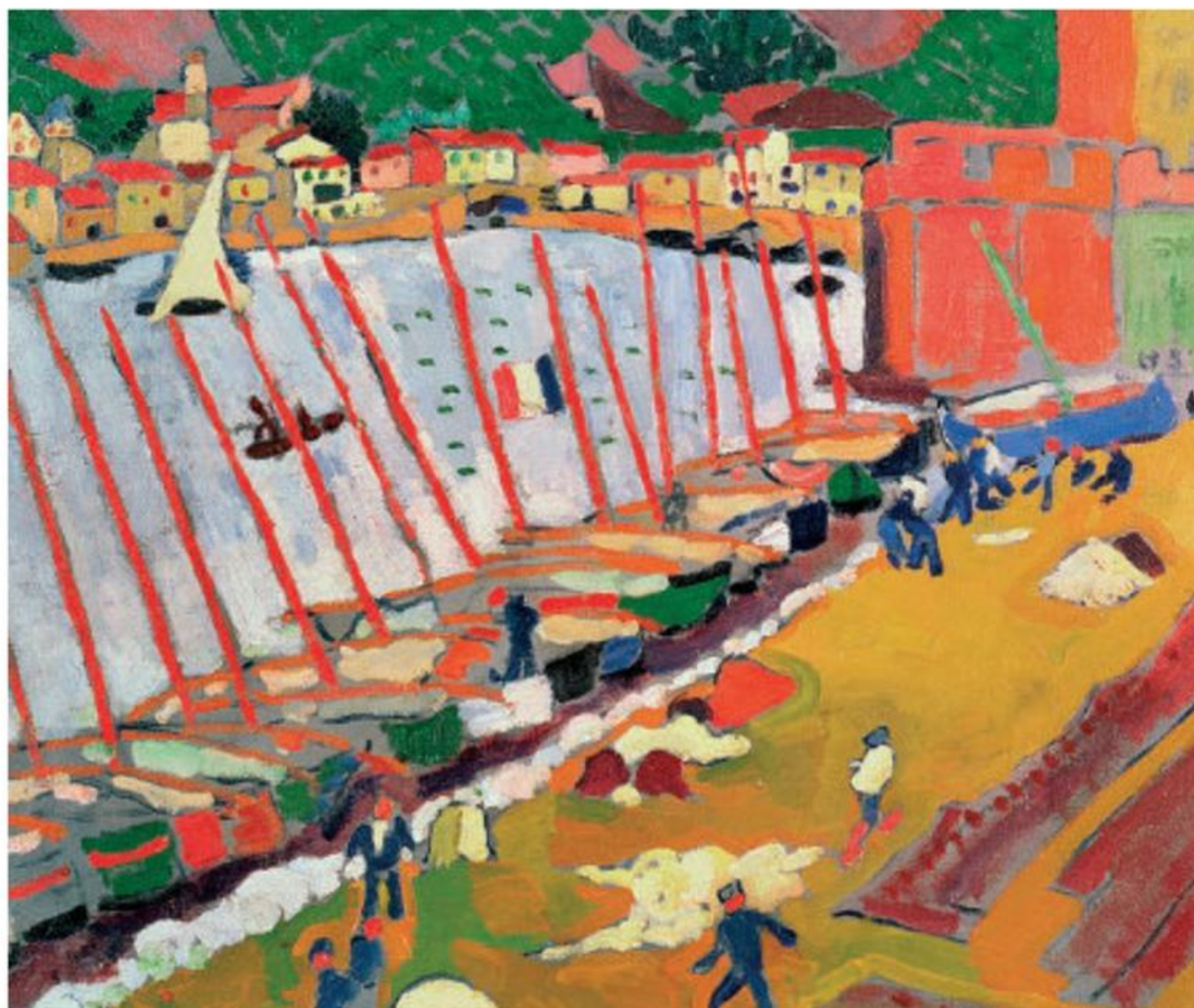
Muzeum mieści się w parku Łazienkowskim, w letniej rezydencji ostatniego króla Polski – Stanisława Augusta Poniatowskiego. Władca planował utworzyć w budynkach należących do zespołu pałacowego publiczne muzeum i akademię sztuk pięknych. Budowle w parku Łazienkowskim stały się galeriami prezentującymi królewskie zbiory malarstwa, rzeźby i grafiki. W 1795 r. sporządzono katalog kolekcji, która liczyła 2289 dzieł. Nowatorskim pomysłem monarchy było zamówienie kopii antycznych rzeźb, które miały być eksponowane w budynku zwanym Starą Oranżerią na tle malowidła ściennego przedstawiającego włoski pejzaż. Dzieło odkryto w 2012 r. pod warstwą tynku i odnowiono.

Marcello Bacciarelli [czyt.: marczello baczjarelli],
Portret Anny Dorothei von [czyt.: dorotei fon] **Medem Biron**, XVIII w.

■ Kompozycja rytmiczna

Kompozycja rytmiczna polega na ukazywaniu w regularnych odstępach wielu takich samych lub podobnych elementów plastycznych. Mogą nimi być np.: pasy, figury geometryczne, plamy barwne, linie. W obrazach o kompozycji rytmicznej dostrzegamy np. szeregi postaci, ciągi domów, drzew, ulic lub innych obiektów.

André Derain

[czyt.: andre derę],

Port rybacki w Collioure

[czyt.: koljur]

Artysta zastosował w dziele kompozycję rytmiczną. Powtarzającymi się elementami są maszty i kadłuby żaglówek przycumowanych wzdłuż nabrzeża. W ten sposób powstaje wyraźny rytm, który wywołuje wrażenie ruchu.

 olej na płótnie

 59,5 × 73,2 cm

 Muzeum Sztuki

 Współczesnej
w Paryżu

 XX w.

Giacomo Balla

[czyt.: dziakomo balla],

Dynamizm psa na smyczy

Kompozycja rytmiczna często jest także układem dynamicznym. W tym dziele sposobem na ukazanie ruchu stało się przedstawienie obok siebie kolejnych etapów przemieszczania się psa, jego właścicielki i smyczy, tak jakby fazy ruchu były równoczesne. Dzięki temu na obrazie widoczne są układy powtarzalnych elementów.

 olej na płótnie

 89,8 × 109,8 cm

 Galeria Sztuki Albright-Knox

 [czyt.: olbrajt noks] w Nowym Jorku

 XX w.

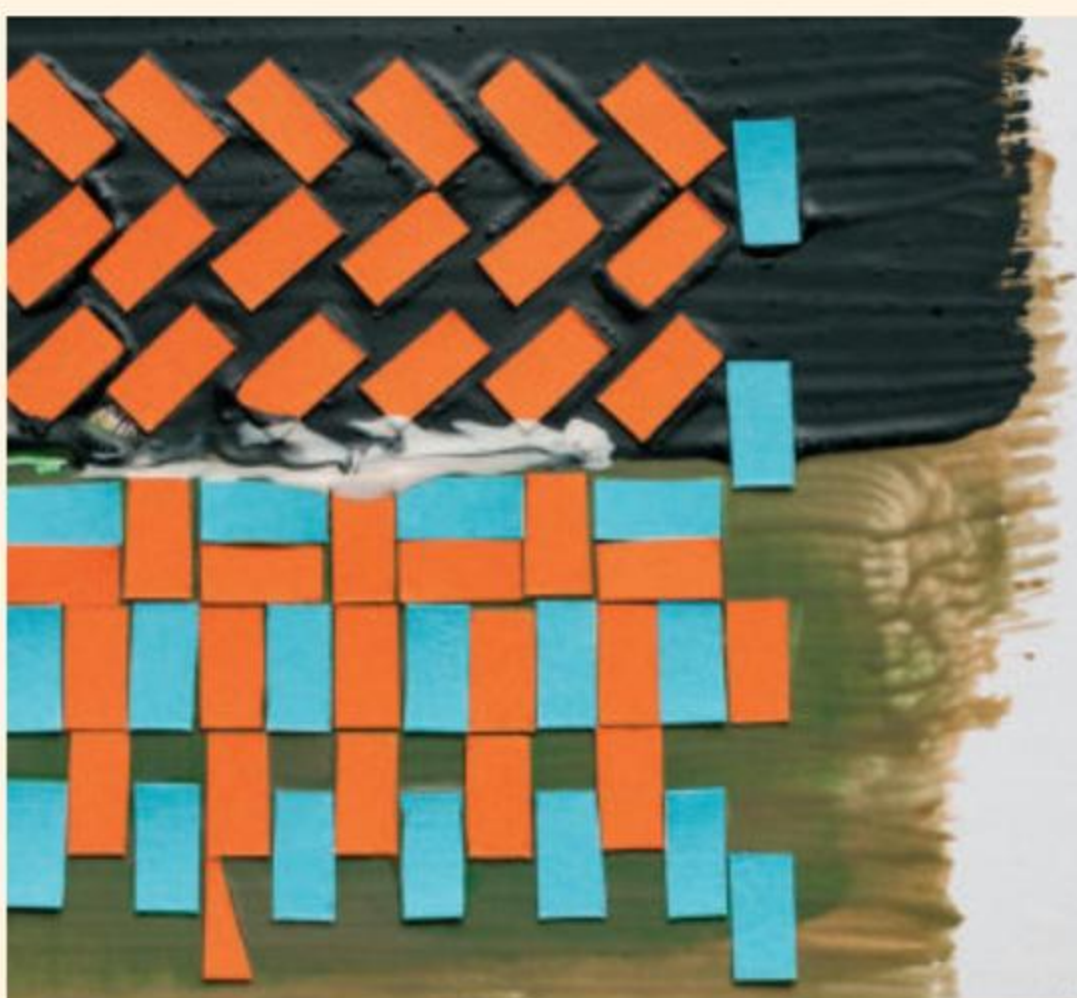
Na stadionie

Wyobraź sobie występy na stadionie, które odbywają się np. z okazji ważnego meczu, festiwalu muzycznego czy otwarcia olimpiady. Bierze w nich udział wiele osób w kolorowych strojach. Z miejsca na wysokiej trybunie widać barwne kształty w powtarzalnych układach. Zmieniają się one, kiedy postacie przybierają różne pozy i się przemieszczają. Z oddali sylwetki tworzą plamy przypominające rytmicznie ułożone figury geometryczne. Jakie jest tło tych układów: jednolite czy podzielone? Jaka jest kolorystyka kompozycji? Czy barwy są kontrastowe i świetliste, czy uporządkowane w różnych gamach?

Przedstaw wszystkie te elementy w uproszczonej, geometrycznej formie w kompozycji rytmicznej. Możesz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

blok techniczny A4,
kolorowe papiery, folie
samoprzylepne, farby
plakatowe lub akrylowe,
nożyczki, pędzle, gąbka,
klej

Aby przygotować tło, naklej na podłożu kolorowe papiery lub namaluj na nim plamy. Uwzględnij planowane rozmieszczenie elementów, które stworzą rytmiczne układy. Mogą one być statyczne – czyli pionowe i poziome – albo dynamiczne, czyli ukośne.

Te same elementy można ciąć i układać obok siebie w taki sposób, aby razem tworzyły nowe kształty, np. koła, linie faliste lub prostokąty.

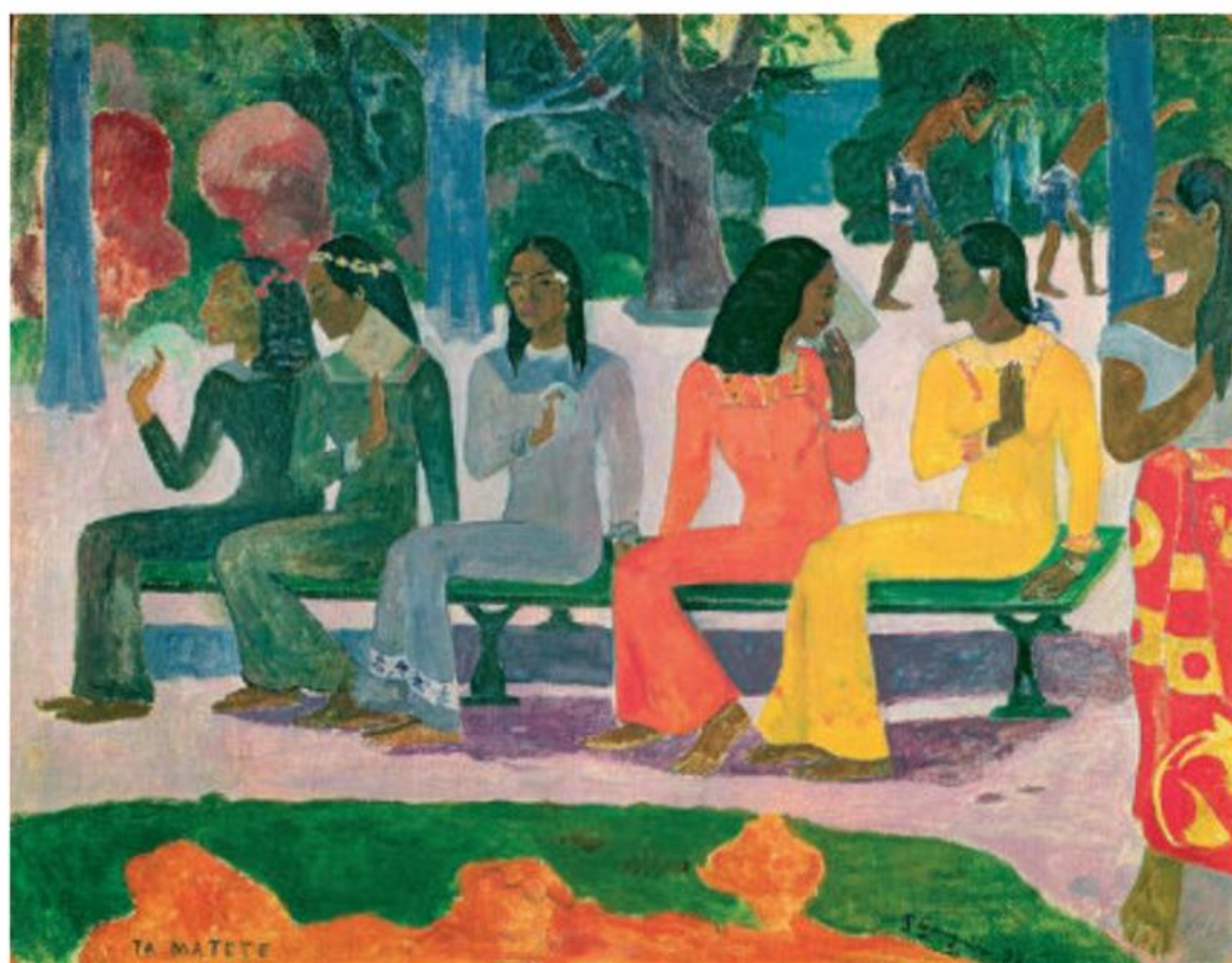

Dla wywołania wrażenia ruchu w kompozycji rytmicznej warto powtórzyć w niej układ, który ukazuje stopniowe zmiany rozmiaru, barwy lub położenia pojedynczego elementu.

Fragmenty malowideł
ściennych z grobowca
Nebamuna w Tebach

malowidło na tynku
Muzeum Brytyjskie
w Londynie
ok. XIV w. p.n.e.

Paul Gauguin
[czyt.: pol gogę],
Rynek (Ta Matete)

olej na płótnie
73,2 × 92,5 cm
Muzeum Sztuki
w Bazylei w Szwajcarii
XIX w.

Różne typy kompozycji można zaobserwować w dziełach od czasów najdawniejszych. Charakterystyczne układy pojawiały się w pracach artystów kolejnych epok. Paul Gauguin zainspirował się sztuką starożytnego Egiptu i jej rytmicznymi kompozycjami, układającymi się w pasy. Zarówno na malowidle ściennym z grobowca Nebamuna, jak i w obrazie francuskiego malarza znajdują się powtórzone w rzędzie sylwetki w podobnych pozach, co nadaje obydwu dziełom rytm.

Ćwiczenia

1. Wykonaj kompozycję rytmiczną, np. kolaż z kolorowych papierów i tkanin o różnych fakturach. Możesz układać na przemian poszczególne fragmenty albo wymyślić bardziej urozmaicone układy powtarzanych elementów.
2. Stwórz pracę o kompozycji rytmicznej. Odbijaj na kartce ślady swoich rąk lub palców. Zaplanuj wcześniej układ elementów oraz dobierz gamę barwną kompozycji.

Co będzie potrzebne?

tektura lub kartka
z bloku technicznego,
papiery i tkaniny,
nożyczki, klej

kartka z bloku
rysunkowego, farby
plakatowe, pędzel

■ Układy form w naturze

W budowie wielu żywych organizmów można dostrzec regularne, powtarzalne układy. Taki wygląd elementów narzucony jest przez funkcję, jaką pełnią one w danym organizmie, i nie wynika – jak w przypadku kompozycji dzieł sztuki – z pomysłu artysty. Piękno form naturalnych wywołuje jednak duże wrażenie i często kojarzy się z dziełami sztuki. Niezwykłość układów kształtów obserwowanych w naturze fascynuje i inspirowała malarzy, rzeźbiarzy oraz projektantów architektury i sztuki użytkowej.

Płatek śniegu oglądany pod mikroskopem oraz kwiat zwany passiflorą to przykłady układu centralnego i symetrycznego.

Budowę muszli obserwowanej w przekroju oraz układ rośliny można nazwać konstrukcjami rytmicznymi i spiralnymi. Struktura muszli jest asymetryczna, a rośliny – symetryczna.

Rytm widoczny jest w fałdach piasku układanych przez podmuchy wiatru. Strukturę rytmiczną, a ponadto centralną i symetryczną, ma również liść palmy.

Ćwiczenia

1. Przedstaw na kilku kartkach różne kształty o centralnej budowie. Możesz zainspirować się formami naturalnymi, np. kwiatem, przekrojonym na pół owocem, pajęczyną czy rozgwiazdą. Pracę zacznij od wykonania tła, na którym umieścisz wybrane kształty.
2. Wybierzcie się na wycieczkę po okolicy i stwórzcie dokumentację fotograficzną, filmową lub rysunkową ciekawych układów, które zauważycie w formach naturalnych. Jakie konstrukcje przeważają?
3. Wykonaj fotografie układów linii, plam barwnych i kształtów dostrzeżonych w formach sztucznych w swoim otoczeniu. Możesz fotografować dowolne elementy, które Cię zainteresują, np. fragmenty chodników, elewacji budynków lub kafelki czy przedmioty codziennego użytku. Porównaj zgromadzone fotografie z dokumentacją innych osób z klasy. Które zdjęcia wywołują wrażenie porządku, a które budzą niepokój?

Co będzie potrzebne?

blok techniczny,
ołówki, kredki,
flamastry, pastele,
farby plakatowe,
nożyczki, pędzle

szkicownik, ołówki,
węgiel, kredki, fla-
mastry, smartfon lub
aparat fotograficzny

smartfon lub aparat
fotograficzny

Czy już wiesz?

- Kompozycją nazywamy świadomie zaplanowany układ elementów na płaszczyźnie albo w przestrzeni.
- W rysunku, malarstwie i grafice kompozycja to płaski układ linii, plam, kształtów oraz wyznaczone przez te elementy wiodące kierunki dostrzegane w dziele.
- W rzeźbie i architekturze kompozycją nazywamy układ trójwymiarowych brył i płaszczyzn.
- Wyróżniamy kompozycje: centralną, symetryczną i asymetryczną, otwartą i zamkniętą, statyczną i dynamiczną oraz rytmiczną.
- Rodzaj kompozycji podkreśla treść dzieła i jego atmosferę.
- Różne typy kompozycji tworzonych przez człowieka mają swoje odpowiedniki w naturze.

Dekoracje na różne święta

Zapoznaj się z propozycjami prac związanych z wybranymi uroczystościami. Dzięki podanym podpowiedziom samodzielnie lub wspólnie z koleżankami i kolegami z klasy przygotujesz wystrój wnętrza, wystawę lub scenografię.

Święta narodowe

Zaprojektujcie scenografię do szkolnego apelu lub przedstawienia z okazji wybranego święta narodowego. Możecie udekorować scenę za pomocą białych i czerwonych kawałków papieru, kwiatów oraz pomalowanych i upiętych tkanin. Układ tych elementów może przedstawiać symbole narodowe, polski krajobraz lub wzory inspirowane sztuką ludową. Scenografię uzupełnią napisy i trójwymiarowe formy wycięte z tektury albo styropianu i pomalowane. Ciekawie będą wyglądać różnorodne kształty wiszące pod sufitem. Częścią dekoracji mogą być także Wasze prace o tematyce związanej ze świętem. Jeżeli to możliwe, wzbogaćcie scenografię wizualizacjami odtwarzanymi z rzutnika multimedialnego i podkreślcie efekty plastyczne barwnym oświetleniem.

Co będzie potrzebne?

tablica materiałowa lub korkowa, duże arkusze grubego papieru, tektura falista, karton, styropian, kwiaty, kawałki tkanin, blok rysunkowy lub techniczny, farby plakatowe, kredki, pastele, pędzle, nożyczki, sznurek, żyłka, taśma klejąca, klej uniwersalny, zszywacz, szpilki, spinacze, klipsy do papieru, samoprzylepne uchwyty sufitowe, rzutnik multimedialny, kolorowe oświetlenie

Boże Narodzenie i Wielkanoc

Przygotujcie bożonarodzeniową lub wielkanocną dekorację szkolnej sali, auli czy korytarza. Najlepszy efekt uzyskacie, jeżeli indywidualnie albo w grupach wykonacie wiele różnorodnych elementów, które następnie skomponujecie w określonych miejscach w szkole: w oknach, na parapetach, na ścianach czy pod sufitem. Ponieważ ozdoby mają tworzyć całość, przed przystąpieniem do pracy zaplanujcie wspólną dla nich gamę barwną, zbliżone lub kontrastowe tworzywo i fakturę, charakterystyczny wzór dekoracyjny czy kształt. Elementem bożonarodzeniowego wystroju możecie uczynić trójwymiarową kompozycję nawiązującą formą do choinki – umieśćcie wystające elementy dookoła kartonowej tuby tak, aby utworzyły stożek, albo uformujcie trójkątny kształt z desek przymocowanych do pionowego stojaka.

Co będzie potrzebne?

duże arkusze grubego papieru, papier do pakowania prezentów, tektura falista, karton, kartonowe tuby różnych rozmiarów, deski o różnych długościach, ozdoby choinkowe, puste opakowania, farby plakatowe, pędzle, nożyczki, klej uniwersalny, zszywacz, szpilki, spinacze, sznurek, żyłka, mocna taśma klejąca, samoprzylepne uchwyty sufitowe

Dzień Ziemi

Wykonajcie przestrzenne kolaże albo obiekty z odpowiednio przygotowanych surowców wtórnych. Elementy w zaplanowanym układzie można przyczepić do szkolnej gazetki albo dużej płyty. Tematem prac warto uczynić zagadnienia związane z ochroną środowiska. Kompozycje mogą także przypominać pejzaż lub portret. Zastosujcie w ich fragmentach tworzywa zróżnicowane według zasad segregacji odpadów. Wystawie prac powinny towarzyszyć wykonane przez Was plakaty i ulotki na temat dbania o czystość otoczenia, sposobów powtórnego wykorzystywania materiałów oraz ograniczania liczby odpadów.

Co będzie potrzebne?

płyta meblowa albo tablica materiałowa lub korkowa, blok techniczny lub rysunkowy, papier kolorowy, plastikowe i papierowe surowce wtórne (nakrętki, opakowania itp.), farby plakatowe, kredki, pastele, flamastry, nożyczki, szpilki, spinacze, sznurek, żyłka, mocna taśma klejąca, taśma dwustronna

Polskie zabytki z XII–XVIII w.

Wiele miast i miejscowości wzniesiono wokół kościołów, klasztorów, zamków i pałaców z dawnych wieków. Liczne dobrze zachowane kamienne i ceglane gmachy tego rodzaju możemy podziwiać do dziś – są najstarszymi zabytkami w większości regionów. Dzisiaj w odnowionych budynkach często mieszczą się muzea.

Dowiedz się, jakie ciekawe historyczne budowle znajdują się niedaleko Twojego miejsca zamieszkania lub w okolicy, do której planujesz się wybrać.

1 Strzelno – kościół Świętej Trójcy i Najświętszej Marii Panny

Do najcenniejszych i najstarszych polskich zabytków należą cztery romańskie kolumny z XII w., znajdujące się w kościele w Strzelnie. Do 1946 r. były ukryte we wnętrzu filarów z późniejszych epok. Dwie z kolumn zostały ozdobione ułożonymi w pasy płaskorzeźbami, przedstawiającymi postacie kobiet i mężczyzn uosabiające ludzkie wady i zalety. Tego typu dekoracje, mające na celu przekazywanie zasad religii wiernym nieumiejącym czytać, były charakterystyczne dla wystroju średniowiecznych świątyń. Kolumny podobne do strzeleńskich znajdują się tylko w dwóch kościołach na świecie: we Włoszech i w Hiszpanii.

2 Gdańsk – bazylika Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Bazylika Mariacka to największa ceglana świątynia gotycka w Europie. Jej budowę rozpoczęto w 1343 r. i kontynuowano przez 159 lat. Sklepienie budowli ufundowali wspólnie gdańszczanie. Budynek ma 10 wież, jego dach wspiera się na 27 filarach, a wewnątrz rozświetlają ogromne, ostrołukowe okna. W kościele można zobaczyć m.in. zabytki z XV i XVI w.: zegar astronomiczny, późnogotycki drewniany ołtarz oraz rzeźbę Pięknej Madonny Gdańskiej.

3 Zamość – stare miasto

Zamość zawdzięcza nazwę założycielowi: kanclerzowi i hetmanowi Janowi Zamoyskiemu. Postanowił on wznieść miasto według ideałów swojej epoki – renesansu. Do wykonania dzieła zatrudnił włoskiego architekta Bernarda Moranda. Miasto zbudowano na planie pięcioboku, a regularny układ ulic oraz budynków miał zapewnić porządek i harmonię w przestrzeni miejskiej. Ważnymi elementami zabudowy są pałac Zamoyskich, Akademia Zamojska, katedra, ratusz oraz unikatowe kamienice otaczające rynek. W 1992 r. zabytkową część miasta wpisano na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

4 Zamek Książ

Zamek należy do największych w Polsce. Zróżnicowany kształt jego bryły to efekt rozbudowy średniowiecznej warowni. Pałac zyskał część barokową w XVIII w. – powstała wtedy m.in. Sala Maksymiliana, bogato zdobiona malowidłami sufitowymi i dekoracją rzeźbiarską.

5 Zamek w Łańcucie

Zamek zbudowano jako budowlę obronną. Z czasem fortecę przekształcono w elegancki pałac, a mury obronne zastąpiono ogrodami. Część z komnat zaaranżowano tematycznie, jak np. Pokój Pompejański czy Apartament Chiński.

6–15 Czerniejewo, Dobrzyca, Królikarnia, Lewków, Lubostroń, Objezierze, Pawłowice, Puławy, Śmiełów, Włoszakowice – klasycystyczne pałace

Barokowo-klasycystyczny pałac w Dobrzycy wzniesiono na nietypowym planie w kształcie litery L. Autorem koncepcji był Stanisław Zawadzki. Wnętrza pałacu zostały ozdobione rzeźbiarskimi dekoracjami ściennymi, zdobieniami z motywami roślinnymi i zwierzęcymi oraz malowidłami. Przedstawiają one sceny mitologiczne, pejzaże i elementy architektoniczne, np. kolumny i portale. Rezydencja otoczona jest parkiem. Dzisiaj w pałacu mieści się Muzeum Ziemiaństwa.

Słowniczek plastyczny

- A** **Akcent plastyczny** – główny, wyróżniający się element kompozycji plastycznej, np. postać, przedmiot lub jaskrawa plama.
- Architektura** – sztuka projektowania i wznoszenia budowli.
- B** **Barok** – styl w sztuce od II poł. XVI do I poł. XVIII w., charakteryzujący się asymetrycznymi, dynamicznymi układami form, które wywołują wrażenie ruchu i braku równowagi.
- Barwy ciepłe** – kolory: czerwony, pomarańczowy, żółty i ich odcienie.
- Barwy czyste** – wszystkie kolory podstawowe i pochodne.
- Barwy dopełniające** – pary kontrastujących ze sobą barw podstawowych i pochodnych, leżących po przeciwnych stronach na kole barw.
- Barwy pochodne** – barwy, które powstają ze zmieszania barw podstawowych w różnych proporcjach. Są to kolory: pomarańczowy, fioletowy oraz zielony.
- Barwy podstawowe** – barwy, których nie można uzyskać ze zmieszania jakichkolwiek innych barw. Są to kolory: żółty, czerwony i niebieski.
- Barwy zimne** – kolory: zielony, niebieski, fioletowy i ich odcienie.
- Barwy złamane** – kolory, które uzyskuje się ze zmieszania barw czystych z jedną barwą lub z wieloma barwami.
- Bryła** – trójwymiarowy kształt, który można oglądać z wielu stron.
- D** **Dzieło sztuki** – wyjątkowy, niepowtarzalny efekt ludzkiej twórczości, uznany przez znawców sztuki za piękny, dobrze wykonany i pomysłowy.
- E** **Ekspонат** – dzieło sztuki lub inny przedmiot stworzony przez człowieka albo obiekt pochodzenia naturalnego prezentowane w muzeum.
- Ekspozycja** – zbiór dzieł sztuki i zabytków na wystawie w muzeum lub galerii sztuki.
- F** **Faktura** – powierzchnia dzieła sztuki lub przedmiotu wynikająca z użytego materiału i techniki wykonania.
- Film** – ruchome obrazy z dźwiękiem przedstawiające fikcyjne lub prawdziwe wydarzenia nagrane kamerą.
- Forma** – zewnętrzny wygląd przedmiotów i dzieł sztuki, także całość elementów abecadła plastycznego zastosowanych w dziele sztuki.
- Fotografia** – dziedzina twórczości obejmująca obrazy utrwalone na papierze lub w pamięci komputera. Do ich wykonania używa się aparatu fotograficznego.
- Fresk** – technika malarstwa ściennego polegająca na malowaniu na mokrym tynku za pomocą farb rozprowadzanych wodą.
- Frotaż** – technika plastyczna polegająca na pocieraniu ołówkiem lub innym narzędziem plastycznym papieru położonego na wybrany przedmiot. W ten sposób na arkuszu pojawia się wzór utworzony przez fakturę tego przedmiotu.
- G** **Galeria** – miejsce, w którym prezentuje się i sprzedaje dzieła sztuki.
- Gama barwna (kolorystyczna)** – nieprzypadkowe, harmonijne zestawienie plam barwnych. Gama może być zimna, ciepła, szeroka, wąska lub monochromatyczna.
- Gotyk** – styl w sztuce XII–XV w., w którym dominowała tematyka religijna, a także dążono do przedstawienia postaci za pomocą mocno zarysowanych kształtów i plam w nasyconych barwach, w uproszczonej przestrzeni i umownym światłocieniu.
- Grafika** – dziedzina sztuk plastycznych polegająca na odbijaniu, głównie na papierze, rysunku wrytego w gumowej, drewnianej lub metalowej powierzchni.
- I** **Impast** – technika w malarstwie polegająca na nakładaniu farby, czasem z domieszką piasku, gipsu lub kleju, wypukłą warstwą przy pomocy pędzla lub szpachli. Grube warstwy farby z widocznym śladem narzędzia są elementem faktury dzieła malarskiego.
- Inicjał** – pierwsza litera tekstu, wyróżniona wielkością, kolorem i dekoracją, stosowana jako element zdobniczy w średniowiecznych księgach.
- K** **Klasycyzm** – styl w sztuce poł. XVIII – pocz. XIX w. inspirowany antycznymi zabytkami. Charakteryzuje się przejrzystymi, zrównoważonymi i symetrycznymi układami kształtów i brył.
- Kolaż** – technika polegająca na przyklejaniu do podłoża różnorodnych materiałów, często w połączeniu z elementami rysunku i malarstwa.
- Kolor lokalny** – barwa naturalna dla danej powierzchni lub przedmiotu.

Koło barw – schemat pozwalający na wyjaśnienie zasad mieszania i powstawania barw. Znajdują się na nim barwy podstawowe i pochodne oraz pary barw dopełniających.

Kompozycja – układ elementów plastycznych na płaszczyźnie lub w przestrzeni.

Kompozycja asymetryczna – układ, w którym prawa i lewa strona płaszczyzny obrazu znacząco się od siebie różnią, a większość ważnych dla kompozycji elementów znajduje się po jednej stronie.

Kompozycja centralna – układ, który skupia uwagę widza na środku płaszczyzny dzieła, gdzie umieszczony jest główny, wyróżniający się element, np. postać, przedmiot lub jaskrawa plama.

Kompozycja dynamiczna – układ, który wywołuje złudzenie ruchu, zwykle dzięki zastosowaniu wielu elementów, ostrych krawędzi, poszarpanych plam oraz krętych lub krzywych linii. Kompozycja dynamiczna najczęściej odznacza się silnymi kontrastami form i barw.

Kompozycja otwarta – układ elementów, który sprawia wrażenie, jakby nie kończył się na płaszczyźnie obrazu, lecz rozciągał poza nią.

Kompozycja rytmiczna – układ, który ukazuje wiele takich samych lub podobnych elementów, ułożonych w regularnych odstępach.

Kompozycja statyczna – układ elementów, których wielkości i barwy wzajemnie się równoważą, najczęściej oparty na kierunkach pionowych i poziomych.

Kompozycja symetryczna – układ, w którym elementy rozmieszczone na prawej połowie płaszczyzny obrazu odpowiadają kształtom na lewej połowie, mają podobne do nich wielkości i barwy.

Kompozycja zamknięta – układ, w którym wszystkie elementy widoczne są w całości i tworzą grupę wyodrębnioną z tła.

Konserwator – specjalista, który przywraca pierwotny wygląd dziełom sztuki i zabytkom oraz chroni je przed działaniem szkodliwych czynników.

Kontrast – w plastyce: różnica między zestawianymi ze sobą plamami lub elementami ukazanymi w dziele, dotycząca np. barwy, waloru, kształtu, wielkości lub faktury.

Kształt (forma) – zewnętrzny wygląd różnych przedmiotów.

Kurator wystaw – specjalista, który dobiera dzieła mające się pojawić na wystawie oraz decyduje o ich układzie i sposobie prezentacji.

Kustosz – specjalista, który sprawuje opiekę nad zbiorami muzealnymi.

L **Linia** – ślad ołówka, flamastra, kredki lub innego narzędzia plastycznego.

M **Malarstwo** – jedna z dziedzin sztuk plastycznych. Najważniejszą rolę odgrywają w niej plama barwna, kształt i kompozycja.

Maswerk – typowa dla stylu gotyckiego kamienna dekoracja architektoniczna w formie ażurowych kół umieszczonych przy wejściach do budowli i w oknach.

Monstrancja – ozdobne naczynie do wystawiania hostii podczas nabożeństw i procesji w Kościele katolickim.

Muzeum – miejsce, w którym gromadzone są szczególnie cenne przedmioty związane z różnymi dziedzinami życia człowieka albo obiekty naturalne.

O **Ołtarz szafiasty** – typowy dla gotyku drewniany rzeźbiony ołtarz w formie skrzyni z dwuskrzydłowymi drzwiami. Jego główne elementy znajdują się w zagłębieniu części środkowej i w wewnętrznych częściach drzwi.

P **Perspektywa** – sposób ukazania głębi i przestrzeni na płaszczyźnie.

Pieta – przedstawienie Marii trzymającej na kolanach ciało zmarłego Jezusa.

Piękna Madonna – w stylu gotyckim rodzaj przedstawienia Marii z małym Jezusem na rękach. Postać Marii ma pogodną twarz o łagodnych rysach, a jej sylwetka jest ułożona w kształt zbliżony do litery S.

Plama – w plastyce: ślad pędzla lub innego narzędzia malarskiego wykonany na powierzchni płótna, deski, papieru lub innego podłoża.

Płaskorzeźba (relief) – kompozycja rzeźbiarska wykonana na płaszczyźnie i pozostawiona wraz z tłem. Można ją oglądać wyłącznie z przodu.

Pomnik historii – miano nadawane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zabytkom wymagającym szczególnej ochrony.

Porcelana – tworzywo używane do wyrobu naczyń i przedmiotów artystycznych. Technika wytwarzania porcelany, polegająca na wypalaniu form z gliny zmieszanej z pewną ilością sproszkowanych skał, jest znana w Europie od XVIII w.

Portal – ozdobne wejście do budowli, najczęściej pokryte płaskorzeźbami.

Posąg – rzeźba wolno stojąca, zwykle przedstawiająca postać ludzką.

Proporcje – zależności między wymiarami danego obiektu lub dzieła sztuki, np. pomiędzy jego wysokością a szerokością albo pomiędzy wielkościami jego elementów składowych.

Punkt – najmniejszy ślad ołówka, flamastra, kredki lub innego narzędzia plastycznego.

R **Relikwiarz** – ozdobne naczynie przeznaczone na szczątki świętych Kościoła katolickiego.

Renesans – styl w sztuce od poł. XV do końca XVI w. nawiązujący do kultury antycznej, charakteryzujący się prostotą i harmonią kompozycji.

Romanizm – styl w sztuce ok. XI–XIII w., dla którego typowe są kamienne budowle o grubych murach i niewielkich oknach oraz płaskorzeźbionych portalach, zwieńczonych półkolistymi łukami.

Rysunek – dziedzina sztuki, w której najważniejszą rolę odgrywają linia i punkt.

Rzeźba – dziedzina sztuk plastycznych obejmująca dzieła trójwymiarowe, czyli mające trzy wymiary: wysokość, szerokość i głębokość.

S **Sarkofag** – ozdobna trumna, zwykle w kształcie prostopadłościanu, wykonana z kamienia, metalu lub drewna.

Styl – charakterystyczne cechy dzieł powstałych w podobnym czasie, często także w określonym regionie, które łączy podobna tematyka i sposób przedstawiania.

Sztuka – twórczość artystów polegająca na umiejętnym posługiwaniu się elementami języka plastyki oraz jej efekty.

Sztuka użytkowa – dziedzina sztuki obejmująca projektowanie przedmiotów codziennego użytku.

Ś **Światłocien** – rozłożenie płaszczyzn światła i cienia w rysunku, obrazie lub grafice.

T **Technika akrylowa** – technika malarska, w której używa się farb szybko schnących i czasem rozcieńczonych wodą, a plamy są trwałe oraz prześwitujące lub kryjące.

Technika akwarelowa – technika malarska, w której używa się farb rozcieńczonych wodą, a plamy są najczęściej prześwitujące, rozmyte i delikatne.

Technika mieszana – polega na łączeniu różnych technik malarskich i rysunkowych w jednej pracy.

Technika olejna – technika malarska, w której używa się farb zawierających olej lniany i rozcieńczonych terpentyną, a plamy są gęste i trwałe oraz wolno wysychają.

Technika pastelowa – technika malarska, w której używa się farb w postaci wałeczków uformowanych z pigmentów, kredy i spoiwa, a plamy mogą być zarówno prześwitujące, jak i kryjące. Wyróżnia się pastele suche i olejne.

Technika plakatowa – technika malarska, w której używa się farb rozcieńczonych niewielką ilością wody, a plamy są kryjące i szybko wysychają.

Technika temperowa – technika malarska, w której używa się rozcieńczonych wodą farb, a plamy są kryjące i szybko wysychają.

Tonacja – wspólne zabarwienie lub temperatura barw, nadane powierzchniom o różnych kolorach przez światło.

Tryptyk – w sztuce: ołtarz złożony z trzech części – głównej (środkowej) i dwóch bocznych, najczęściej ruchomych, zwanych skrzydłami.

W **Walog** – natężenie jasności danej barwy.

Witraż – charakterystyczne dla gotyku okienne kompozycje z kawałków kolorowego szkła, osadzonych w ołowianych ramach.

Z **Zabytek** – budowla o wartości historycznej lub artystycznej, będąca źródłem wiedzy o epoce, w której powstała.

Spis reprodukcji

Abakanowicz Magdalena <i>Abakan czerwony</i>	37	Constable John <i>Widok z wrzosowiska w Hampstead na Harrow</i>	52
Appel Karel bez tytułu	26	Cook Peter	
Arad Ron <i>Fotel dobrze ukształtowany</i>	32	Centrum Sztuki Współczesnej w Grazu	40
Arcimboldo Giuseppe		Cotán Juan Sánchez	
<i>Portret mężczyzny z owoców</i>	35	<i>Pigwa, kapusta, melon i ogórek</i>	51
Bacciarelli Marcello		Daumier Honoré <i>Popiersie Vienneta</i>	28
<i>Portret Anny Dorothei von Medem Biron</i>	59	David Jacques-Louis	
Bakst Léon projekt okładki do programu baletu <i>Popołudnie Fauna</i>	8	<i>Portret pani Récamier</i>	59
Balla Giacomo <i>Dynamizm psa na smyczy</i>	60	<i>Portret państwa Lavoisier</i>	58
Bernini Gianlorenzo		Degas Edgar <i>Orkiestra w operze</i>	8
<i>Pluton i Prozerpina</i>	56	Derain André <i>Port rybacki w Collioure</i>	60
<i>popiersie Franciszka d'Este</i>	28	Dwurnik Edward <i>Wenecja</i>	50
Binet René		Dyck Antoon van	
<i>Wielka Brama na Wystawie Światowej</i>	33	<i>Pięcioro najstarszych dzieci Karola I</i>	52
Blom Piet <i>Domy-kostki</i>	36	Engleheart Philip	
Boccioni Umberto <i>Dynamizm cyklisty</i>	55	scenografia do spektaklu <i>Metamorphosis</i>	7
Borromini Francesco		Ernst Max	
<i>sklepienie kościoła San Carlo alle Quattro Fontane w Rzymie</i>	56	<i>fotaż z cyklu Historia naturalna</i>	24
Bosch Hieronim		Fałat Julian <i>Śnieg</i>	16
<i>Ogród rozkoszy ziemskich, fragment</i>	35	Fournier Colin	
Botero Fernando <i>Pani Rubens</i>	40	Centrum Sztuki Współczesnej w Grazu	40
Botticelli Sandro		Friedrich Caspar David <i>Morze lodu</i>	16
<i>Madonna z Dzieciątkiem i świętymi</i>	47	Gainsborough Thomas <i>Państwo Andrews</i>	48
Bramante Donato <i>Tempietto</i>	38	Gauguin Paul <i>Rynek (Ta Matete)</i>	62
Burri Alberto <i>Worek S 3</i>	27	Gehry Frank O. <i>hotel Marques de Riscal</i>	41
Campana Fernando i Humberto		Gieryski Aleksander	
<i>Fotel balowy</i>	32	<i>Most Ludwika w Monachium</i>	6
Caravaggio		Gogh Vincent van <i>Słoneczniki</i>	13
<i>Muzycy</i>	8	Gorska Kina <i>kubki z kolcami</i>	32
<i>Złożenie do grobu</i>	56	Goya Francisco de <i>Parasolka</i>	15
Cellini Benvenuto		Haeckel Ernst <i>grafika</i>	33
<i>popiersie Kosmy Medyceusza</i>	42	Hausmann Raoul <i>Mechaniczna głowa</i>	28
Chwistek Leon <i>Szermierka</i>	53		

Heem Jan Davidsz de		
<i>Feston z owoców i kwiatów</i>	57	
Hepworth Barbara <i>Rzeźba parkowa</i>	35	
Hodges Jim bez tytułu	29	
Houdon Jean-Antoine popiersie Woltera	59	
Jarema Maria bez tytułu	14	
Jarnuszkiewicz Jerzy bez tytułu	37	
Klee Paul <i>Skały w nocy</i>	13	
Larche François-Raoul <i>Loïe Fuller</i>	8	
Limbours bracia <i>Godzinki księcia de Berry</i>	21	
Lipchitz Jacques <i>Gitarzysta</i>	45	
Łarionow Michaił		
projekty kostiumów do baletu <i>Błazen</i>	7	
Marc Franz <i>Biały kot</i>	46	
Mathieu Georges bez tytułu	48	
Michał Anioł <i>Święta Rodzina z małym</i>		
<i>św. Janem</i>	43	
Miró Joan <i>Port</i>	44	
Monet Claude		
<i>Impresja. Wschód słońca</i>	4	
<i>Katedra w Rouen wieczorem</i>	16	
<i>Katedra w Rouen w pochmurny dzień</i>	16	
Moore Henry		
<i>Leżąca poświadczona matka i dziecko</i>	28	
Nacht-Samborski Artur <i>Drzewa przy drodze</i>	19	
Palladio Andrea <i>Villa Rotonda</i>	42	
Pankiewicz Józef <i>Wóz z sianem</i>	17	
Piano Renzo <i>Kalifornijska Akademia Nauk</i>		
<i>w San Francisco</i>	40	
Picasso Pablo		
portret Paula Eluarda	34	
projekty kostiumów do baletu <i>Parada</i>	7	
<i>Trzej muzykanci</i>	51	
Pinińska-Bereś Maria		
<i>De-kon-strukcja krzywej wieży II</i>	29	
Poussin Nicolas <i>Porwanie Sabinek</i>	53	
Rafael		
<i>Zaślubiny Marii</i>	42	
studium do obrazu <i>Przemienienie Pańskie</i>	34	
Rembrandt van Rijn		
<i>Autoportret</i>	26	
<i>Straż nocna (Wymarsz strzelców)</i>	57	
Rodin Auguste <i>Ręka Boga</i>	29	
Rothko Mark <i>Nr 5/Nr 22</i>	14	
Rubens Peter Paul		
<i>Portret markizy Brygidy Spinoli Dorii</i>	46	
Strobel Bartłomiej <i>Portret Władysława</i>		
<i>Dominika Zaslowskiego-Ostrogskiego</i>	57	
Tinguely Jean <i>Trycykl</i>	37	
Toulouse-Lautrec Henri de		
<i>W „Cyrku Fernando”</i>	50	
Vasarely Wiktor <i>Vonal Zoeld</i>	55	
Vermeer Johannes <i>Mleczarka</i>	44	
Vianen Adam van <i>kielich pamiątkowy</i>	57	
Vinci Leonardo da <i>Zwiastowanie</i>	43	
Weyden Rogier van der <i>Tryptyk z Miraflores</i>	21	
Wright Frank Lloyd		
<i>dom Fallingwater w Pensylwanii</i>	45	
Wróblewska Hanna bez tytułu	11	
Wyspiański Stanisław <i>Widok z okna</i>		
<i>pracowni artysty na kopiec Kościuszki</i>	17	
Zeisel Eva <i>solniczka i pieprzniczka</i>	32	
Zurbarán Francisko de <i>Martwa natura</i>		
<i>z cytrynami, pomarańczami i różą</i>	47	

Imię i nazwisko	Klasa	Rok szkolny
1.		
2.		
3.		

Do dzieła!

nowa
era

neon

Odkrywanie języka dzieł sztuki

Jan Gossaert [czyt.: chosart], *Portret kupca*

Faktura

Powierzchnia obrazu jest gładka. Artysta stworzył natomiast wrażenie zróżnicowanej faktury ukazanych przedmiotów: pogniętych dokumentów, połyskliwych metalowych sprzętów, delikatnej twarzy postaci oraz ciężkich tkanin.

Kompozycja

Dzieło ma kompozycję centralną i statyczną. Uwaga widza skupia się na zastygłej w bezruchu postaci znajdującej się na środku dzieła. Czerwona szata stanowi akcent plastyczny podkreślający ważność portretowanego.

Barwa

Obraz utrzymany jest w szerokiej gamie barwnej. Malarz zastosował także kontrast walorowy pomiędzy jasną barwą skóry postaci i papieru a ciemnym tłem i kolorami tkanin. Widoczny jest również kontrast dopełnieniowy między czerwienią szaty kupca a zielenią materiału na stole.

Kształt, forma, bryła

Malarz posłużył się środkami języka sztuki w taki sposób, aby sprawić, że płaskie formy będą wydawały się trójwymiarowe. Dzięki temu dzieło wiernie oddaje rzeczywistą scenę. Ukazane na obrazie przedmioty informują o wykształceniu kupca i jego zajęciach, a różnorodne kształty obiektów ciekawią odbiorcę.

Nowa Era Sp. z o.o.

 www.nowaera.pl nowaera@nowaera.pl

 Centrum Kontaktu: 58 721 48 00

ISBN 978-83-267-4844-8

